

De svåra åren

Dagmar
Måntelius

De svåra åren

En berättelse med
verklighetsbakgrund

av

Dagmar Måntelius

©Dagmar Måntelius
epost: dagmarm@telia.com
2007

Redaktör:
Marie-Louise Nilsson, Falkenberg

Anna

1

Solen skiner inte längre, fåglarna har tystnat i väntan på ovädret denna dag när unga Anna Holmlund kommer fram till Molnebo. I hagarna runt de stora uthusen, lagård, stall och flera timrade förrådshus finns stora stenhögar mellan sädesåkrar som börjar skifta i gult. Nere vid ån står andra hus, ett med en hög skorsten. Det är så anorlunda mot hemma i Ulvesta och Österunda där Anna vuxit upp.

Snart är det höst och Anna känner sig trygg i förvissningen att hon har någonstans att bo. Hon har lovats ett arbete och hon skall slippa lida nöd. Brodern Carl har ordnat allt åt henne. Det var för att hon säkert skulle ha ett arbete att gå till som föreståndarinnan på fattigstugan släppte iväg henne, gav henne betyg och kläder så hon kunde känna sig som en anständig människa.

I mer än tre år har Anna levt med de arma satarna på fattighuset. Till en början bodde både mor och far och brodern Carl i fattigstugan. Men så blev far död och strax därefter somnade mor in för alltid. Carl var kvar då men efter att han varit skriftbarn, förhörts i sina kristliga kunskaper, godkänts och fått nattvarden, lämnade han fattigstugan och Österunda.

Carl var nitton år och hade på något underligt sätt fått en bra plats i Molnebo, den stora herrgården med järnbruket som hade så många hästar och ett fint stall. Det var annars svårt för den som hade vanartiga bröder och straffade föräldrar att få ett riktigt arbete. Men Carl lyckades och han har hållit sitt löfte till Anna. Redan efter ett par månader skickade han bud om att han ordnat en pigplats åt henne.

Anna är lite rädd och känner sig vilsen på denna främmande plats. Tveksam om vart hon skall gå, till vilket hus hon skall söka sig för att finna Carl,

sätter hon sig ner för att vila på en kullfallen träd-
stam invid vägkanten. Stilla sitter hon och stude-
rar husen och träden, ser hur molnen drar ihop
sig och känner vindens förebådande om regn.

Alldeles i närheten, nere vid ån, står en hög bygg-
nad och ur en skorsten pyser det ut ånga och det
hamrar och slår innanför de delvis gröna och blå
stenväggarna. Anna förstår att det är där inne som
en av de omtalade smedjorna finns. På håll ser
Anna män som bär tunga bördor eller långskaftade
verktyg. De vandrar ut och in i byggnaderna.

Så bestämmer hon sig för att först leta reda på
den byggnad som är stall.

Ett par kärror står utanför en lång timmerlänga,
en gammal släpa står rest mot väggen och ett par
tömmar hänger på en krok vid den breda dörren.
Det måste vara stallet. Där inne finns säkert Carl
för än är han bara dräng och får inte köra hästar
annat än på stallbacken. Han får sköta rykt och
utfordring, mocka och sela av när hästarna varit
ute på arbete.

Med stor möda skjuter Anna upp den tunga dörren och kikar in i skumrasket. Först ser hon ingenting för där är så mörkt. Men hon hör skrap av hovar och efter att ha dröjt lite vid dörren som tungt faller igen bakom henne kan hon se att där finns många tomma spiltor. De flesta hästarna är antagligen ute på arbete eller går på bete, kanske någon följt någon soldat ut i krig. Men helt tomt är det inte, ett par granna kampar står i spiltorna längst bort.

En gårdfarihandlare har berättat att det finns flera indelta soldater som har sina hästar med munderingar i Molnebo. Så Carl har nog mycket att göra även om han inte är ensam stalldräng. Ingen människa syns till.

Plötsligt dunsar det till borta vid ena väggen bakom en krubba. En karl kommer fram med ett stort fång hö som han går med till en av hästarna. Han ser inte Anna och Anna säger ingenting. Så försvinner mannen ut igen. Anna står stilla och väntar tills han kommer tillbaka med ett nytt fång

hö som han ger till hästen bredvid.

Mannen ser fortfarande inte Anna och hon kommer sig inte för att ge sig till känna. Hon ser inte riktigt hans ansikte utan bara den lite sneda kroppshållningen. Han haltar lätt när han går.

Det finns något bekant över det stora mörka håret och med ens ser Anna att det är Lars-Olof, en av hennes bröder. De har inte setts sedan han lämnade av henne och föräldrarna vid fattigstugan i Österunda för flera år sedan. Det var Lars-Olof som mer eller mindre tvingat dem att flytta dit och Anna ville inte då, och vill inte heller nu, ha något med den här brodern att göra.

Vad gör nu Lars-Olof här, undrar Anna. Han skulle ju ge sig iväg söderut och försöka komma på någon båt till främmande länder. Det hade han sagt när han lämnade Österunda.

– Nämen, har man sett! En liten piga som kommer till mig i stallet. Det var välan fint uträknat nu när jag är ensam här! Kom du lilla så ska vi ha

en pratstund! Vi är ensamma, den andre drängen fick gå.

Lars-Olof sträcker ut en hand och försöker dra till sig Anna. Han känner inte igen sin egen syster. Det är väl inte så underligt för Anna var bara en liten flicka sist de sågs. Nu har hon fyllt arton och vuxit upp till kvinna.

– Låt bli mig! Lars-Olof! Var snäll nu! Jag är inte vem som helst. Du ser väl att jag är din syster, säger Anna och knuffar undan brodern så han snubblar till och nästan ramlar omkull.

– Va, är det du Anna? Vad har du här att göra?

Lars-Olof står som ett levande frågetecken och tror inte att han ser rätt.

– Jag trodde du var kvar på fattigstugan. Det sa Carl innan han stack härifrån. Visst ja! Carl sa att du hade fått plats i köket här. Som piga. Men vad ska du, som bara suttit på fattighuset och gjort ingenting, kunna tänkas arbeta med?

Lars-Olof låter så hånfull att Anna nästan blir rädd att han skall mota iväg henne härifrån. Men

hon vet bestämt att hon ska få arbeta här. Det har Carl ordnat åt henne och hon hade också fått bud om att Mamsell ville ha en piga bortifrån, en som är snäll och hjälper sina medmänniskor. Varför det är så viktigt vet inte Anna men hennes erfarenheter från fattighuset gör att hon tror sig om att kunna hjälpa andra. Kanske finns det sjukt folk i Molnebo.

Det är bara bra att slippa vara känd för annars kanske det blir som hemma i Österunda. Där går det inte att få arbete för alla tror henne om ont, om att vara lika tjuvaktig som föräldrarna och de äldsta bröderna. Att ge sig iväg långt bort för att inte behöva förknippas med namnet Holmlund var nog bäst. Anna kallar sig Persdotter efter fadern Petter Holmlund och utesluter namnet Holmlund som är okänt.

Hon är säker på att hon har ett arbete att gå till. Sedan må Lars-Olof säga vad han vill. Med honom ska hon inte beblanda sig på något vis. Kan hon bara få reda på var Carl finns så ska nog allt

ordna sig och hon slipper prata mera med Lars-Olof. Men när Anna frågar efter Carl så säger Lars-Olof att han rymde sin väg.

– Han blev hånad och utskrattad för han var en vekling. När stallknekten sen fick reda på att han var en av oss Holmlundare så gav han sig av. Han sa innan han stack att han skulle ta kontakt med dig sen när han kunnat skaffa sig något där ingen visste varifrån han kom. Jag ska ge mig iväg jag med. Men än så länge har jag inte fått det jag vill ha här. Det finns fin grannlåt inne hos baron må du tro, säger Lars-Olof med en lysten glimt i ögonen.

– Jag bryr mig inte om din grannlåt. Har du varit här länge?

– Nej, bara ett par veckor. Men ingen vet vem jag är för jag har bytt namn. Kallar mig bara Persson och det finns det många som heter. Ingen vet att jag kommer från Österunda heller. Carl var dum nog att behålla fars namn och så gick det som det gick. Han blev beskylld för en stöld som

han inte gjort och fick avdrag på lönen fastän de inte kunde hitta silverskedarna de letade efter. Det var då han gav sig av.

– Stackars Carl, han som alltid är så hederlig. Sa han ingenting om vart han skulle?

– Nä, du Anna, den brodern får du allt titta i månen efter. Han kommer aldrig mer tillbaka till hemtrakterna.

Anna blir orolig att det inte ska finnas arbete för henne här nu. Vad ska hon då göra? Hon har ju ingen i hela världen att vända sig till.

– Du Anna! Carl sa något om att han hade ordnat en plats åt dig. Men han sa att han hoppades att du lagt bort namnet Holmlund. Han hade aldrig berättat att du var hans syster och han hade heller inte sagt att du kommer från fattigstugan. Så om du passar dig och inte talar om att du är Carls syster så kanske du kan bli kvar här.

– Jag heter Persdotter. Jag har som du lagt bort Holmlundsnamnet.

Allt brodern säger låter lovande tycker Anna, men hon kan inte lita på Lars-Olof som alltid varit svekfull mot de sina i familjen. Han är en stor lögnare och har hellre satt dit oskyldiga än erkänt sina egna missgärningar. Precis som de andra två bröderna, Johan och Eric, också gjort. Men de två är borta nu, döda, den ena avrättad för mord och den andra död efter att ha frusit ihjäl en vinternatt i fyllan och villan. Och nu är Carl borta också, utan att Anna vet vart han gått.

Sakta vänder hon om för att gå ut genom dörren. Ju förr hon kommer ifrån Lars-Olof desto bättre. Han har rätt i att hon inte ska säga sig heta Holmlund. Om inte Carl har sagt något så ska hon försöka hålla tyst om det.

Anna hinner inte fram till dörren förrän den åker upp med en hård smäll. En stor karl kommer in, bred över skuldrorna och nästan vithårig. Han har byxor som putar ut på sidorna om knäna, blanka smorlädersstövlar och en kort grön vadmalsjacka fast det ännu är sommarvarmt. I halslinningen

tittar en skjorta fram som inte ser ut som någon vanlig enkel arbetsblus. Grått skägg har han och över ögonen grå, buskiga ögonbryn. Blicken är stickande vass och hela karlen gör ett så hotfullt intryck att Anna ryggar bakåt.

– Persson! Ta fram det du stulit! Jag vet att det är du som varit framme igen. Häromdagen lånade du bara silverbetslet, sa du, men nu kan du väl ändå inte påstå att du bara lånar. Vad har du för användning av att låna silverkannorna från spis-hyllan i storköket? Ta fram dem med detsamma! Jag vet att det är du som är den skyldiga för alla andra är ärliga här.

– Men snälla patron, inte har jag stulit eller lånat något, säger Lars-Olof.

Anna gissar att han är skyldig. Han ser skyldig ut och hon hoppas att han inte kan ljuga sig fri den här gången, så som han gjorde jämt när de bodde hemma i Österunda.

– Jo, säkert är du den skyldiga. Nu går vi till ditt kyffe och ser vad du gömmer under madrassen

eller i höet, säger den stora mannen, tar tag i Lars-Olofs axel och leder iväg med honom ut genom dörren och till en liten fallfärdig byggnad vid stallets gavel.

Anna står villrådig kvar i staldörren. Då vänder sig den stora karlen om och frågar vem hon är, vad hon har i stallet att göra.

– Jag skall gå in till Mamsell. Jag är väntad, ska bli piga här. Jag ville bara se mig om och vila lite i halmen innan jag går in, svarar Anna försiktigt.

– Jaha, och har du vilat nu så kan du gå in till Mamsell. Hon är i köket. Där på gaveln går du in, säger mannen som troligen är Annas nya husbonde och ägaren till Molnebo eftersom Lars-Olof kallat honom patron.

Lars-Olof är tyst och låter sig ledas till det som Anna tror är någon sorts drängstuga. Det är inte likt brodern att inte försvara sig. Patron nästan kastar in Lars-Olof genom den lilla stugdörren och befäller honom att ta fram tjuvgodset.

Lars-Olof lyder! Anna tror inte det hon ser och

hör. Han har antagligen något mera värdefullt gömt på annat ställe, något som inte patron vet om ännu.

Brodern tar fram ett par små silverkannor, lämnar dem till patron och bugar sig som om han tackade för att ha haft dem till låns.

– Nå, det var då för väl att du inte sålt de här ännu, säger patron dovt. Men ge dig nu för fanders all världens väg härifrån. Dig vill vi inte se här mera och din lön kan du inte räkna på att få efter de här stöldförsöken. Du har varit dålig i arbetet också, lat och okunnig när det gäller hästar. Gå Persson! Gå genast!

Lars-Olof rusar in i stugan igen, kommer ut med en rock och en skinnpåse.

– Stopp! Visa mig vad du har i skinnpåsen!

Med flinka fingrar öppnar patron påsen och håller ut innehållet på trappstenen. Ett par skjortor, en livrem av flätat läder, en borste som ser ut som en ryktborste till hästar och två knivar. Mer ser inte Anna, men patron böjer sig ner och plockar upp något litet.

– Vad är detta? En guldring! Var kommer den ifrån?

– Den har varit min mors, den ska jag ha kvar. Som enda barnet fick jag den på hennes dödsbädd, säger Lars-Olof försiktigt med en skygg blick på Anna som vet sanningen om hans mor och att de varit många syskon.

– Och vad hette mor då?

– Det ... Vad spelar det för roll? Cajsa hette hon, säger Lars-Olof.

För en gångs skull håller han sig till sanningen. Men bara genom att namnge modern, inte vad gäller att ringen skulle ha varit hennes. Och inte heller var han vid hennes dödsbädd, där var Anna ensam på fattigstugan i Österunda.

– Hm. Där finns något ristat ini ringen. Jag tror det står A-L O. I varje fall kan det inte vara din mors namn ristat här. Jag tror du ljuger. Vad hade din mor för efternamn? Hette hon kanske Olsdotter?

– Nää ... Jo, visst, det hette hon, säger Lars-

Olof som aldrig brytt sig om att lära sig läsa och inte förstår vad de bokstäver betyder som patron nämner.

– Nej nu får det vara slut på lögnerna. Ingenting stämmer vad du säger. Ta dina saker och ge dig iväg. Jag tar ringen kvar som bot i stället för att anmäla dig för länsman.

Lars-Olof plockar ihop sina saker, stoppar dem i påsen och med en lång blick på Anna går han bortåt vägen. Till en början går han sakta men efter att ha tittat efter och sett att patron står kvar och ser efter honom får han märkligt bråttom. Han kom nog på att han haft en väldig tur som varken blev pryglad eller anmäld för länsman. Han är säkerligen rädd nu att patron skall ändra sig. Förunderligt var det att Lars-Olof inte sade något om att Anna var hans syster. Det är inte likt honom att vara snäll och omtänksam mot sina syskon.

Patron tittar på Anna, studerar henne ingående.

Tittar på hennes mörklockiga hår och ser nedåt hennes kropp. Kanske tycker han att hon inte ser mycket ut för världen, att hon inte skall kunna göra rätt för sig så liten och smal som hon är. Eller så tycker han att hon har ett sött litet ansikte och en nätt kropp. Det är inte gott att veta och Anna känner sig generad under hans forskande blick.

– Jaha, och du ska vara piga. Kan du allt som en piga ska kunna då? Bära vatten, skura, vakta barn, karda ull och spinna, sy och lappa och ibland rensa i rovlandet och mjölka kor. Kan du det, säj flicka? Hur gammal är du?

– Jag har fyllt arton år, tagit nattvarden och kan mina kristendomsord och jag har arbetat med allt det där utom att mjölka kor. Men jag kan lära mig allt som jag inte gjort förut, säger Anna och försöker sträcka sig så hon ser lite längre och äldre ut.

– Jaha, det är bra. Gå då in till Mamsell. Hon behöver all hjälp hon kan få för den andra pigan

blev sjuk och fick gå, säger han och pekar mot dörren på gaveln av det stora huset.

Med de orden går patron ner till ett av de andra timmerhusen som Anna tror är ett vagnslider. Det var bra att patron inte frågat henne varifrån hon kom och vad hon har för efternamn. Anna har inte tänkt ut än vad hon skall säga om någon frågar. Kanske bäst ändå att vara ärlig och säga som det är. Det har ju Carl gjort och fått lov att fly visserligen, men ärlighet är nog bäst i alla fall. Ryktet kan komma ifatt ändå. Egentligen heter hon ju Persdotter så hon ljuger inte, bara utesluter en del av efternamnet.

2

Anna går fram till stora huset, knackar försiktigt på den utpekade dörren. En vänlig röst ropar åt henne att komma in. Ingen myndighetsperson kan väl vara så vänlig, tänker Anna. Det måste vara någon annan än den omtalade Mamsell. Den som skall ansvara för pigor och allt i hushållet borde

låta annorlunda, det är Annas erfarenhet.

Försiktigt öppnar Anna dörren och går in i en förstuga och vidare in i ett stort kök genom den öppna mellandörren. Två dörrar för att ha skydd för kylan vintertid är inte Anna van att se, det imponerar. Likaså blir Anna förvånad att se det stora köket där spis och bord blänker och väggarna är inklädda med upphängda fat mellan hylor som dignar av skålar och kannor.

Där finns inget flottigt matos och ingen smuts ens på golvet. Allt skiner blankt och rent, golvtiljorna lyser vita, till och med den stora spisen skiner fast det är eld i den.

Anna ser sig om, söker efter någon som kan vara Mamsell. Men hon ser bara en piga som sitter vid ett stort bord och skär blasten av några röda betor. Bredvid ligger en hög med rabarber, något som Anna bara sett en gång för länge sedan hos komministern i Österunda där hon fick tjäna några dagar för ett par år sedan.

Det finns tre dörrar förutom den hon kom in

genom och ut ur den smala bredvid farstun kommer nu en liten svartklädd kvinna med vitt förkläde. Hon håller en kanna med mjölk i ena handen och en brödleiv i den andra.

– Så hittade du in i alla fall. Jag såg dig vid stallet och förstod att du var vår nya piga. Var det Anna du hette? Och du var vän med den där Carl som gav sig av, eller hur?

– Ja, svarar Anna men säger inget mer.

– Då ska vi först gå in i pigkammaren så du får se var din plats är och var du kan ställa ifrån dig knyttet. Är det där allt du har med dig?

Med de orden går kvinnan, som Anna förstår är Mamsell, fram till bordet och ställer ifrån sig kanna och brödet. Så vänder hon sig mot den andra pigan och säger:

– Nu Elsa, får du se till att göra Anna hemma-stadd här så vi kan få nytta av henne. Och du Anna skall nu inte förskräckas över att din arbets-kamrat här inte är riktigt som andra. Elsa är ofärdig och behöver hjälp ibland. Ni två ska arbeta

tillsammans med allt och du får ha tålamod med Elsa här. Hon är duktig i arbetet trots att hon har besvär med sina ben.

Tyst tittar Anna på Elsa, en mager flicka med gulstripigt hår, ren och fin men under hennes kjortel, en mycket kort kjortel, skymtar smutsiga ben med tossor på små fötter, inga riktiga trätofflor. I ansiktet ser hon ut att vara några år äldre än Anna.

Elsa reser sig inte så Anna går fram och tar hennes hand.

– God dag. Vi ska nog komma överens, säger Anna för att visa att hon är vänligt sinnad.

– Ja, det tror jag, säger Elsa utan minsta leende och återgår till att rensa betorna.

– Kom med här nu. Först ska du få din bädd i ordning, sedan ska vi ordna med lite mat. Det är bara en dräng och så Elsa och du själv som äter här i gården i vardagslag. Förutom patrons förstås. Och ibland några utsocknes drängar som städslas under brådaste tiden. Andra som arbetar här vid bruket och i ladugård och stall bor i tor-

pen närmast och har eget hushåll. En del av bruksfolket är inackorderade vid hyttan där det finns bostäder för sådana som har hustrur med sig.

Mamsell går före ut i farstun och öppnar en dörr vid ena sidan av det trånga utrymmet.

– Patrons har fyra barn och barnens mormor bor här också. Det är mycket arbete bara med att alltid ha mat i ordning åt dem alla och sköta om inomhus. Här, gå in och se dig om, säger Mamsell sedan de gått in i en liten kammare innanför farstudörren.

Anna förundras. Är det så här fint hon skall få bo? Ett rum som inte är som ett kyffe, helt olikt de kammare hon hört talas om att tjänstefolk får bo i. Ett par ordentliga bäddar, rena och fina mattor på golvet och ett litet fönster som har förhänge.

– Plocka ur ditt knyte nu och använd den där sängen som din. I skåpet där använder du den halvan som är närmast din säng, den andra är Elsas. Kom sedan ut i köket så ska du få lära dig

hur arbetet här går till.

– Tack, snälla, säger Anna förläget och tycker hon vill visa hur fint hon tycker det är ordnat för henne som bara är en piga.

– Ja, ja, säger Mamsell och går ut, stänger dörren efter sig så Anna får vara ensam en stund.

Det är så svårt att fatta detta att hon äntligen har en plats och ett hem även om det bara är en pigkammare. Anna sätter sig ner på sängkanten, knäpper sina händer som till bön men finner inga ord. Det är så ofattbart att hon äntligen sluppit ifrån fattigstugan och nu har någonstans att vara. Här blir det nog bra på alla vis och nog skall hon se till att göra rätt för sig.

Drömmen finns dock kvar, den hon alltid burit inom sig. Drömmen att få komma till huvudstaden, till Stockholm för att tjäna de rika, få pengar över till en egen framtid.

Hastigt reser hon sig, öppnar knytet och stoppar in sina småsaker i skåpet. En kam, en borste, en

liten fjärilsbrosch som en moster sytt av silkesgarn, strumpstickor, strumpor, linne, och en broderad sjal, det mesta saker efter mor. Den extra blusen och kjolen som hon fått med sig från fattighuset brer hon ut på sängen så de skall bli lite slätare efter att ha legat instoppade i knytet. Så går hon ut i farstun och in i köket till Mamsell och Elsa.

– Slå dig ner här så ska du få lite att äta. Du är nog hungrig efter promenaden. Och någon mat är det inte dags för ännu, men du ska inte behöva svälta här. Sätt dig där, säger Mamsell och pekar på bänken vid bordet, mitt emot den där Elsa sitter.

Anna sätter sig och tittar på Elsa om hon ska få något också, om Elsa kanske ska ta för sig först av det bröd som är framsatt på bordet. Men Elsa, som nu är färdig med betorna, samlar ihop skräpet i den tomma skäppan som står bredvid kopparbunken med de nyansade betorna. Hon gör ingen ansats att ta något bröd.

– Ta för dig du! Du ska inte vara blyg. Här delar vi med oss och här ska ingen lida nöd. Det har patron bestämt. Du ska veta att du kommit till ett bra hushåll, säger Mamsell.

Anna känner att Mamsell talar sanning. Hon utstrålar en värme och vänlighet som Anna aldrig förr märkt hos någon människa med makt. Rädslan och osäkerheten som Anna känner över att här är så pryddigt och rent, och rädslan för patron som verkat så barsk när han körde iväg brodern, alltsammans håller på att gå över.

Hon tar för sig av maten och det smakar verkligen gott. Den matsäck hon hade med sig från fattighuset var inte särskilt aptitlig och så snålt tilltagen att den inte räckt hela tiden under de två dagar det tog henne att gå hit. Hon hade kunnat gå på en dag, det hade nog föreståndarinnan på fattighuset tänkt, men Anna ville så gärna känna lite frihet. Hon vandrade långsamt, såg sig omkring, pratade med folk hon mötte och övernatade i en lada någonstans efter vägen.

Det var så stort detta att få rå sig själv att Anna ville dra ut på tiden innan hon skulle komma fram till Molnebo för att arbeta. Ingen visste ju exakt när hon skulle komma så det spelade ingen roll om hon dröjde sig kvar efter vägen för än det ena än det andra som hon måste se och begrunda. Kanske var det en fågel som sjöng vackert, kanske vattenglittret i en liten bäck, kanske några lätta moln eller en stor mörk gran som fångat hennes intresse. Eller det kanske bara var för att få njuta av sin ensamhet och frihet, nu när det var vackert väder, som Anna sölat. Hon kom då fram i rättan tid för nu har solen förmörkats och det regnar.

– Du kan gå ner från bänken nu, Elsa. Ta lilla kvasten och sopa ihop skräpet du släppt på golvet innan någon hinner trampa till det. Lorten ska vi hålla ifrån oss. Sen kan du följa Anna runt i rummen och visa vad det är vi har att sköta om. Det passar bra nu när patronessan farit till Löfsta med sin mor och barnen. Än är det en stund kvar till kvällsvard.

Mamsell sätter sig ner på soffan vid fönstret med en sömnad. Tänk bara att ha en soffa med stoppad dyna i köket! Så fint trodde inte Anna att man kunde ha i ett kök.

Plötsligt försvinner Elsa nedanför bordskanten. Anna blir så häpen att hon glömmer stänga munnen om den sista brödtuggan. Hon reser sig till hälften för att hjälpa Elsa som ser ut att ha ramlat ner på golvet. Men Anna hinner inte mer än tänka sig att hjälpa upp Elsa, förrän hon ser hur Elsa gått ner på knä, sätter händerna på golvet och på så vis flyttar sig framåt, hasande och krypande på alla fyra.

Nu förstår Anna vad Elsa är ofärdig på för vis. Det är något fel på hennes fötter som skymtar under kjorteln. Den är sydd för att gömma de stygga benen som tydligen inte bär henne. Framtill har Elsa hakat upp kjolen i linningen så hon inte ska hindras av den när hon kryper.

– Bli inte så förskräckt du! Elsa är van att ha det så där. Hon vet inte om annat. Det är inga fel på

henne annars och hon kan ju som du ser räta upp sig och stå på knä. Hon gör mycken nytta trots att hon inte kan gå som vi andra. Vi behöver bara ge henne ett och annat handtag ibland.

Mamsell förklarar att Elsa varit sådan ända sedan hon var barn. När hon blev arton år, lika gammal som Anna är nu, råkade hon ut för en karl som gav sig på henne. Hon rådde ju inte att försvara sig så den där karlen var på henne flera gånger innan Elsas far kom på honom och kunde klå upp honom så han aldrig vågade visa sig mer hemma hos Elsa och hennes föräldrar. Efter det blev hon skickad hemifrån, för skammens skull, när det blev barn av det.

Elsa har farit illa men nu har hon det bra här på Molnebo. Patronessan är en snäll människa och hon lät Elsa komma hit som extra piga till att börja med. När det sedan visade sig att Elsa var duktig att arbeta och gjorde rätt för sig så fick hon stanna och hon får lön för sitt arbete. Inte mycket men hon har då kläder och mat och en liten hand-

penning. Pojken hon fick är åtta år nu och han är utackorderad. Han är stark och duktig så det är inget ärftligt Elsa lider av.

Så går de runt i rummen i det stora huset och Anna tycker det är som i ett slott hon hört berättas om. Från köket kommer man in i ett långt smalt rum där det hänger kläder, en del i säckliknande påsar, på särskilda krokar efter väggarna. Mest är det rockar och kappor till barnen. Flera dörrar finns i det smala rummet och Elsa kryper bort till den som är längst bort. Där kommer de in i en stor sal med många blanka möbler, soffor och stolar med stoppade dynor, bord med fransade, vackra dukar, kandelabrar och ljusstakar står överallt där det finns plats. Rummet är överväldigande stort i Annas ögon.

– Det är det finaste rummet i hela huset. Här får aldrig barnen vara utom till julen då de får sitta stilla i den där soffan och lyssna till julevangeliet, säger Elsa och pekar på en mindre soffa utefter ena långväggen.

– Och där borta, rakt ut från kortväggen, ställer vi ihop borden och dukar till fest när patrons har mycket främmande. Det händer inte så ofta, men det brukar vara arbetsamt att hinna få i ordning allt till festerna. Mamsell brukar ha ett par extra torparkvinnor till hjälp vid sådana tillfällen. Jag kan ju inte servera och får inte visa mig då. Jag måste hålla till i köket, sitta vid bordet så jag kan gömma fötterna, sköta om det jag kan där.

Så fortsätter de in i en litet rum bortom den stora salen. Elsa kallar det för lilla salongen och där brukar patronessan ofta sitta med sin finsömnad.

– Hon broderar så vackra dukar och så virkar hon spetsar, säger Elsa.

– Virka spetsar! Hur går det till? undrar Anna.

– Vet du inte hur man gör? Spetsar har du väl sett någon gång. Jag har fått en virknål av patronessan så jag ska visa dig hur det går till. Bara jag kan få lite garn av patronessan. Det är svårt att få tag i fint garn som duger till spetsar. Men vi ska be

patronessan om lite så du får lära dig virka. Att virka är sådant som passar mig eftersom jag ibland måste hålla mig stilla. Mina knän blir så besvärliga ibland när jag kryper för mycket.

Stackars Elsa, tänker Anna. Hon förstår att Elsa har svåra plågor ibland. Ändå verkar hon nöjd med sin lott. Ingen jämmer eller gnäll för att hon måste krypa men heller ingen glädje över någonting. Hon är nog väldigt ensam också. Hon kan väl inte ha något gemensamt med de fullt friska pigor som funnits här förut.

– Nu när du kommit så kan jag kanske slippa krypa omkring så mycket. Förra pigan var elak mot mig och hjälpte mig nästan aldrig, säger Elsa med bevekande tonfall, som om hon ber Anna att ha fördragsamhet med hennes hjälpbehov.

Lite undrar Anna över om Elsa skall ha hjälp med att sköta sig själv också. Kanske det är för Elsas skull som Mamsell frågat efter en piga från annan trakt, en som skulle kunna ta hand om sjuka. Så hade det låtit när budet kommit att

Anna var välkommen till Molnebo.

De stannar en liten stund i lilla salongen medan Anna ser på de fina målningarna på väggen. En föreställer en stor svart häst och den ser så levande ut att Anna förundras. Tänk att kunna göra sådana tavlor. Det skulle hon vilja. Men det där med att göra spetsar låter också intressant. Det vill hon gärna lära sig.

I motsatta delen av huset, borta vid den andra salsväggen, finns en stängd dörr in till ett rum som Elsa kallar kontor. Sal, salong och kontor – tänk att rummen har namn! Ingenting sådant är Anna van vid. Men hon har ju heller inte varit inne i några fina hus. Stora hus har hon sett i både Enköping och Uppsala men aldrig fått se hur det ser ut inne i de olika rummen, bara i källarskrymslen där det bott fattighjon.

I kontorsrummet finns ett stort bord där det ligger böcker och flera olika skrivdon. Stora breda böcker ligger uppslagna med sidorna fullskrivna

med siffror mellan linjer.

– Här inne får man aldrig röra någonting. Det är patrons räkenskaper som jämt ligger framme. Varje dag skriver han siffror i den stora boken och den skall ligga uppslagen så alla kan se. När vi städar är vi alltid två så vi kan hjälpas åt att lyfta och lägga tillbaka allt som det varit innan vi dammat.

Elsa pekar på en dörr i kontoret och säger:

– Här i kontoret kommer alla in som har affärer med patron. Och så gårdsfolk och torpare som ska hämta lön eller har annat ärende. Det är därför det finns en extra dörr här, så ingen ska behöva lorta ner i stora salen för att komma hit in. Men snart blir det slut med spring på kontoret. De håller på att bygga ett särskilt hus till brukskontor mellan det här stora huset och hyttan. Patronessan vill inte ha folk springande här i ett, berättar Elsa.

Innanför en annan dörr finns ett rum som också har ett namn, något som Elsa inte minns vad det

kallas. Rummet har en mängd hyllor utefter väggarna, hyllor som är alldeles fullproppade med böcker. Både stora och små böcker och Anna blir imponerad av att se att det kan finnas så mycket böcker.

Ett litet rum till finns vid sidan av salen men det används nästan aldrig. Det ser ut ungefär som lilla salongen men har inte så vackra dukar på borden eller målningar på väggarna. Där finns en stor bred sängliknande möbel som Elsa kallar schäs-long.

– På den kan patron vila ibland från sina räkenskaper och böcker. Då är det bäst att inte finnas i närheten så man stör honom för då blir han förfärligt arg. Han har ett häftigt humör men i vanliga fall är han snäll. Fast inte som patronessan förstås, säger Elsa.

Så går de genom salen igen och ut i det långsmala rummet. Där pekar Elsa på dörrarna, ber Anna att öppna så hon kan se vad som finns innanför. Bakom en dörr finns en trappa som leder

ner i källaren till förrådsrum. En annan dörr leder ut i trädgården och en dörr döljer en trappa upp till en övre våning.

– Det finns en ingång med en finare farstu längst bort i salen och den använder alla gäster. Där finns också en trappa till rummen ovanför där barnen har sovkammare och patronessans mor har en egen kammare där. Patrons själva sover i rummet bredvid kontoret, det som hade en stängd dörr, säger Elsa och kryper vidare tillbaka till köket.

Anna är imponerad av allt fint hon sett på den här korta rundvandringen. Allra mest förundras hon över hur det kan finnas ett så stort rum som salen. Där finns det säkert plats för minst hundra människor när det är fest.

Vilket arbete det måste vara för Elsa och bara en piga, och så Mamsell förstås, att sköta om allt detta. När hon säger det till Elsa så svarar hon att det brukar komma kvinnor från torpen när det är dags för slakt, storstädning eller något extra mycket i samband med att det bor främmande på gården.

– Det finns en mindre byggnad där det brukar bo långväga gäster. Den ligger bakom stora herrgården och det är alltid två pigor från den nya gården uppe i skogsbacken som sköter om där. På den nya gården bor den andra brukspatronen, en måg till vår egen patron, säger Elsa.

– En måg! Har han gamla barn också?

– Ja, han har varit gift förut, men den frun dog för länge sedan. De hade bara en dotter som är gift nu. Och så ett par pojkar som bor på andra gårdar som våran patron äger.

Anna ser fram emot att få arbeta. Det ska bli roligt att ha det så fint omkring sig. Det passar Anna bra att få lära sig hur ett fint hus i den här storleken ska skötas. Sedan, när hon kommer till Stockholm, borde hon veta hur det går till i finare familjer. Till Stockholm skall hon! Det är en enastående tur att hon fått plats här så hon kan få lära sig det hon behöver. Och Elsa blir nog en god vän som hon kan fråga till råds om mycket. Allting ser ljust och hoppfullt ut även om hon inte fick träffa

brodern Carl innan han gav sig av. Anna tror att hon kommer att trivas här i Molnebo även om hon är ensam, utan syskon och föräldrar.

3

Det är lätt att finna sig tillrätta i Molnebo. Mamsell är fordrande men snäll. Det är alltid mycket arbete men Anna klarar av det. Mycket nytt har hon fått lära sig också. Att tillreda mat och baka fint bröd, att hålla lorten ifrån sig inomhus på ett sätt som hon aldrig kunnat tänka sig. Putsa och polera både silver och annat så det blänker om allting, särskilt möblerna i salen.

Bäst av allt är ändå att Elsa lärt henne virkningens konst. Anna är händig och har redan lärt sig tillverka fina spetsar. Virktråd har hon fått av patronessan som insett att Anna har handlag för att arbeta med garner och tyger. Anna har fått sy flera plagg till barnen också. Det tycker hon om som avkoppling och som motvikt till det tyngre arbetet med städning. Det är en syssla som aldrig

tycks ta slut i detta stora hus.

Barnen är så stora att de inte behöver passas. Två pojkar och två flickor, ganska tätt i ålder, väluppfostrade och snälla. Utom den yngsta pojken som alltid skall retas och är elak mot Elsa om han kan komma åt. Han gömmer städtrasor och köksslevar där Elsa inte kommer åt dem och han försöker alltid knycka något när Elsa finns i köket och håller på med mat eller bak. Elsa, stackaren, kan ju inte rusa efter honom och ta ifrån honom det han tagit.

Det är bättre nu i alla fall, sedan Anna kom till gården. Hon försvarar Elsa och hjälper henne på alla vis. Och Elsa svarar med att berätta om och visa Anna tillrätta med allt sådant som Anna inte kan eller förstår i den lite finare världen hon kommit till.

Vintern har varit lugn och fin för båda pigorna. En ny dräng har kommit till gården och han är duktig att arbeta. Han försökte uppvakta Anna

redan från början men Anna ville inte veta av något sådant. Hon är fast besluten att aldrig gifta sig och att aldrig ha med en karl att skaffa.

Ibland umgås hon med de andra drängarna och pigorna som kommer när det är extra mycket att göra. Följt dem på dans har hon också gjort men aldrig funnit glädje i dansen eller i umgänget. Anna känner sig inte ensam trots att hon för det mesta går för sig själv eller nöjer sig med att vara hemma med Elsa som enda sällskap.

Anna minns hur hennes mor och andra kvinnor fött det ena barnet efter det andra, hur de sedan mist flera barn och inte orkat sköta dem som var kvar. Hon minns bara fattigdom och elände förenat med äktenskap och kan inte tänka sig att frivilligt ge sig in i ett sådant liv.

Elsa är inte glad och pigg som hon var under sommaren. Hon är tyst och dystert som om hon bär på något tungt. När det blir tal om att alla skall till fåboden på skogen för att frakta dit allt som behövs för kornas och getternas sommar-

viste så vill inte Elsa följa med. Enligt Mamsell är det mycket ovanligt. Det brukar vara eftertraktat av Elsa som aldrig annars kommer utanför gården.

Till sommarvistet brukar Elsa få åka på en av fororna, säkerligen en rolig resa för henne. Det är mycket pinaler som skall med för att de två pigorna, som lejts för att vakta djuren och ta till vara det djuren ger, ska kunna vara hela sommaren på skogen. När nu inte Elsa vill följa med för att hjälpa fåbodfolket att komma i ordning så måste någon annan följa i hennes ställe.

Mamsell vill inte tvinga Elsa så det kommer nu på Annas lott att följa med för att ställa i ordning och bli borta några dagar från Molnebo. Det blir första gången som Anna får se något annat i den för henne obekanta bygden omkring Molnebo. Det skall bli roligt och Anna känner att det kommer att bli som ett äventyr.

Två drängar från gården, de två fåbodpigorna och så Mamsell, som skall vaka över att allt blir

rätt gjort, ger sig iväg med Molnebos kor och getter. Tidigt på morgonen vinkar följet adjö åt den torparkvinna som tillsammans med Elsa ska sköta hushållsbestyren tills Anna och Mamsell kommer tillbaka om några dagar.

Alltsammans blir dock en besvikelse för Anna. Det blir en kort resa, bara några timmar att gå med djuren. I barndomen var det långt till skogen och den fåbod där Annas mormor haft sina djur en gång, något som Anna inte varit med om utan bara hört berättas. Men en gång var Anna med en moster till Domta fåbod. Det var långt att gå från Ulvesta den gången.

Här blev det ingen lång vandring. Vägen var en bred stig där det gick att köra med häst och fora. Det fanns inget att titta på annat än stora, mörka barrträd och så några rester efter kolmilor. Djuren höll sig snällt på den upptrampade stigen.

Framme vid fåboden var det glest mellan träden och runt de tre små stugorna fanns gott om be-

tesmark. En liten bit bort blänkte vatten och Mamsell talade om att det var en rätt stor sjö där. Anna hoppades att hon skulle få gå dit innan de vände hemåt igen.

Husen skulle skuras och göras beboeliga efter vintern, förnödenheterna skulle plockas upp och ställas i ordning, fähusets tak skulle lagas då den myckna snön hade tryckt ner ena takkanten. Två hela dagar arbetade alla utom de två pigorna som mest hade att lära känna alla djuren som de skulle sköta om. Anna fick ingen tid över att gå till sjön som lockande blänkte så vackert i solskenet.

När de på fjärde dagens kväll kommer hem igen finns inte Elsa inne. Anna går ut och letar efter henne och finner henne när hon kommer krypande från närmaste uthusen. Hon verkar alldeles utmattad och när Anna frågar var hon varit fräser Elsa argt:

– Får man inte vara ute en stund för sig själv kanske? Jag har väl rätt att vara var jag vill utan att

du håller reda på mig?

– Men Elsa då, inte menar jag att hålla reda på dig. Jag ville bara ha någon ett prata med. Prata om allt jag varit med om. Men hur mår du? Du ser blek ut.

– Jag mår bra. Har haft det lite svårt med att hinna undan allt som Mamsell sa jag skulle göra medan ni var borta. Är lite trött bara. Torpar-Lina som skulle hjälpa mig har varit mycket hemma hos sig de här dagarna.

Anna ser begrundande på Elsa. Hon ser så svettblank ut i ansiktet, som om hon hade brännsjuka. Kinderna som varit så runda under vintern ser alldeles insjunkna ut. Elsa ser ut att ha magrat. Och så smutsig hon är! Kjolen är alldeles brun, inte bara nere i kanterna där den brukar bli smutsig, utan långt upp både fram och bak.

– Ska vi gå in och få lite kvällsmat nu innan det blir mörkt. Vi kan gå ut och sätta oss på brunnsstenen en stund sedan. Prata lite. Det är ingen värme idag men vi kan väl ta en själ över oss. Det

är så vackert nu med det gröna och så många dofter som kommer fram på kvällen.

– Nej, jag ska ingen mat ha. Jag ska gå in och sova. Det är en dag i morgon också, säger Elsa och skyndar sig så gott hon kan för att komma in i farstun och försvinner sedan in genom deras kammardörr.

– Men lite mat måste då jag ha. Jag ska i alla fall gå ut en stund sen. Men jag ska försöka att inte störa dig när jag kommer in, säger Anna och går in i köket.

Det är något som är underligt med Elsa, något främmande som Anna inte känner igen. Det kanske är så att hon bara är trött. Elsa blir nog snäll och trevlig som vanligt i morgon igen.

Efter maten sätter Anna sig på brunnsstenen och lyssnar på fåglarna som drillar och kommer med hisnande vackra toner. Anna har alltid älskat fåglarnas sång, särskilt denna årstid då de sjunger nästan hela natten. Det är så lugnt och stilla. Anna

tänker på de dagar som gått men känner ingen riktig glädje över att ha fått vara med på fåboden. Det borde ha varit som vanligt, att det varit Elsa som följt med. Anna undrar fortfarande varför Elsa var så envis och ville stanna hemma. Anna vet ju att fåbodbesöket är något som Elsa sett fram emot, det har hon berättat om så många gånger.

– Hej på dig tös. Dig har jag inte sett förut. Och här sitter du alldeles själv som nerramlad från himlen!

Anna blir rädd så hon ryggar tillbaka inför den storvuxna karl som plötsligt kommer fram till henne. Hon har inte sett eller hört honom komma och än mindre väntat sig en så stor och lång karl. Drängar och torpare häromkring är inte så storvuxna. Och hon tror nog hon mött alla som hör till Molnebo.

– Är du den pigan som är anställd här på gården nu? frågar mannen.

– Ja, svarar Anna försiktigt och undrar vad man-

nen har med det att göra.

– Kanske du heter Anna också? Anna Holmlund?

Förbluffad över hans fråga svarar Anna dröjande:

– Ja, men hur kan du veta det?

Ingående studerar hon honom. Han ser snäll ut. Han är imponerande lång, klädd i en stor väst med en nästan vit skjorta därunder. Ansiktet är också stort med bred näsa, höga kindkotor och en liten mustasch på överläppen. Under buskiga ögonbryn ser ett par alldeles kolsvarta ögon på Anna, snälla ögon, forskande.

Anna känner plötsligt att den här karlen är anorlunda än alla karlar hon mött. Inte verkar han vara så gammal som hon först fick intryck av när hon såg hur stor och lång han var. Hon märker att också han studerar henne och det är som om han först letar efter orden innan han säger:

– Ja, jag skulle ... jag har liksom ett ärende till Anna Holmlund.

Anna blir fundersam. Hur kan den här mannen

veta att hon heter Holmlund? Hon har inte yppat det efternamnet till någon utan bara kallat sig Persdotter när hon blev tillfrågad på husförhöret under vintern.

– Hur kan du veta vad jag hetat förut? Jag heter Persdotter nu, säger Anna avvaktande men ändå med fast och bestämd röst.

– Jo, jag har hälsning till dig från en bror. Jag träffade honom i Uppsala förra hösten och vi blev goda vänner. Han berättade att han egentligen skulle ha varit här i Molnebo för att ta hand om sin lillasyster. Jag lovade framföra en hälsning, säger mannen.

Anna svarar inget. Tittar bara på honom med stora ögon och undrar om det är Lars-Olof som berättat om henne och som skickat hälsningen.

– Ja, inte är du någon lillasyster som han sade, din bror. Men han var väl äldre än du i alla fall även om han såg ut att vara bara en tjugo år så där. Han sa att han hette Carl Holmlund.

– Åh, Carl! Har du träffat Carl?

Plötsligt blir det liv i Anna. Hon reser sig upp och tar tag i mannen som om hon ville ruska honom.

– Berätta, berätta! Är han i Uppsala, säger du?

– Ja, men det var i höstas. Nu är han säkert långt bort i världen. Han skulle låta värva sig för kroken eller så skulle han försöka få tag i någon båt som han kunde arbeta på. Han ville lämna landet, sa han.

– Har du inte träffat honom sedan? undrar Anna.

– Nej, men han trodde nog att jag skulle träffa dig om jag kom till Molnebo. Jag skulle ha varit här före jul, men det kom något i vägen. Carl sa att han skulle skriva till dig när han kommit någonstans där han kunde stanna. Han ville tjäna pengar så han kunde skicka efter dig sedan. Men han visste inte riktigt var han skulle hamna och hur snart han skulle kunna skriva till dig.

Anna sjunker ihop igen, sätter sig ner, bedrövad över att det inte var mer som den här mannen hade att berätta.

– Jag borde väl först ha talat om att jag heter Jan Johansson och är på väg till Tärnsjö. Jag kallas för Långe-Jan och är egentligen timmerman. Jag vill se mig om i landet och tar vilket arbete som helst medan jag är på vandring. Kanske stannar jag här ett tag, säger Långe-Jan med ett mjukt leende och ser ingående på Anna.

Anna hör knappt vad han säger. Hon är ledsen att hon inte fick den här hälsningen i höstas. Då hade hon kanske kunnat följa efter Carl till Uppsala för att slå följe med honom. Visst har hon det bra här i Molnebo, men tårarna kommer i hennes ögon i längtan efter brodern Carl.

– Så, så, flicka lilla. Inte ska du gråta. Han hör nog snart av sig ska du se. För han är väl din bror och ingen fästman som du begråter?

– Nej, nej, han är min bror. Han är den enda släkting jag har, säger Anna och försöker lägga band på sig och torkar bort tårarna med handens baksida.

– Du ska ha tack för din hälsning. Jag är glad att

du kom hit med den. Det kanske är en omväg för dig att gå här förbi?

– Nej inte alls. Får jag slå mig ner bredvid dig en stund?

Anna svarar inte. Makar bara åt sig lite så han ska få plats.

De sitter tysta bredvid varandra tills skymningen nästan övergår i mörker. Natten är ljus och mild så som försommarnätter brukar vara. Anna sitter och minns hur det var när hon var liten, hur det alltid var Carl som hjälpte henne igenom svårigheterna när mor och far var borta. Carl var som en andra far fast det bara var fyra år mellan dem. Båda deras föräldrar var borta långa tider, ibland på resor och ibland satt de i fängelse.

Anna tar sig samman och skjuter ifrån sig tankarna på hur det varit. Med en liten suck reser hon sig för att gå in. Det är sent.

– Nu måste jag nog gå in till mig. Var ska du bo i natt då?

– Jag går väl in i något av uthusen. Jag stannar nog till i morgon och hör efter med patron om jag kan få arbete ett tag. Jag vill så gärna lära känna dig, vill ha mera pratstunder med dig, säger Långe-Jan.

– Varför det? Jag är väl inget att prata med. Jag vet inget vi har att prata om.

– Då får vi väl skaffa oss något att prata om då, säger Långe-Jan och håller Anna en kort stund om ryggen.

Anna skyggar nästan för beröringen, ovan som hon är att någon tar kärvänligt i henne. Med en kort godnatthälsning går hon in till sin kammare, smyger försiktigt in genom farstudörren för att inte väcka Elsa.

Inne i kammaren luktar det unket. Det luktar illa, nästan som det brukar lukta när de håller på med slakt. Anna tycker det är något konstigt med det hela. Elsa brukar vara så noga med att det skall dofta friskt och rent inne i deras kammare. Medan

Anna varit borta på fåboden verkar inte Elsa ha vädrat någonting.

Försiktigt smyger Anna fram till Elsas säng, böjer sig ner och konstaterar att Elsa sover tungt. Det är från Elsas bädd det luktar illa. Elsa var onaturligt smutsig, vad Anna kunnat se den korta stunden de möttes utanför. Hon har nog inte tvättat sig innan hon lade sig.

Anna klär av sig men bryr sig inte om att vaska sig. Hon sköljde av sig i vattensån bredvid brunnen när hon kom hem från fåboden, varm och svettig efter den snabba promenaden. Mamsell hade haft bråttom hem och de gick utan att vila.

Så kryper Anna ner i sin bädd. Hon har svårt att somna, ligger och tänker på Carl och överrump-las flera gånger av att tankarna flyger iväg till Långe-Jan. Hon känner ännu den varma känslan hon fick inombords av hans varsamma arm runt ryggen. Han har gjort ett djupt intryck på henne, kanske mest för att han tyst och lugnt suttit bredvid henne utan att störa i kvällens stillhet.

När Anna vaknar är Elsa redan uppe och har kruspit ut. Hon har tydligen rört sig väldigt tyst för Anna som brukar vara lättväckt har inte hört henne. Men Anna var väl också så trött efter den snabba vandringen hem från fäboden. Anna klär sig och går ut i köket för att se om Elsa är där. Men ingen Elsa syns till, inte ens ute på gården finns hon. Anna hämtar korgen i farstun och går ut för att plocka in ägg, går in i både stall och fähus för att se var Elsa är. Men hon hittar henne inte. Elsa är aldrig annars ute om mornarna, kryper inte ut förrän hon och Anna fått kaffetåren och en brödbit.

Pratstunden som Anna och Elsa har i köket på mornarna brukar vara trevlig för dem båda. Nu borde de ha mycket att prata om sedan Anna varit borta. Elsa är säkert intresserad av det Anna har att berätta och Anna har också en massa att fråga om. Det är inte alls likt Elsa att gå ut så tidigt. Och var är hon? Men de kanske gått om varandra när Anna gått runt uthusen.

Anna sköter sina sysslor och går sedan in. När hon kommer förbi sädesmagasinet kommer Elsa ut därifrån, hukar sig så mycket att hon kryper fram med krokiga armar. Hon ser sig om som om hon vore rädd att någon ska se henne, som om hon vore ute i något olovligt ärende. När Elsa får syn på Anna betar hon sig som om hon blivit tagen på bar gärning. Överrumplad rycker hon till och hälsar inte ens god morgon. Kryper fort på händer och knän fram till farstudörren.

– Elsa! Vad är det? Är du arg på mig? frågar Anna och följer henne in i köket.

– Nä, du har inget gjort. Det är jag.

– Vad menar du? Vad har du gjort?

– Ingenting som du behöver tänka på. Men det är så förfärligt, säger Elsa och plötsligt faller hon i gråt.

Anna tar om henne och försöker trösta men Elsa stöter undan henne. Anna får inget svar, Elsa bara gråter, alldeles översiggiven. I vanliga fall tycker Anna synd om henne som alltid har det så svårt

med sitt lyte, men nu är det något annat också som gör Elsa så förtvivlad. Om Anna bara visste vad så kanske hon kunde hjälpa henne.

Tydiligen har Elsa varit uppe länge för hon har tvättat sig och fått på sig andra kläder. Elsa har två kjolar och nu har hon satt på sig den som hon brukar använda bara på söndagar. Hon är aldrig med till kyrkan eller någon annanstans men varje helgdag sätter Elsa på sig den lite finare kjolen. I dag är det inte helgdag, så Anna undrar vad det nu tagit åt henne.

Elsa lugnar sig lite och Anna håller kvar en tröstande hand på hennes axel. Hon slutar gråta men hon berättar inte varför hon är så ledsen och svarar med tystnad på Annas frågor. Anna tittar ingående på Elsa och tycker att hon har blivit mager under de få dagar de varit från varandra.

Så ser de till att börja arbeta. Innan Mamsell kommer ner från sin kammare på vinden måste de ha morgonmålet färdigt till patrons. Det blir ingen tid till mera prat om vad Elsa gjort och vad hon haft för sig i magasinet.

Dagen blir lika arbetsam som vanligt. Kanske mer än vanligt för det är en del arbete ogjort eftersom både Mamsell och Anna varit borta. De båda pigorna har fullt upp och Anna glömmer nästan bort hur konstig Elsa varit.

Elsa verkar vara trött. Ofta pustar hon och tor-
kar svett ur pannan. Anna plågar henne inte med flera frågor, ser bara till att hjälpa henne så mycket som möjligt och låta henne arbeta med sådant som hon kan sitta stilla och uträtta.

På kvällen när Anna kommer in i pigkammaren, efter att inte ha varit in där på hela dagen, får hon se hur fläckigt fula golvplankorna är vid ena mattkanten. Hon lyfter lite på mattan som kommit på sned och upptäcker ännu mer fläckar, stora, bruna. Förvånad böjer hon sig ner och hittar under mattan en trasa instoppad, brunfärgad och lite fuktig.

– Elsa, vad är det här? frågar Anna förvånad när Elsa kommer krypande.

– Det vet jag inte, något som blivit spillt, säger Elsa kort, river åt sig den våta trasan och skyndar

sig krypa ut i köket där hon kvickt stoppar trasan i elden.

Anna står kvar och ser förvånad efter henne. Synar de bruna fläckarna som bitit sig in i golvet trä. Anna kan inte göra sig minsta föreställning om vad det kan vara som blivit spillt. Fläckarna är också så stora att de måste ha rymts i ett ganska stort kärl och det kan väl inte Elsa ha orkat bära. Och varför skulle hon ha burit in något i ett kärl hit in i deras kammare? Allt är så mystiskt att Anna inte vet vad hon ska säga till Elsa, hur hon ska få veta vad som hänt.

– Men Elsa ...! Anna får inte fram flera ord.

– Det här ska du inte bry dig om. Jag ska skura i morgon bitti, säger Elsa.

Med det får Anna låta sig nöja. Hon försöker fråga mera men Elsa ber henne vara tyst. Anna tycker att Elsa har så egendomligt känsloladdad röst, fylld av gråt och förtvivlan samtidigt som hon låter arg och elak

Anna låter Elsa vara ifred. De behöver båda sova

nu efter en arbetsam dag. Som vanligt vänder hon sig bort när hon klär av sig. Det har blivit en vana eftersom Elsa alltid är så generad.

– Nu Anna får du ta och skura rent ordentligt här i köket så vi får bort den skämda lukten, säger Mamsell en morgon lite senare.

– Jag kan inte förstå vad det kan vara som luktar så otäckt? Vi har väl inte tappat någon slaktbit som ligger i någon vrå? Se till att skura överallt nu!

Anna har också känt den otäcka lukten i flera dagar nu. Det luktar härsket eller rent av ruttet som något förmulnat. Både Elsa och hon håller rent och snyggt omkring sig och i det arbete de sysslar med undviker de att spilla. De vill inte ha otrevliga rester kvar på bänkar och bord, eller i vrårna, av sådant som kan lukta. Skulle olyckan vara framme att de spiller så gör de i vanliga fall genast rent.

– Var finns den stora kudden som legat på köks-

soffan? Har ni glömt den ute eller har ni lagt den på annat ställe? undrar Mamsell och ser på sina båda pigor.

Anna ser på Elsa men denna vill inte titta upp. Hon kanske vet var kudden är. Det ser nästan ut som om hon bär på en hemlighet, någonting riktigt otäckt och generande som hon inte kan yppa för andra. När Elsa inget säger så förklarar Anna för Mamsell att hon inte heller sett kudden.

Mamsell ser så underligt på Anna, som om hon tror att Anna lagt beslag på den fula kudden med ett var som var dekorerat med viggsöm, grovt och fult.

4

Anna funderar mycket över detta med Elsa men allt efter som månaderna går bleknar minnet av konstigheterna. Men ibland tänker Anna på hur Elsa ser ut att vändas, att lida och ha ont utan att vilja säga det till någon. Ibland om nätterna har Anna vaknat av att Elsa gråtit eller legat i sängen

och jämrat sig. Men så småningom, efter någon månad sover Elsa gott igen och stör inte på nätterna.

Anna har fått något annat att tänka på också. Långe-Jan har dröjt sig kvar vid Molnebo och han har hela tiden tagit alla tillfällen till att få vara i närheten av Anna. Han är fåordig men hans gester och blickar får Anna att känna sig uppmärksammasam.

Långe-Jan berättar att han är föräldralös men att han fått växa upp hos en snäll familj som hade en egen gård. De tog honom som sin egen son eftersom de aldrig fick egna barn. Ganska gamla var de och Långe-Jan säger själv att han aldrig var tvingad att arbeta eller göra rätt för sig. De daltade med honom när han var liten och stod ut med hans later när han växte upp. Och när de sedan blev döda så var det meningen att Långe-Jan skulle ha den lilla gården.

Så blev det nu aldrig. Bonden hade fått lov att ta inteckningar för att klara skatterna och då gården

var väldigt liten och hade mycket stenbunden mark gav den inte bonden hans bärgning. Det blev aldrig någon möjlighet att lösa in-teckningarna. Långe-Jan blev arvlös fast de gamla i all välmening skri-vit ett testamente där han skulle få allt.

På så vis började Långe-Jan vandra. Han berättade att han dock inte var medellös för han hade andra vänner som hjälpt honom till att tjäna bra med pengar. Han har vandrat i flera år nu och sparat åtskilliga kronor eftersom han är snål och aldrig gör av med pengar på onödiga saker. Hans planer är att han ska köpa sig en bit jord, bygga hus och skaffa familj. Pengarna har han väl gömda. Han litar inte på någon och bara han själv vet var pengarna finns.

Långe-Jan talar ofta om det här för Anna. Flera gånger får hon höra om hans planer och att han också vet var han ska köpa sin jord. Han har löfte att få köpa mark, både lite odlingsbar jord och en liten tapp skog, avstyckat från ett stort gods i Västeråstrakten. Så en kväll när han sitter med

Anna borta vid skogsbrynet och vilar efter en arbetsam dag med höskörden, tar han Annas hand och håller fast den när hon vill dra undan den.

– Kära Anna. Jag måste få fråga dig en sak. Du måste svara mig ärligt och säga precis vad du tycker.

Anna tittar honom rakt i ögonen och blir som trollbunden. Han har en alldeles särskild blick denna kväll, het och pockande.

– Skulle du kunna tänka dig ett liv tillsammans med mig? Håller du av mig? Vill du bli min för alltid? frågar Långe-Jan med onaturligt hes röst.

– Jag ... Nej ... Ja, god nog att hålla av, det är du, men ...

Anna vet inte vad hon ska säga. Att Långe-Jan velat något med henne har hon nog förstått, men detta kom ändå överraskande för henne. Han har aldrig på något vis försökt vara närgången men ändå alltid varit tätt intill henne när de varit ensamma.

– Jag ber dig, Anna. Gift dig med mig! Kanske

inte nu med det samma men efter jul. Vi kan bo kvar här, du som piga och jag får bo kvar i drängstugan och sköta stallet, tills det blir vår. Då hinner jag ordna med min jord och till sommaren kan jag bygga ett litet hus. Sen kan vi bygga till undan för undan. Du är så arbetsam och flitig och du skulle kunna vara mig till god hjälp. Vad säger du?

– Inte har jag tänkt bli kvar här heller. Till hösten när jag får min lön flyttar jag nog. Och inte hade jag tänkt gifta mig heller, säger Anna försiktigt, lite rädd för att såra.

– Vart ska du ta vägen då? Illa beryktad som du är bara för att du hör till Holmlunds, så lär du ha svårt att få något nytt arbete. Ingen annan vill väl heller gifta sig med en Holmlundsflicka. Nej, din enda framtid är nog att gifta dig med mig, säger Långe-Jan.

– Jag ska aldrig gifta mig. Jag ska inte ha några barn som gör mig sjuk och utfattig. Jag ska spara min lön, både den jag får i år och den jag har

innestående. Till hösten eller kanske till nästa höst kommer jag att försvinna härifrån. Till Stockholmska jag, inte till Västerås, säger Anna med bestämd röst.

– Nej, det kan du väl inte tro att du ska kunna klara! Aldrig det!

Långe-Jan låter hänfull som om Annas bestämda önskan bara skulle vara vilsna drömmar. Han drar upp Anna från stubben de sitter på, håller om henne och trycker henne hårt intill sig medan han försöker kyssa henne på munnen. Han är lång och stark och Anna kan inte värja sig, hålla honom ifrån sig. Hon vill inte bli kysst, men samtidigt tänds en liten nyfiken låga inom henne, en liten, liten eld som får henne att bara halvhjärtat dra sig undan.

Så utan förvarning far heta ilningar genom Annas kropp och hon blir alldeles matt i benen. Hon ger sig hän och tar emot Långe-Jans heta kyssar, njuter av dem och känner hans starka begär både i hans spända kropp och i hans sätt att nu låta de

pockande händerna vandra hårdhänt smekande över hennes bröst och höfter. Att det kan vara så ...

Plötsligt vaknar Anna till besinning, alldeles innan de tillsammans sjunker ner på marken i det mjuka gräset. Hon sliter sig lös och stapplande reser hon sig upp.

– Nej, nej! ropar hon till.

– Men Anna, du vill ju. Jag känner det i din kyss och jag vet att du behöver en karl. Jag vill ha dig och om vi sen gifter oss ...

– Nej, säger jag! Du får mig inte och vi ska inte gifta oss. Det är mitt sista ord.

Anna rusar iväg hem till pigkammaren och tryggheten i Elsas närhet. Fy, för kåta karlar, tänker hon. Hon har sett dem så många gånger tappa vett och sans men detta är första gången som hon själv råkar ut för en påstridig karl. Mest förundrad är hon över att hon var så nära att falla. Inte hade hon förut vetat vilken ljuvhet en kyss kunde sprida i kroppen.

Anna är glad att hon kunnat stå emot. Hon klär av sig och kryper ner i bädden. Elsa sover redan. Vad var det Långe-Jan ropat efter henne när hon sprang sin väg? Var det tjuvkona? Det gör Anna ledsen för hon förstår att hon förlorat en vän. Han vet ju varifrån hon kommer och han är den enda som vet hennes efternamn. Han blev nog riktigt arg på henne för att hans planer med henne gick om intet.

Höstarbetet är i full gång och det är mycket som ska tas tillvara på en så stor gård. Anna var ju med redan i fjol så hon vet hur drygt arbetet är med alla förberedelser inför vintern. Inte bara det som växt under sommaren ska bärgas, säd och bär. Det ska slaktas och saltas, torkas och lagras köttmat också.

Anna har gudskelov sluppit allt arbete med djuren. Mjölkkor finns inte så många, bara så mjölken räcker till patrons hushåll. Mest är det kalvar, kvigor och mindre djur som getter, får, svin och

höns på gården. Det finns andra gårdar som lyder under Molnebo och där hålls de flesta stora djuren. Behövs något så kan det hämtas där. Allting ägs av Molnebo.

Hästar är det däremot gott om, både för alla körningar med malm, kol, milved och annat för järnframställningen och smedjorna. Och så finns det några grenadjärer också med hästar och mundering som skall skötas. Stallfolk är det behov av men Anna kommer inte så mycket i kontakt med dem. De flesta som arbetar i stallet har familjer och eget torp.

Efter Långe-Jans frieri blir han som förbytt. Han hånar Anna för hennes vanartiga familj och ibland frågar han henne om hon stulit någonting. Långe-Jan blir inte kvar så lång tid efter sedan han friat. När det mesta av skörden är bärgad försvinner han från Molnebo.

Det försvinner en del mat från visthusboden och ingen vet hur det går till. Korvar, skinkbitar och

torkat fårkött försvinner. Aldrig mycket åt gången men ändå så det märks. Alla funderar över vem som är den skyldiga tjuven. Det är ju bara Mamsell som har nyckel till den låsta boden så något underligt är det.

I oktober är det dags för den första årslönen för Anna. Hon ser fram emot den och väntar sig en stor slant eftersom hon inte fick något förra hösten. Patron hade tyckt att hon kunde vänta tills hon varit i tjänst ett år och spara den lilla slant hon skulle ha haft från sommaren och hösten det första året. Och det var Anna villig till. Så nu skulle hon ha lön för ett år och fyra månader.

När avlöningsdagen kommer gör Anna och Elsa sällskap in på patrons kontor, väntar en stund vid dörren innan patron vinkar fram dem till det stora bordet där han sitter med alla räkenskapsböckerna. Där står också en kassalåda nu, en trälåda med beslag och gångjärn och en stor nyckel att låsa med. Kassalådan har inte Anna sett förut fast hon städat många gånger i det här rummet. Den är

antingen ny eller så har den varit gömd någonstans.

– Jaha Elsa, då var det dags för dig att få din lilla slant igen. Hur många år har du varit här nu då?

– Snart nio, svarar Elsa tyst.

– Här, varsågod, säger patron, plockar upp några mynt ur kassalådan och räcker över dem till Elsa.

Elsa kan inte niga. I stället bugar hon från sitt knästående, är nöjd och belåten med den lilla summan hon just tagit emot. Men nog tycker Anna att Elsa gjort rätt för många fler riksdaler än så. Patron måste vara en snål karl, tänker Anna.

– Så var det du Anna Holmlund. Hur var det nu med fläsket och sötmjölken som försvann i visthusboden i våras? Och den lilla kopparkannen på köksskänken? Var det du som stal?

– Nej, nej, jag har inte tagit något olovandes, säger Anna förfärad.

Hon blir alldeles förskräckt över att patron kan tro något sådant om henne och ännu mer förskräckt över att han kallat henne Anna Holmlund.

Hur har han fått reda på hennes andra namn?

– Du är ju en tjuvkona sedan gammalt, om man ska tro ryktet som hunnit ifatt dig. Och att den där Lars-Olof var din bror visste jag inte när du kom hit för då hade du fått gå igen. Du har ju flera bröder som sysslat med olagligheter och dina föräldrar var likadana, så man vet vilka du brås på. Du är väl fostrad i samma anda, så jag behåller din lön tills du kan fria dig från stöld.

– Men jag har inte tagit något. Ingenting! Aldrig någonsin har jag tagit så mycket som en brödskank. Det är lögn om någon säger det om mig, jämrar sig Anna över den orättvisa beskyllningen.

– Jag kan inte tro på vad du säger. Den där Långe-Jan som var här i somras hade också funderingar på om du var så ärlig som du ser ut. Han kände visst igen dig sen gammalt.

– Nej, det gjorde han inte. Jag har aldrig sett honom förrän han kom hit. Han blev bara så arg på mig för att jag inte ville vänslas med honom. Han friade och jag sa nej, säger Anna.

Det är nästan så Anna börjar gråta. Elsa sitter vid dörren och väntar. Hon har inte vetat att Anna ljugit om sitt efternamn och gör nu stora ögon över det hon får höra. Elsa vet bestämt att det inte är Anna som stulit de småsaker som försvunnit. Hon vet vem som är tjuven, men ändå misstror hon Anna nu. Och inte törs hon tala om för patron vem den verkliga tjuven är för han skulle aldrig tro henne.

Elsa har sett Mamsell bära iväg små skinkbitar och brödlevar mer än en gång, gå bortåt Lövsta med dem. En annan gång såg hon hur Mamsell lämnade över en liten kanna mjölk till en av torparhustrurna. Elsa tror sig veta att Mamsell är släkt med en torparfamilj i närheten och att hon vill hjälpa dem med förnödenheter. Däremot vill hon inte vidkännas något släktskap med torparna. Hur snäll Mamsell än är, så är hon högfärdig och håller sig för god för att vilja vara släkt med simpla torpare.

– Seså, gå nu. Anna får sin lön när småsakerna och maten kommer tillräta. Till dess tar jag legan

som betalning för det extra du skaffat dig genom att stjäla. Du ska få dina skor och kläder som är avtalat för pigor. Jag ska inte gå till länsman och anmäla dig nu, men fortsätter du vara oärlig så anmäler jag dig, säger patron och vinkar iväg de två pigorna.

– Men snälla patron ...

Anna gråter öppet nu. Vad ska hon göra? Hur ska hon kunna fria sig? Inte en endaste riksdaler får hon för så lång tids arbete och då har hon ju inget att spara så hon kan ta sig till Stockholm. Hon blir tvungen att stanna här i Molnebo för utan någon slant i fickan vågar hon inte ge sig iväg.

Elsa säger ingenting men hon tittar stort på Anna. Hon tycker synd om Anna som inte kan få sin lön men samtidigt är hon glad att Anna måste bli kvar vid Molnebo.

– Heter du inte Persdotter, frågar Elsa när de lämnat kontoret.

– Ja, jo, jag heter Anna Stina Persdotter Holm-

lund, svarar Anna.

– Men då har du ju inte ljugit. Bara sagt rätt fast inte allting.

– Nej, jag har aldrig ljugit om mitt namn. Ingen har frågat mig om jag heter något mer än Anna Persdotter. Långe-Jan visste det för han hade träffat ett par av mina bröder. Jämt får jag lida för vad bröderna gjort och för att både far och mor avtjänat straff för stöld och snatteri. Men de var tvungna att stjäla för att överleva. Hade de bara haft mat för dagen åt oss barn så hade de säkert inte blivit några tjuvar, säger Anna och tänker tillbaka på hur eländigt de hade haft det som barn, hon och hennes fem bröder.

Senare på kvällen berättar Anna om allt hon varit med om innan hon kom till Molnebo. Det känns som en befrielse för Anna att ha fått dela med sig av sina tråkiga minnen. På Elsa kan hon lita. Ingen kommer att få veta det som Anna berättat för henne.

Många gånger funderar Anna på att rymma från Molnebo. Men vad skulle det tjäna till. Hon har ingenstans att ta vägen och att gå omkring som en landstrykerska vill hon inte. Hela barndomen har hon varit rädd för att inte ha ett hem, någonstans där hon kunnat känna sig bofast. Nu har hon någonstans att vara. Ett riktigt arbete även om hon inte fått någon lön för det ännu. Men nästa gång det är dags att få lön skall hon nog inte bli utan. Patron och Mamsell måste förstå att det inte är hon som stulit.

Anna undrar ibland vad Mamsell gör ute i visthusboden. Hon kan bli där så länge att det verkar underligt. Anna vet inte att det finns en bakdörr och att Mamsell gått ut igenom den med sådant som hon ger till sina släktingar. Det är bara Mamsell som får gå in i visthusboden, och så patrons fru förstås.

Elsa har också kommit att bli en mycket god

vän. Efter alla konstigheterna under sommaren har Elsa börjat ty sig till Anna på ett nytt sätt. Hela tiden talar hon om barn och att hon skulle vilja ha ett litet barn. Elsa är ledsen, inser att hon aldrig skulle kunna ta hand om ett barn så vanför som hon är.

– Du har ju redan en pojke. Var glad för honom, försöker Anna trösta.

– Men han är ju inte hos mig. Jag får så sällan träffa honom. Jag vill ha en liten en, en flicka som bara är min, som jag kan få ta hand om. Jag vet att det inte går men jag hade velat ha mitt barn kvar, säger Elsa och vänder tvärt ryggen till så Anna inte ska se hennes ansikte.

– Pojken din har det bra där han är, menar Anna.

Så där pratar de ofta med varandra och Anna undrar varför Elsa blivit så besatt av detta att ha ett litet barn. Det är ganska onaturligt, tycker hon, att Elsa som redan fått ett barn och vet att hon inte kan ta hand om det är så fylld av längtan efter att få vara mor. Elsa har ju inte varit sådan förut.

Elsas barngriller går inte över. Det blir i stället ännu värre. Hon yrar ibland om att hon har en flicka, en liten, liten flicka. En alldeles egen tös som hon inte kan ta hand om, som hon gömt och försöker glömma.

Anna blir inte klok på hennes konstiga prat, är nästan rädd för att Elsa håller på att bli tokig. Kanske är det den långa och ovanligt snörika vintern som påverkar henne. Elsa kommer ju aldrig utom dörren när det är snö och vått ute. Det går inte att krypa i snön, det är för arbetsamt för henne och det blir för kallt även om hon lindar trasor runt knän och fotklumpar.

Till våren blir Elsa inte bättre. Trots att det blev barmark väldigt tidigt och Elsa kan röra sig ute igen så betar hon sig allt underligare för var dag. Varje gång hon kryper förbi förrådshuset, som står på stolpar och stenar ovan marken, vrider hon sina händer och jämrar sig.

– Där ligger min flicka som blev så kall och död. Jag kunde inte ta hand om henne. Hon är där

inne, säger hon plötsligt en dag.

Elsa gråter fram orden. Tårarna rinner och hon ser ut att vändas och lida förfärligt i en blandning av rädsla och sorg. Hennes vända förvrider ansiktet nästan till oigenkännlighet. Samma sak upprepar sig allt oftare.

En dag när Elsa är upptagen med att rengöra golven i salen, något som är lätt för Elsa som är van att krypa, går Anna ut till förrådshuset för att se vad som kan finnas där. Hon ser bara några säckar med spannmål och ett par mjöllårar, lite handredskap och nu på våren stora travar med tomma säckar, det är allt. Golvet är rensopat och alldeles tomt. Brödsäden från höstens skörd är slut men mjölbingarna är ännu nästan fulla. Kvar finns bara sparade frön och knölar till kökets trädgård, sådant som snart skall i jord. Anna kan inte se att där finns annat än sådant som ska vara där. Hon går ut och stänger dörren efter sig.

– Nej, du får inte stänga in min lilla tös! Jag

ska hämta henne nu.

Elsa kommer krypande emot Anna med vilt utseende och rinnande tårar.

– Jag orkar inte mera nu. Anna, snälla Anna, du måste hjälpa mig. Jag har min tös där inne och jag måste få prata om henne, hon är så ensam, lika ensam som jag, gråter Elsa.

Anna står stum av förskräckelse. Vad ska hon tro annat än att det alldeles slagit slint i huvudet på Elsa.

– Hur kan du tro att ...

– Det är som jag säger, Anna. Jag har mitt barn där inne, min flicka som jag fick förra sommaren. Hon ligger instoppad bakom den största mjölbingen, alldeles invid väggen.

– Nej, Elsa, det är bara som du tror. Inte har du fött något barn, säger Anna som inte vet hur hon ska tala till Elsa för att få henne lugn.

– Jo, jo, kom får du se. Jag har ett barn där, mitt barn.

– Men du har väl inte fått något barn, säger Anna.

– Jo, jag födde henne när du och Mamsell var på fåboden i fjol. Hon dog för jag orkade inte ta hand om henne på en gång. Och så gömde jag henne.

Nu minns Anna hur det var den dagen hon kom tillbaka från fåboden, då i fagraste försommaren, när Elsa inte stod att finna i huset. Hur Elsa sedan kom in, hur smutsig hon var, fläckarna på golvet, hur avog Elsa varit och hennes jämmer om nätterna. Kan det vara sant det Elsa yrar om? Men att ingen sett att hon varit på det viset? Visst hade hon varit tjock ett tag, men inte var det bara magen som varit stor, den såg man ju aldrig eftersom hon alltid kröp på händer och knän.

– Nog borde jag ha sett om du var med barn, säger Anna.

– Du hade bara ögon för den där Långe-Jan då en tid och så var det bara fåbodresan som du tänkte på. Ingen, allra minst du, misstänkte annat än att jag ätit och blivit tjock. Det är så, Anna, jag

ljuger inte. Min tös är där inne.

Det går inte att få klarhet i detta på annat sätt än att se efter. Anna går de få trappstegen upp till magasinsdörren, öppnar den och väntar på Elsa som kryper in. Längst bort i det mörkaste hörnet sträcker Elsa sig in bakom mjölbingen och drar fram ett bylte.

– Men vad har du där, Elsa?

– Det har jag ju sagt. Det är min lilla tös som jag fick i fjol. Men, Anna, du håller väl tyst om detta. Jag måste ha någon att prata med så jag inte blir tokig.

Byltet är ihopsnörat med en kraftig söm, brunfläckat och grått av damm. Men Anna ser att på ena sidan framträder ett viggmönster i blått, rött och grönt, samma sorts mönster som det varit på den försvunna kudden. Den som Mamsell beskyllt Anna för att ha tagit och sålt till några tattare.

– Kudden ...

– Ja, det är den kudden som kom bort. Det kunde inte hjälpas att det blev du som fick ovet

för att den kom bort. Jag visste mig ingen levande råd var jag skulle göra av min tös så jag slet sönder varet och stoppade in henne där. Hon fick ligga under locket på kökssoffan den första tiden. Jag måste vänta någon dag, för att bli ensam inne, så jag kunde ta hand om henne. Jag vågade inte tala om att jag fött henne på golvet i vår kammar, säger Elsa.

– Fläckarna på golvet, säger Anna.

– Ja, det var nära att jag berättat allt för dig då. Men jag var rädd, jag tordes inte. Patron sa en gång till mig, att om jag ställde mig med barn skulle han slå ihjäl mig. Jag vågade aldrig berätta och riskera att både få styrk och att bli utkastad härifrån. Jag har ju ingenstans att ta vägen, säger Elsa.

Tårarna strömmar hela tiden ur Elsas ögon och Anna blir så ledsen över den stackars Elsas oblida öde att hon inte vet hur hon ska trösta henne.

– Torpar-Lina då? Hon som var här för att hjälpa dig när vi var borta?

– Hon var borta en hel eftermiddag. Jag var alldeles ensam inne från middag till kväll.

– Men vem är det då som gjort dig med barn? undrar Anna.

Elsa får något skyggt i blicken när hon ser på Anna. Hon svarar inget på Annas fråga utan drar till sig det otäcka byltet, håller det i famnen och vaggar det som ett spädbarn. Byltet är stelt och hårt, grått av magasinsdamm, förtorkat. Det har ju gått nästan ett år sedan det var ett nyfött barn.

Plötsligt får Anna kväljningar och måste ut. Bakom knuten kastar hon upp. Hon kan inte hjälpa det. Stanken känns inte nu, men för Anna blir det ändå för mycket när hon minns de otäcka dofterna i köket i fjol. Hur kan Elsa ta det där otäcka i sin famn?

När de värsta kväljningarna gått över förstår Anna att det måste bli hon som ska hjälpa Elsa, få henne att erkänna vad hon gjort, så det som en gång varit ett barn blir omhändertaget. Elsa måtte

ändå inte vara riktig i huvudet längre. Anna stål-sätter sig och går in till Elsa som sitter och vaggar byltet i sin famn.

– Vi måste berätta det här för patron. Din lilla flicka måste komma i vigd jord, säger Anna.

– Ja, det är det som har bekymrar mig så. Hon måste få en gravplats men först måste hon kristnas. Hon ska heta Klara efter min mormor, den enda som brytt sig om mig, säger Elsa och försöker stoppa undan kuddbyltet i vrån igen.

– Inte ska du lägga henne där igen, Elsa. Vi ska ta henne med ut och så ska jag gå och prata med patron. Han får ordna upp det här. Du förstår Elsa, att om du inte berättar nu, så blir det bara värre sen. Någon gång kommer någon att hitta det där och då blir du straffad för att du gömt ett lik.

– Nej, det här är inget lik. Det är mitt barn, min flicka, skriker Elsa förtvivlat och drar fram byltet igen, tar det i famnen och håller det hårt.

Elsa jämrar sig nu högröstat och är inte längre

mottaglig för Annas tal om att berätta för patron. Hon hör inte vad Anna säger och Anna mår så illa att hon måste gå ut igen. Inte ens det märker Elsa. När Annas mage lugnat ner sig försöker hon få Elsa att ta reson, men när hon bara sitter där med byltet i sin famn utan att svara lämnar Anna henne och går in för att leta reda på patron.

Mamsell är det ingen idé att prata med, hon vet nog inte vad som ska göras. Men att någon med större myndighet måste ordna upp detta och få undan liket förstår Anna.

I farstun stannar Anna till. Hon är mer upprörd inombords än hon någonsin varit över livets orättvisor. Elsas lyte är så oförskyllt och erbarmligt. Varför ska en sådan som Elsa drabbas så, när hon i vanliga fall är en så klok och vis kvinna. Livet är hårt och det är inte första gången som Anna inser att det också är orättvist. Men vem är barnafadern? Fadern till Elsas åttaåriga pojke hade hon ju idkat umgänge med helt frivilligt? Hade hon velat nu

också? Men vem kunde det vara som ville med den stackars lytta Elsa?

Anna sätter sig ner på farstubänken. Hon måste samla sig lite för att gå in till patron. Sedan hon blev nekad lön har hon svårt att fördrå sin arbetsgivare. Han är barsk och krävande men han är hållen för att vara rättrådig. Även om Anna inte fått ut sin lön så vet hon att han har förmåga att skipa rättvisa i tvister. Han är ju en av rådmännen i häradet.

Anna ser ingen annan utväg att gå, än att tala med patron om detta. Hon måste bara samla mod först. Det är ju en förskräcklig historia hon har att komma med.

Mamsell kommer ut i farstun och ser genast på Anna att det är något som hänt. Anna kan inte låta bli att gråta när Mamsell frågar ut henne och Anna behöver någon att anförtro sig åt. Hon berättar allt medan Mamsell står helt förstummad och lyssnar. Så rusar Mamsell raka vägen till

patrons kontor.

Anna sitter kvar på farstubänken när patron och Mamsell rusar förbi och ut till förrådshuset. Hon får aldrig veta vad som utspelar sig där ute. Det dröjer en god stund innan patron och Mamsell kommer tillbaka. De har Elsa med sig och hon bär på barnliket i kuddvaret.

Patron ropar på en dräng som står på stallplanen med något göromål, att han ska ta ifrån Elsa det hon bär på och lägga det i brukskontorets källare, låsa dörren och ge nyckeln till Mamsell.

Elsa är alldeles tyst nu, protesterar inte ens när drängen tar ifrån henne byltet som hon håller intill sig med ena armen medan hon hasar sig fram. Drängen vet ju inte vad som finns däri, men det märks att det är honom vämjeligt. Drängen gör som patron sagt och patron puttar Elsa framför sig, sparkar med foten i hennes bak, så brutalt att hon nästan står på näsan när hon ska ta sig över den höga tröskeln i farstun och vidare bort till kontoret.

Kvar utanför står Mamsell och ser förfärligt tagen ut, något som man inte kan vänta sig av denna myndiga person. När drängen kommer till henne med nyckeln säger hon med nästan viskande röst:

– Det är bäst att Johan ger sig av efter länsman genast. Säg att det är bråttom och att här måste till en undersökning för att det fötts ett barn i lönn.

Drängen blir nog förfärad för han står kvar med gapande mun. Den här drängen, Johan, har bara varit på gården ett par veckor, kom som landsstrykare och ville arbeta. Han kom lägligt och skulle få stanna en tid. Nu tycker han nog att det är besvärande att behöva hämta länsman. Till slut, när Mamsell säger ett uppfordrande ”nå” stänger han munnen, river av sig mössan och bugar lätt för Mamsell.

– Ja, jag ska gå efter länsman, men sen går jag min väg härifrån. Det kan inte fanken vara på ett sånt här ställe där det gått att få barn i lönn. Patron får ge mig betalt när jag varit efter länsman,

hälsa han de, säger Johan och går sin väg neråt ån och stora vägen som leder till Lövsta där läns manskontoret finns.

– Gå han, säger Mamsell och går in i farstun till Anna.

Anna har hela tiden suttit som fastvuxen på farstubänken. Länsman! Först nu fattar hon hur illa ställt det är. Att Elsa fått barn som hon gömt, ett barn som levde först men som dog, kanske för att det inte blev omhändertaget med det-samma. Vem vet hur länge Elsa legat avdomnad på kammargolvet innan hon lyft upp det lilla livet. Anna är så inne i sina tankar att hon inte hört vad Mamsell sagt, bara de sista orden.

– ... så kan hon polera borden i lilla salongen sedan medan jag och patron talar med länsman och Elsa.

Anna måste fråga om och får ett snäsigt svar att det var till hönshuset hon skulle gå först. Det är inte dags att gå dit nu, men Mamsell vill nog ha henne ur vägen när länsman kommer. Och Anna

är lika glad för det. Länsman kanske vet varifrån hon kommer och vet allt om hennes släkt. Det blir bara pinsamt om han börjar fråga ut henne om hennes vandel eller kanske fråga patron och Mamsell om henne.

Anna är ju misstänkt för stöld och det vore hemskt om också länsman skulle börja misstänka henne för oärligheter. Det är väl att hoppas att det är nog för länsman att ordna med förhör och undersökning om det som Elsa gjort.

Länsman blir kvar till sena kvällen. Det ställs till stort förhör med alla som finns på gården och i de närmaste torpen. Länsman går runt och undersöker soffan där fostret varit gömt några dagar och ser sig sedan om ute i magasinet där fostret sist legat. Elsa bara gråter och är för övrigt tyst och till en början ovillig att besvara frågor. Men till slut ser det ut som om det vore en lättnad för henne att få berätta hur allt gått till. Patron har kallat in både Mamsell och Anna på

kontoret för att de också ska kunna vara vittne till Elsas bekännelse. Vad som mest förbryllar är att Elsa inte vill uppge barnafaderns namn.

– Ingen här känner honom och han finns inte kvar här, säger Elsa och börjar snyfta igen.

– Men du måste väl kunna säga om du ville eller om han tvingade sig på dig?

– Nej det vet jag inte, svarar Elsa. Han finns inte här.

– Om han tvingat sig på dig så ska han straffas han också, säger länsman.

– Nej, han ska inte straffas. Det är bara jag som felat. Jag talade aldrig om för han att jag blev med barn, säger Elsa och sedan tigger hon.

Senare, efter alla förhör och undersökningar, får Elsa i alla fall stanna kvar på gården ett par dagar. Det är ju inte sagt att hon tagit livet av barnet, bara fött det utan att orka ta reda på det förrän det varit för sent. När hon inte vågade berätta om det döda barnet så hade hon gömt det. Elsa måste lova att inte rymma. Men hur skulle hon kunna

göra det? Inte kan hon, som bara kan krypa på alla fyra, komma undan någonstans. Hon får bo som vanligt med Anna i pigkammaren. Det döda barnet tar länsman med sig. Han ska lämna det till någon doktor och få det undersökt. Han behöver det som bevis, säger han, för det här kommer det att bli tingssak av.

Första natten efter allt rabalder med länsmansbesök och förhör går det inte att prata med Elsa. Hon bara gråter och jämrar sig och har lagt sig på sin säng i pigkammaren. När Anna är klar med kvällssysslorna och kommer in för att lägga sig, känner hon att den här kvällen kan det inte bli någon ro eller sömn. Hon slår sig ner på Elsas sängkant, stryker henne sakta över håret och fångar hennes ena hand i sin och håller den hårt när Elsa drar för att få loss den.

Anna sitter så och säger ingenting. Så småningom blir Elsa lite lugnare.

– Tänk att jag kunde! Så jag har burit mig åt

med min lilla flicka! Anna, kan du förstå varför jag gjorde så?

– Kanske. Du var väl rädd och så var du alldeles ensam när Mamsell och jag var på fäboden.

– Ja, det blev så att jag var ensam. Drängen fanns ju där och skulle ha mat, men han var borta i Starfors hela dagen. Torpar-Lina som skulle sköta om inomhus var också borta just den eftermiddagen när jag födde flickan. Jag var rädd och vågade inte tala om hur det var. Patron hade ju sagt att jag inte skulle få skaffa flera ungar för då skulle han skicka bort mig. Jag vill ju inte härifrån, den enda plats jag känt mig hemma på, där folk varit snälla mot mig. Om bara Mamsell varit hemma så hade det nog inte blivit så här.

– Men vem är då far till ditt barn? frågar Anna om igen.

– Nej, det säger jag inte! Aldrig någonsin!

– Vi måste sova nu, Elsa. Det blir nog så att du blir hämtad till häktet i morgon i alla fall. Jag hörde länsman säga det till patron. Att du fick

stanna här i natt beror på att länsman inte hade någon handräckare med sig. Han var rädd att du skulle fara illa om han band dig i åkkärran.

Anna ler vänligt mot Elsa, drar över henne täcket och går till sin egen bädd.

6

Den dag Anna skall följa med till tingshuset för att vittna om Elsas förbrytelse skiner solen från en klar himmel. Ännu är inte sommaren kommen men ljuset finns där och förebådar den kommande växtligheten.

Tillsammans med drängen Johan och Torpar-Lina åker Anna den långa vägen till Karleby tingshus invid Simtuna kyrka. Hon sitter längst bak på kärran. Mamsell åkte med patron dagen innan för hela patrons familj skulle med. De skall hälsa på släktingar och blir borta ett par extra dagar. Mamsell behövs för att sköta om barnen.

Anna sitter och ser ner på vägen som rinner bort under henne. Den är lika grå som Annas sinne.

Hon sitter och funderar över hur orättvist livet kan vara. Hur det kan komma sig att en som redan drabbats så hårt som Elsa genom sitt lyte, också ska drabbas av att föda barn som hon inte kan ta hand om, inte bara en gång, utan två.

Allt gammalt elände kommer också upp i Annas huvud under resan genom Lövsta, Hårsbäck och de andra byarna. Det är vägar som Anna inte vare sig gått eller åkt utefter förut och under normala förhållanden skulle Anna ha tyckt om att se sig om i denna bygd.

Anna hade trott att hon skulle slippa se detta förfärliga tingshus i Simtuna igen. Att hon, om hon bara visade sig arbetsam och duktig, skulle kunna skaffa sig god frejd, inte behöva vara med om och vittna om missgärningar eller andra dåd. Och så händer nu detta med Elsa och hon måste följa med de andra för att vittna.

Hon har varit många gånger i detta tingshus och till och med en gång varit beskylld för att ha stulit tillsammans med mor Cajsa och ett par av brö-

derna. Modern hade friat henne, men det var ingen som trodde att Anna var oskyldig den gången. Det var tur ändå att hon då varit för ung för att dömas till fängelse.

Sista gången Anna var där blev hennes bror Johan dömd för mord och mordbrand. Han skulle straffas med halshuggning. Så löd den slutliga domen och det var den gången som Anna varit i tingshuset och sedan tagit hand om brodern Carl som var sjuk och alldeles utsvulten. Den enda räddningen för Anna och Carl den gången var att be om hjälp på fattigstugan. Där hade de visats förbarmade och blivit hjälpta.

Anna har tänkt mycket på sin bror Johan. Det är så förfärligt att tänka sig hur han satt i fängelse flera år och sedan miste livet på häradsallmanningen. Inte heller blev han begravd utan bara nedgrävd i myren bredvid avrättningsplatsen. Inga gudsord och ingen grav vid kyrkan, utan bara tillsammans med andra missgärningsmän nedgrävd för att med tiden sugas ner i helvetesdjupen.

Om Anna hade någon förtrogen att göra sällskap med så skulle hon vilja gå till avrättningsplatsen. Inte för att se den otäcka platsen, utan för att där på plats be till Gud för sin osalige bror.

I närheten lär Domta fåbod ligga. Dit skulle hon också vilja gå om hon bara hittade vägen, för där var hon en gång med en moster. Annas mormor Stina, som var död när Anna föddes, hade haft sina djur på fåboden där varje sommar. Nu bodde där någon avlägsen släkting till mormor Stina. Men de kanske inte tog emot sådant främmande som var besläktat med Holmlund och den sälle som halshuggits alldeles i närheten.

Väl framme vid tingshuset är det mycket folk som samlas för att se på den lytta Elsa som fött barn i lönn och sedan tagit livet av det. Anna vet ju att hon inte tog livet av den lilla men de flesta tror att det gick till så. För Elsas skull hoppas Anna att det kommer fram ordentligt att Elsa inte orkade ta hand om det lilla livet efter an-

strängningen att föda, att Elsa själv domnat av och sedan funnit barnet livlöst bredvid sig. Anna vet att Elsa aldrig brukar ljuga och hon tror henne på hennes ord. Hon hoppas att nämndemännen kommer att tro på henne och inte straffa henne för annat än att hon gömt det döda barnet.

Folket som samlats trängs för att få beskåda den lytta barnamörderskan och Anna kommer inte i närheten av Elsa när denna förs in av länsmannens hantlangare och kronofogden. Anna vill visa att hon är där för Elsas skull, tala om för alla att hon kan vittna om att Elsa är en ärlig och rar kvinnsperson.

Inne i tingssalen får Anna egendomliga känslor. Hon känner sig skyldig till att ha begått brott. Hon kan inte klart förstå vad det är för känslor som kommer över henne. Hon skäms över att vara här igen! Skäms för allt gammalt som hon upplevt i detta hus. Hon minns allt från förr, särskilt broderns dödsdom, som om det skett i går. Anna hade varit inkallad som vittne. Bröderna

och fadern hade sagt till henne att ljuga, hotat med stryk om hon inte sa som de sagt åt henne. Hon var bara tolv år den gången så hon vågade inte säga emot. Hon hade ljugit och sagt att alla bröderna varit hemma och sovit hela natten den där gången i mars. Men Anna hade varit ute sent och råkat se branden som hennes storbror Johan och hans kumpan hade ställt till med. Hon hade gömt sig och hört hur de pratade om mordet och rånet. Anna hade inte vågat tala om för någon vad hon hört men så småningom, ett helt år senare, hade sanningen uppdagats ändå.

När tingsförhandlingarna börjar sitter Anna tillsammans med de andra från Molnebo i vittnesbänken. Förutom Mamsell och patron och de två hon åkt med, har flera av torparna runt Molnebo kommit för att se och höra eller kanske vittna. Anna misstänker att de flesta mest kommit för nyfikenhets skull. En av tingets nämndemän läser upp det som länsmannen skrivit ner om hur

han uppfattade Elsas historia när han förhörde henne. Och sedan ropas alla inkallade vittnen upp.

Att vittna var snart avklarat. Anna fick ett par frågor bara, behövde inte ens lämna bänken hon satt på, bara resa sig upp och tala om sitt namn. Hela namnet denna gång. Det var ingen som tog notis om att hon var Holmlunds dotter. Målet gällde Elsa denna dag. Nämndemännen raskade på med förhören och de var redan införstådda med hur allt hade gått till tack vare den långa och utförliga förhørsberättelsen från länsmannen.

Till slut kom domen. Den blev inte så hård som väntat. Troligen ansåg rätten att det var förmildrande omständigheter att Elsa var ofärdig och inte kunde gå. Dessutom hade läkaren undersökt de förruttnade rester av fostret som fanns kvar i knytet, och han menade att det inte gick att säga säkert att barnet bragts om livet. Några skador på fostret hade han inte kunnat upptäcka. Barnet hade med all säkerhet dött en naturlig död, varit klent och svagt.

Rättens överläggningar är snart avklarade och även om de anser att Elsa inte dödat sitt barn så vill de straffa henne för att hon inte uppgav faders namn och inte heller talat om att hon hade varit med barn. Elsa blev dömd till sex månaders straffarbete. Anna blir ledsen över det straff Elsa får men kan ändå känna en viss lättnad över att det inte blir värre. Sex månaders straffarbete kan hon kanske klara av, även om hon med sin vanförhet inte kan tänkas arbeta med vad som helst. Nämndemännen tänker nog också på det, för de överväger att ändra straffet till enbart fängelsevistelse på vatten och bröd, men slutligen låter de domen stå fast.

Hela tiden i rättssalen känner Anna sig uttittad av en ung man som sitter snett framför henne vid ena väggen. Hon lägger märke till honom för han har ett sådant trevligt utseende och så fort hon höjer blicken får han henne, på något underligt sätt, att se honom rakt in i ögonen. Hon

tar åt sig blicken gång på gång men hinner ändå se hur han ler mot henne.

Mannen har en liten mustasch, något som inte är så vanligt bland de arbetande människorna som mest går omkring med skägg eller är renrakade. Näsan är rak, nästan lång, och pannan hög under det tillbakastrukna, mörka håret som krusar sig lite vid öronen. Han har rena och hela kläder av modernt snitt, som om han vore en greve eller annan fin person och ingen arbetare.

Anna har sett den här mannen en gång förut när hon var i Gårdsjö på dans förra sommaren. Den gången hade hon farit dit i sällskap med Långe-Jan och några andra från gården. Hon hade lagt märke till mannen, även då känt hans blickar på sig och inte kunnat låta bli att se tillbaka. Flera gånger gick han emot henne, kanske för att få en dans, men varje gång hindrades han av att Långe-Jan drog iväg med henne åt något annat håll. Anna fick aldrig veta vem han var. Men mannen rör vid hennes inre.

Under resan hem från Karleby sitter både drängen och den vanligen så pratsamma Torpar-Lina helt tysta. Lina sade bara några ord om att det var synd om Elsa, att hon säkert inte kunde rå för sitt påhitt att gömma barnet. Man kunde förstå att hon var rädd för vad patron skulle göra med henne. Drängen håller med. Patron är inte nådig om man gjort något dumt.

Tigande åker de genom samma byar som på morgonen. Enda skillnaden är att det skymmer på och att de håller så hög fart att hästen nästan galopperar. De måste skynda hem innan det blir natt.

Plötsligt kommer en liten tvåhjulig kärra ifatt dem, dragen av en svart häst och kusken ropar att han vill förbi. Johan håller in hästen och för den åt sidan av vägen medan den fina kärran åker förbi. Men den saktar in framför dem och Anna ser att det är den fine mannen med mustasch som åkt om dem.

– Kommer ni från tinget? frågar mannen.

Johan nickar bekräftande med ett litet brummande.

– Kommer inte ni från den plats där den olyckliga flickan födde och miste ett barn?

Om igen nickar Johan med ett brummande.

– Är det verkligen ingen som vet vem som förgrep sig på den stackars lytta flickan? Ni som bor på stället borde väl ha sett vad som försiggick.

– Vad har herrn för rätt att ställa förhör om sådant? Har herrn kanske någon upplysning att ge om varför det skulle vara så angeläget att få veta det nu efter att Elsa fått sin dom? frågar Lina med både nyfikenhet och lite vördnad inför den fina mannen.

– Jo, jag har mina misstankar om vem horkarlen är och jag tänker att han inte ska gå ostraffad. Om man kunde få fram något vittne till att Elsa varit tillsammans med någon eller blivit tagen med våld av någon så kunde det kanske gå att få fast den gynnaren. Är han den jag tror så har han flera oförrätter mot kvinnfolk att stå till svars för.

– Vem skulle det vara? Och vem är han själv då?
frågar Johan.

– Ja, ursäkta mig men jag är en av tegelbrukets män, går i brukslära i Starfors. Jag heter Arvid Svensson och flyttade hit från Torstuna för ett par år sedan.

Anna blir plötsligt glad över den upplysningen. Om han går i lära så är han kanske inte en så förnäm karl ändå och i så fall kan hon kanske bli närmare bekant med honom. Men i samma ögonblick som hon tänker det så blir hon lite arg på sig själv. Hon har ju bestämt sig för att inte bry sig om någon karl.

– Jaså, ja, då är han bara vanlig dräng då, säger Johan som tydligen också trott att mannen är av finare börd.

– Ja, men hur är det nu? Vet ni inget som kan hjälpa till att få fast gärningsmannen?

De säger sig inget veta. Arvid Svensson skyldrar med piskan och manar sedan sin häst att öka farten. Snart försvinner han borta i skogsbrynet

där vägen kröker.

Det är dock inte sista gången de kommer att se honom. På Anna har han gjort ett outplånligt intryck. Vad som fångslar henne vet hon inte, men sedan denna dag har hon ofta Arvid Svensson i sina tankar.

7

Det är vår igen. Snön har smält undan tidigt detta år och det har redan torkat upp på vägarna. Anna och Arvid är stadda på vandring, på väg till Torstuna. De ska besöka Arvids föräldrar i Åsby, en av de gårdar som ligger vid en hög ås knappt fyra fjärdingsväg från Enköping. I Enköping har Anna varit som liten och Åsby ligger en bit bortom Ulvesta där Anna växte upp. Arvid har berättat så mycket om den fina gården som hans föräldrar har. Anna är lite rädd att hon inte ska passa in. Det är första gången Anna ska få träffa hans föräldrar fast hon sällskapat med Arvid över ett år nu. Arvid har friat och Anna har sagt ja.

Men ännu ska de inte gifta sig. Först ska de ha ett ordentligt eget ställe att bo på. Arvid har ingen lust att bosätta sig på föräldragården i Torstuna och dessutom har han en äldre bror som redan tagit över gården. När brodern betalar Arvid lösen för arvet, skall Arvid köpa egen jord vid en gård utanför Stockholm, jord som han redan lagt handpenning på.

Gamla patron har ännu inte givit henne full lön. Han menar att så länge stölderna fortsätter i visthusboden får Anna betala för dem med avdrag på legan. Alla tror att det är Anna som är den skyldiga. Hon har slutat försvara sig, det tjänar inget till trots att fortfarande ingen annan än Mamsell har nycklar till boden. Elsa sa en gång att det var Mamsell själv som var tjuven, men det vägrar Anna tro om en så snäll människa som Mamsell.

Det är tomt efter Elsa. Hon är den enda människa som Anna haft som förtrogen, utom nu Arvid. Elsa har avtjänat sitt straff och borde ha

kommit tillbaka. Men ingen vet vart hon tagit vägen och ingen har varken hört eller sett henne. Kanske blev hon kvar i staden, kanske hamnade hon på fattigstugan där. Anna hoppas och tror att hon fick en pigplats trots det onda hon gjort. Det skulle ha varit så roligt att arbeta tillsammans med Elsa igen. Så glad Elsa skulle ha varit över den stora, fina järnspisen som patron låtit sätta in. Den är ett under mot den gamla öppna härden. Så lättskött och så ren och utan sot på utsidan. Elsa skulle ha haft lättare att sköta den än den gamla hällbranden.

Anna går och tänker tillbaka på det senaste året, är lite orolig att hon gjort fel som lovat sig åt Arvid. Hon skulle ju inte skaffa man och barn förrän drömmen om Stockholm gått i uppfyllelse. Nu har hon gjort det i alla fall, inte kunnat stå emot, utan givit sig åt Arvid. Det finns risk för att hon redan blivit med barn. Trots att hon känner oro över att kanske ha ställt det illa för sig så är hon ganska så nöjd ändå. Arvid är inte som

andra. Han lovar att ta hand om henne och menar att de inte ska ha fler barn än hon kan orka med och så tjänar han bra och kan se till att hålla dem med mat och förnödenheter. Och ännu bättre blir det väl när de får eget.

Anna minns första gången hon såg Arvid, hur hon genast blivit intresserad av honom. Sedan var det på valborgsmässa förra året när hon sprang undan för några tokar som skulle skrämmas. Ja, inte skrämma henne, utan skrämma vinterandarna så som seden var, men Anna hade också blivit rädd för dem då de gapade och skrek och sprang efter henne med bloss i händerna. När Anna sprang utefter vägen mot Starfors för att komma undan dem blev hon plötsligt hejdad av en karl som kom ut från en gård. Han fick fatt i henne, ryckte henne till sig så hon ramlade in i buskarna med hans armar omkring sig.

– Förlåt, förlåt, det var inte meningen! Jag skulle bara rädda dig undan tokarna, sade karlen.

Anna blev ännu räddare och började slå omkring sig för att komma fri.

– Nej stopp, du behöver inte vara rädd för mig! Jag vill dig inget ont, sa mannen och sträckte ut båda armarna åt sidorna medan han reste sig och gick baklänges för att visa sin välvilja.

Då blev Anna lugn och tittade på karlen. Hon kände igen honom. Med ens blev hon lugn för hon visste ju att han hette Arvid Svensson och bodde vid Starfors. Instinktivt kände hon att han inte var farlig och hon blev glad över att se honom. Så kom de att samtala resten av kvällen och långt in på natten. De berättade för varandra om sig själva. Anna var inte rädd för att berätta allt om sin vanartiga familj. Om han sedan inte ville prata mer med henne så må det så vara. Men han drog sig inte undan. Tvärtom tyckte han synd om henne och ville absolut träffa henne igen. Han var den första människa, utom Elsa, som tyckt om henne för hennes egen skull.

Mamsell och de pigor som Anna kommit i kon-

takt med hade varnat henne för att lita på Arvid och hans löften. De menade att han lovat andra detsamma, eget hem och ett bra liv. Anna ville inte tro på vad andra sade, för hon kan aldrig tro att någon som är så mån om henne och vill henne så väl skulle kunna vara en svekfull person. Hon litar på sin Arvid.

Arvid har en bra plats vid bruket i Starfors nu och hans lärlingstid är slut. Mellan Starfors och Molnebo är det inte så långt och Anna och Arvid träffas ofta. Hela sommaren och vintern har de hållit ihop. Och nu är de på väg till Åsby och Arvids föräldrar.

Vägen slingrar sig fram, ibland genom skogen, ibland förbi några små gårdar med öppna lyckor. Här och där går de genom kalhuggna skogar och vid bäckar och andra vatten finns rester av vinterns kolningar. När de kommer längre bort från Molnebo blir det flera gårdar och öppnare ängar. De går vid randen av Skattmansö ådal och kom-

mer sedan till Annas hemtrakter i Österunda.

Annas kusin Greta är gift med soldaten Anders Östman och de bor i soldathuset vid Ulvesta. Greta som är betydligt äldre än Anna, har fyra barn och har varit gift i många år. Familjen bor trångt i det lilla torpet men Anna tror nog att hon och Arvid kan få nattlogi där ändå. En glad överraskning för henne är att moster Maja Stina också bor i torpet.

Anna tycker att det ser fint ut på gårdarna i Ulvesta. Hon är medveten om att deras hus och jord, det hennes föräldrar en gång ägde, var vanvårdat när hon flyttade därifrån för tiotalet år sedan. Den nya bonden har rustat upp alla husen och åkrarna, vilka ännu inte grönskar, har blivit lite större. Stenarna har fraktats bort från jorden och lagts i högar och en ny mur har den nuvarande ägaren hunnit anlägga mellan sina och närmaste grannens hagar.

Vid soldathuset är det också prydligt och vid husknuten växer några tuvor med blåsippor. Greta som ser att det kommer främmande går ut på

trappan för att få veta vad de vill. Hon känner inte igen sin kusin. Det är nog inte så underligt för det är länge sedan de träffades och sist de sågs var före alla tråkigheterna med Annas bröder och föräldrar. När hon väl får klart för sig vilka de är bjuder hon dem att komma in.

Greta ser inte glad ut. Hon verkar tänd och sliten och snart förstår Anna att det är fattigt och besvärligt i det lilla torpet. Även Greta får känna av att hennes far och släktingarna Holmlund förde en usel vandel medan de levde och bodde i Ulvesta. Folk har så svårt att glömma andras missgärningar. Greta måste också ta hand om sin mor, Annas moster Maja Stina, som är sextiosju år nu.

Mostern är redig och känner genast igen Anna när hon kommer.

– Lilla Anna! Så stor du blivit. Så vackert att du hälsar på oss. Jag trodde aldrig jag skulle få se dig mera. Och nu ska du till att gifta dig, säger mostern och vänder sig med granskande blick mot Arvid.

Han tycks falla i nåd och konstigt vore det an-

nars. Arvid är prydlig och städad, bugar djupt för gamla Maja Stina och visar sin vördnad. När moster Maja Stina dessutom hör att hans familj är jordägare blir hon lika imponerad som Greta. Ändå vill inte Greta låta dem stanna över natten. Hon skyller på trångboddheten och på lillpojken som har en sådan besvärlig hosta. Men moster Maja Stina protesterar mot dotterns ovilja att bjuda nattläger.

– Men flicka då! Visst ska vi låta Anna och hennes friare få nattläger här. Inte kan vi skicka iväg dem ut i skogen. Du vet ju att vargen varit framme flera nätter och oroat i byn. Det skulle se ut det om vi inte tog hand om släkten.

Greta svarar inte. Knycker bara på nacken.

Den där moster Maja Stina! Alltid lika snäll och hjälpsam, tänker Anna och minns hur hon hjälpt henne när hon var liten och ensam här i Ulvesta. Ensam därför att både föräldrarna och de vuxna bröderna suttit i häkte. Anna hade varken haft mat eller kläder och då hade mostern kommit

som en räddande ängel. Och det hände inte bara en gång utan vid flera tillfällen.

– Se så, sätt er ner nu så vi får prata lite. Har du hört något från någon av dina bröder Anna?

– Nej, moster, ingen har jag träffat sedan jag kom till Molnebo. Lars-Olof var där då, men han flyttade på en gång. Jag fick en hälsning från Carl men det var under det första året i Molnebo och sedan har jag inte hört någonting från dem.

– Så tråkigt då. Greta, sätt fram lite äta åt dem nu! Det finns nog så det räcker, säger mostern och vänder sig mot sin dotter.

– Något ska jag väl kunna ta fram. Det jag har skulle ha varit till min Östman som kommer hem snart från sin övning, men han kanske har något med sig så vi klarar oss ändå.

Ovilligt dukar Greta fram och medan de äter berättar de allt för varandra om vad som hänt dem själva och de gemensamma bekanta de har. Greta är nyfiken och vill veta allt om Arvid och gården han kommer ifrån. Arvid berättar villigt

och de sitter länge kvar och samtalar innan Anna och Arvid kan gå upp och sova i den lilla vindskammaren. De äldsta barnen, som nyligen flyttat upp dit efter vintern, får sova med sin mormor i köket.

Dagen efter ger sig Arvid och Anna iväg tidigt på morgonen. Lite välling blir de bjudna men något bröd tar de inte emot. De har eget bröd med sig och de förstår att det som finns i torpet väl behövs till dem som bor där.

Så går de ner i dalgången vid Ulvesta, följer vägen mot Forsby men går inte ända fram. De tar av in i skogen och följer den mindre vägen som slingrar sig fram uppe på en ås. Ibland kan de se åkrarna på båda sidor om åsen och Anna tycker det är vackert att se alla dessa åkrar. Hon tänker på att det måste vara bördigt här där det finns så mycket öppet land med bäckar och till största delen stenfria jordar.

Det var inte så långt till Åsby som hon trodde

när Arvid beskrev vägen och snart är de framme. De har kommit ner på nordsidan av åsen och där åsen sänker sig en bit går vägen rakt över och framför dem öppnar sig en annan typ av mark med sluttningar mot en tät skog och svart bördig mylla i ängsmarker, inte så stora gården, men väl brukade och med stenrösen i åkerkanterna, stenrösen som det måste ha tagit årtal att samla ihop.

– Ser du Anna så fin gård vi har. De där åkrarna är fars och det där största huset invid syrenerna är vårt. Och där i sluttningen ligger fähuset och lidret, säger Arvid stolt och pekar ut allt för Anna.

Anna tittar förundrat. Det är inte alls så storslaget som hon trott. Det är ju flera gårdar här. Tre stycken tror sig Anna förstå, när hon ser på uthusen, inte bara en stor gård som Arvid sagt. Det är konstigt att han sagt så, det kan Anna inte förstå. Men så tänker hon att han kanske minns fel, att han vill att hemmet skall vara stort och något att vara stolt över och när han, efter vad

han säger, varit så sällan hemma så har han väl glömt att Åsby är tre små gårdar i stället för en stor.

Sakta går de fram till det närmaste boningshuset. Det ser grått och murket ut, timret har börjat vittra sönder på sydsidan och stenfoten har glidit ut vid ena knuten så hela väggen ser ut att luta.

Arvid bultar på dörren och när de inte får något svar tar han tag i klinkan och öppnar.

– Mor! Far! Jag är hemma nu! ropar han inåt det mörka huset.

– Vem är det?

– Det är jag, Arvid. Men vem är du? undrar Arvid när han ser en tjock kvinna resa sig från en stol vid bordet i rummets mitt.

– Arvid! Jaså, det är du. Dej har jag hört talas om. Jag heter Britta och är din brors hustru. Men vem har du med dig?

– Min fästmö, Anna. Men vi är inte ringförlovade ännu. Men det blir vi snart och när bror min betalar sin skuld till mig ska vi gifta oss.

– Såå, inte har jag hört om någon skuld till dig?

– Var finns far och mor? undrar Arvid.

Den tjocka kvinnan svarar inte. Vänder sig om och går till spishällen och börjar dona med en kittel. Nu när Anna vant sig vid skumrasket inne ser hon att Britta är både smutsig och ovårdad i sin klädsel. Men detta är egendomligt för inte hade Arvid berättat att brodern var gift med en som hette Britta. Och broderns barn, var finns de?

Arvid tycks tänka detsamma för han frågar efter barnen och sin bror. Och så säger han när han inte får svar:

– Men i all sin dar, kan du inte svara mig så jag får veta? Var är de alla? Var är far och mor?

Då vänder sig Britta om, ser på Arvid med en ilsken blick och fnyser lite.

– Vad har du för rätt att komma så här och ställa andra till svars? Du hade kunnat komma hit och ta hand om dina gamla föräldrar själv. Far din är död, soten tog honom och mor din bor hos din syster i Långtora och Oskar är i skogen med bar-

nen. Och jag är Oskars nya hustru för den andra hon dog i barnsäng i fjol. Så nu vet du, nu kan du gå igen med din fina fästmö.

Därmed vänder hon sig om och sysslar med sin kittel igen. Anna ser sig om, förskräckt över vad hon fått höra. Och än mer förundrad blir hon när hon ser röran av lortiga kläder, sängtäcken, trasor och annat som ligger slängt över de få stolar som finns. Golvet är skräpigt och med intorkade gamla kladdfläckar och innanför en dörr skymtar en bred säng och halmmadrasser ligger bredvid på golvet.

Här finns bara detta kök, ganska stort visserligen, och en liten kammare bredvid. Små fönster som knappt släpper in ljuset och en endaste enkel dörr som ska hålla kylan ute till vintern. Här är lika uselt att bo som i torpet Vreta där Anna bodde som liten. Arvid måste ha ljugit när han talat så vackert om sitt hem. Han har inte berättat om hur det såg ut inomhus men allt annat vackert han berättat kan Anna inte se, bara detta ynkliga

hus där han växt upp.

Anna ser på Arvid som står alldeles förstummad efter Brittans tal. Inte en min visar han, är alldeles som förstenad i ansiktet. Anna förstår att han upprörs över det han får höra.

– Är far död? Hur då? Men lillstugan då? Kunde inte mor få bo där? Det här är väl i alla fall hennes födelseplats och arvet har hon väl kvar här? undrar Arvid efter en stund.

– Lillstugan är borta. Såg du inte det? Den brann i fjol.

Arvid står alldeles stilla en stund. Britta har fått fram en krekla och vispar lite i en kittel. Anna vet inte hur hon ska bete sig. Försiktigt lägger hon sin hand på Arvids axel. I samma ögonblick snor han runt och rusar ut genom dörren. Anna vet inte om hon ska säga något till den där Britta så hon vänder sig om och följer efter Arvid. Hon kommer lite efter.

Arvid har satt sig ner på en sten invid syrenerna, lutar huvudet i händerna som om han skulle gråta,

men han rör sig inte, hulkar ingenting, är bara tyst. Anna går fram till honom och säger:

– Kom Arvid, vi går till skogen och talar med din bror.

– Nej, det är ingen idé, han bryr sig inte. Det är nog han som sett till att mor flyttat. Han är usel och nu när han har hela gården för sig själv är han nog nöjd. Nu får jag nog aldrig mina pengar om jag inte går till tings med min arvsrätt. Vi måste ju dela och göra upp nu när far är död. Hade bara far och Oskars förra hustru levat så hade han nog tagit reson och betalat mig. Men nu kommer han säkert att vägra för Oskar har alltid varit elak och missunnsam emot mig fast vi är bröder.

– Men inte kan han vägra din rätt till arv?

– Nja, jag tror det. Vi hade lite otalt förut och jag skrev på ett papper som gav honom rätt att bruka gården. Jag gjorde fel då, blev lurad. Det har jag förstått nu efteråt. Det hade nog gått att rätta till om inte far blivit död.

– Är det mycket du skulle ha i arv då? Eller är

det mindre än du sagt?

På det svarar inte Arvid, verkar mest generad. Han börjar gå tillbaka vägen hemåt genom åsen och Anna kan bara följa honom. Allt verkar egenomligt. Arvid har ljugit om gården, om det han ska ärva och om att hans bror skulle vara sådan att han lurat honom på pengar har inte Arvid alls sagt något om förut. Kanske har Arvid redan fått sitt arv, blivit utlöst av brodern? Många frågor är obesvarade och Anna vill inte fråga mera nu. Arvid sörjer nog faderns död också efter det besked han fick så burdust.

De lämnar Åsby och Anna inser att det inte var en så stor gård som hon fått uppfattning om. Visst ser ägorna fina ut men det är tre gårdar och vad som ankommer på Arvids bror vet hon ju inte. Det kan inte vara så stor del. Nu får de nog inga pengar till bosättning, Anna och Arvid, men Arvid har ju en bra plats så de ska nog klara sig ändå.

Anna kan inte hjälpa till med så mycket pengar,

bara arbeta. Lite får hon vid varje lönetillfälle, men aldrig full lön. Men kanske blir det bättre snart för patron är sjuk och vistas i Uppsala. Det talas om att en annan ska köpa upp Molnebo och alla tillhörande gårdar och hyttor. Den nya ägaren kanske inte lyssnar på gammalt förtal om att hon skulle vara en oärlig människa.

För Arvids skull, för att hans far är död och hans mor flyttat, säger Anna inget om att hon inser att de inte gått miste om så mycket. Arvid är nog ledsen ändå. Han har ljugit för henne om det hem han vuxit upp i, sagt att det är av större värde än det i själva verket någonsin varit.

De går sakta hemåt, följer åsen tillbaka norrut. Utan matsäck som de är, får de lov att gå vägen över Ulvesta och tigga sig lite mat och nattlogi där igen. Att gå hela vägen utan en natts vila är otänkbart. Hur det blir sedan med deras framtida planer får väl ge sig med tiden.

En kort tid efter besöket i Åsby är allt som van-

ligt igen. Arvid talar om Stockholm och den smedsplats han blivit lovad utanför stan, får nytt hopp om en bättre framtid trots det arv han inte kan se fram emot. Han erkänner också för Anna att det inte fanns så mycket att hämta i Åsby. Men han hade hoppats att fadern skulle hjälpa honom, ge honom något av sina hopsparade värdesaker eller pengar.

Nu måste Arvid vänta något år innan han kan ta Anna med sig och flytta från Starfors och Molnebo. Arvid är också städslad för ett helt år framåt liksom Anna. De måste tjäna sin tid ut innan de ger sig av. Annars får de inga betyg och det måste de ha för att kunna leva ärligt och i sanning på ny ort, det är Annas bestämda åsikt och krav.

Budet om Elsas död når Molnebo en dag. Anna blir verkligt ledsen över det som berättas. När Elsa avtjänat sitt straff fick hon plats hos en krögare i Sala. Hon blev illa behandlad, nästan som

ett djur, efter vad rykten hade att berätta. Men så blev hon med barn igen. Och denna gång dolde Elsa ingenting. Hon berättade själv hur det var ställt och sade att en bondson tvingat sig på henne. Det var dock ingen som trodde på henne för den utpekade barnafadern nekade. Hon skulle till tinget och stå till svars för sitt hor.

Elsa hann aldrig bli straffad, hon tog sitt liv, dränkte sig i ån i Sala. Anna berörs starkt av denna händelse. Hon har inte glömt Elsa och hennes goda sinne. Anna har inte haft någon enda förtrogen eller vän att prata med sedan Elsa kom i fångelse, utom Arvid förstås. På något vis känns det bra att Elsa nu fått slippa ifrån jordelivet, sluppit allt elände, även om hon blev en självspilling och därmed behandlad som brukligt var, att inte få sin grav i vigd jord.

Själv är Anna just nu mottaglig för sådana känslor som detta med Elsa rör upp inom henne. Anna är med barn och känner sig ensam och utstött, trots att hon har Arvid. Arvid säger att allt ska

ordna sig, att de snart ska gifta sig och flytta ifrån Molnebo och Starfors. Och när de kommer till Stockholm där ingen känner dem är de gifta och slipper skammen med ett oäkta barn.

Visst tror Anna på Arvids ord, litar på att han skall ta hand om henne som han lovat. Många har varnat Anna för att ha något med Arvid att göra, påstår att han har barn på annat ställe, att han övergivit mer än en kvinna och att han inte alls är så duktig och skötsam i arbetet som han själv säger. Anna lyssnar inte på alla illasinnade rykten.

– Till hösten, Anna, då ska vi gifta oss och flytta till Stockholm. Jag har vänner strax utanför staden och där kan vi bo tills vi hittar något eget. Jag har ju i alla fall den lovade platsen som smed att se fram emot, säger Arvid så säkert.

8

När solen går ner speglar sig en björk i rutans glas. Björken är kal, svarta grenar spretar över

hela glasrutan. Speglingarna i det vågiga glaset gör stammen krokig. Och ändå står den där utanför fönstret alldeles rak och vit.

Anna lyfter huvudet från kudden för att se om solen möjligen är så varm att den smälter snö och istappar som hänger ner från takkanten. Den kala björken ser ut att röra sig när hon vickar lite på huvudet, som om vinden drog i grenarna. Men det är bara det ojämna glaset som får trädet att röra sig och Anna förstår att det är lika vindstilla och obarmhärtigt kallt ännu. Ingen dagsmeja och ingen lindring i kylan i dag heller.

Huvudet känns så tungt att Anna låter det sjunka ner på kudden igen. Magen molar och värker och i öronen brusar det som av stormvindar. Anna är sjuk, mycket sjuk. Hon förstår själv att hon inte kommer att bli frisk på lång tid ännu, kanske aldrig någonsin komma på benen igen. Men det gör inget. Hon har ändå inget att leva för.

Barnet hon fick för ett par veckor sedan dog innan det ens hann skrika och Anna själv var

knappt medveten om barnet förrän ett par dagar efter sedan det fötts. Då låg det redan i en liten kista ute i boden. Men Anna har inte sett den ännu för sedan barnets födelse har hon legat här och försökt hämta krafter för att bli frisk.

Men till vad skall hon bli frisk? Vad nytta och glädje har hon kvar i detta livet? Inget barn, själv fader- och moderlös och ingen make. Varför ska hon kämpa? Livet kan gärna ta slut så eländigt som hon har det nu. Hon är bara till besvär.

Stina, kusinen, har skött om henne som ett lindebarn men ingenting tycks få Anna att repa sig igen. Kanske det vore annorlunda om det vore sommar, om Anna kunnat få lite solsken och värme. Och om hon hade haft någon utom Stina som bryr sig om henne.

Det har varit så svåra år efter sedan Anna lämnat fattigstugan i Österunda. Ingenting blev som hon tänkt sig och inte hjälpte det att hon var ärlig och arbetsam. Men hon fick ingen lön, varken första

året eller flera år därefter. Beskylld för stöld och utan annat än sina kläder, blev hon tvungen att stanna i Molnebo.

Anna hade fyllt tjugosju år när hon mötte Arvid, en bra karl som hade en bra anställning vid Starfors bruk. Han var ingen fager karl men Anna såg in i hans ögon och sedan var hon fast. Han uppvaktade henne, tjusade henne och lockade henne. Anna blev varmt fästad vid Arvid som utlovade giftermål och att de skulle flytta till Stockholm. Han verkade så trygg med alla sina fagra löften.

Så blev hon med barn, och Arvid lovade att till hösten skulle de vigas och flytta. Han hade lagt undan pengar, sade han och Anna var nöjd med det. Hon skulle föda sitt barn i äkta säng. Men Arvid svek henne.

En dag nåddes Anna av ryktet att Arvid försvunnit. Någon från Lövsta talade om att han uteblivit från arbetet vid brännugnarna mitt i veckan. Inte för någon hade han nämnt att han

skulle flytta och man trodde ett tag att han blivit utsatt för någon olycka och mistat livet. Men hans kläder och allt han ägde var borta från drängstugan han bott i och då förstod man att han flyttat.

Till en början förstod ingen varför han flytt. Men när Anna började bli rund om magen förstod alla vad det var frågan om. Många menade att det var så likt Arvid att smita från sitt ansvar att ingen blev förvånad. Alla visste att han var en slarver och lögnare. Det var bara Anna som trott honom om gott. I det längsta hoppades hon att Arvid skulle komma tillbaka. Men han var som bortblåst. Ingen visste var han fanns.

På hösten, i oktober när nytt folk skulle städslas, blev Anna beordrad att lämna sin tjänst i Molnebo.

– Hon har inget här att göra med en horunge, sade patron.

Och Mamsell som Anna vädjade till sade likadant. Men denna gång fick Anna i alla fall en hel

årslön. Patron hade nog hela tiden vetat att hon alltid varit ärlig och inte stulit. Men Anna hade inte vågat bråka, hade varit rädd om sin plats. Hon hade nog förstått förut att Patron lurat henne, men hon var resignerad och kuvad och hade inte vetat hur hon skulle försvara sig. Hon hade ju haft mat och husrum och behandlats väl. Men nu fick hon ändå inte vara kvar.

Hon hade sökt sig till Ribbingebäck och som genom ett under hade hon fått mat och husrum mot att vara mjölkerska så länge hon orkade innan barnet skulle födas. Hon fick bo i en usel kammarare innanför farstun hos lagårdsförmannens familj. Någon lön var det inte tal om. Hur det sedan skulle bli för henne vågade hon inte tänka på. Om hon inte kunde bli hjälpt av Arvid så hade hon ingen annanstans att gå än till fattigstugan. Det skulle vara nesligt efter att hon så stolt gått därifrån med intyg och fina betyg på fickan för tio år sedan.

Men när Anna väl installerat sig i Ribbingebäck träffade hon Stina Molin som hon var släkt med. Redan som småflickor hade Anna och Stina varit goda vänner. Då bodde Stina i Vreta-torpet. Det var innan allt tråkigt hände Anna och hennes vanartade familj, innan de blev tvungna att flytta från Ulvesta och flytta in i det lilla Vreta-torpet, innan Annas bröder kom i fängelse, innan Annas äldsta bror blev halshuggen för mord och innan föräldrarna blev helt utblottade och hamnade på fattigstugan.

Stina Molin var en snäll människa och när hon samma år gifte sig med Erik Andersson i Borrsätra så fick Anna bo där med dem i Eriks föräldrahem, det som han skulle ta över sedan. Bostaden i Borrsätra var dålig, liten och usel när Stina och Erik flyttade in där. Den var ändå tillräckligt stor för att rymma även Anna. Sedan, när barnet var fött, var det meningen att Anna skulle flytta och ge plats för de barn som Erik och Stina skulle komma att få.

Nu blev det inte så. Anna känner sig ovälkommen i Borrsätra trots att Stina är snäll och om-
tänksam. Bäst vore att hon finge dö snarast, hon
tycker det skulle vara skönt att få sova för alltid,
slippa alla bekymmer.

Anna ser med vidöppna ögon på solblänket och
skuggorna som far över fönsterrutan. Skuggorna
tycks närma sig henne, skymma blicken och med
ens känner hon att hennes stund är kommen. Hon
lyfter sina händer som om hon får en gåva, stel-
nar så, händerna faller ner och hon får sin önskan
om att få lämna jordelivet uppfyllt.

Stina

9

Stina Molin finner sin kusin död i bädden en solig februarimorgon. Anna ligger med vidöppna ögon och tittar mot fönstret. Hon är vacker trots att hon legat till sängs så länge och blivit blek och glåmig. Den långa flätan är upplöst och håret ligger ut åt ena sidan av kudden, ännu tjockt och glansigt trots feberns härjningar. Armarna är sträckta utefter sängsidorna och handflatorna vända uppåt som om Anna velat ta emot något, få en gåva.

Stina kan inte erinra sig att hon någonsin känt en så ynkelig människa som kusin Anna. Tänk att vara så tafatt, att inte kunna försvara sig och se till att få lön för det arbete man uträttat. Att inte försöka rentvå sig och protestera när ens arbetsgivare år efter år beskyller en för att vara tjuv och snattare. Stina Molin förstår det inte. Hon själv

skulle aldrig ha stannat i tio år på en sådan plats. Det hade varit bättre att rymma.

Stina står en stund stilla med knäppta händer som till bön. Hon ser tankfullt ut genom fönstret, lyssnar till vinden som tilltar utanför på tunet. Om Anna haft en annan barndom kanske hon bättre kunnat repa mod att gå vidare i livet, inte stanna hos den elaka patron i Molnebo. Anna var ju ung och frisk och borde ha gjort verklighet av sin dröm om att komma till Stockholm.

Nu ligger den stackars Anna här i kammarsoffan. Stilla och kall, vit i ansiktet. Hon ser så annorlunda ut att Stina undrar om hon i sin sista levande stund fått någon syn, något som gjort henne nöjd över livet trots allt, ja nästan att hon är vacker. Hela tiden sedan Anna kom till Borrträ har hennes ögon flackat oroligt och vilset, som om hon letade efter något. När sedan barnet inte fick leva verkade Anna ännu oroligare. Nog förstod Stina att Anna yrat de första dagarna efter barnsängen, men när hon blev vid sina sin-

nen igen och det gick att tala med henne var det samma sak. Hon skulle till Stockholm trots att hon inte ens orkade stiga upp.

Anna blev bara tjugoåtta år gammal och borde haft ett långt liv kvar att leva. Nu när tiderna förändras så rasande fort hade hon säkert haft andra möjligheter. Stina tycker det sista året gått så fort. Redan får man skriva 1861 och det är bara några månader sedan Stina gifte sig med Erik.

Med en suck tar Stina itu med det som måste göras. Ensam vill hon inte sköta detta, hon måste ha hjälp. Hon drar för gardinen och ser till att det blir mörkt i kammaren. Hon drar upp en flik av täcket över Annas ansikte sedan hon först slutit hennes ögon. Annas händer lägger hon samman och tvingar de nästan stela fingrarna att forma sig i knäppta händer. Så går Stina ut för att gå till Balsbotorpet efter Johanna, god vän och kunnig i att bereda döda. Hon låser dörren noga och ser till att ingen katt finns inomhus. Anna skall få

vila ostört tills Stina hämtat hjälp.

På tunet stannar Stina till och ser ut över de små åkrarna och skogen bortom dem. Det knäpper i husknuten och vinden som blåser känns inte så kylig längre. Det ser ut att bli omslag i vädret. Det vore välkommet efter den bistra kyla som rått ända sedan november. Så mycket snö finns inte men tjälen har nog gått djupt i år. Kanske blir det en sen vårsådd.

I Lillhuset eldar de gamla så röken virvlar tjock och grå genom skorstenen. Eriks föräldrar har bott där sedan Stina och Erik gifte sig och tog över torpet. De är inte mycket till hjälp, mest bara besvär har de ställt till. Gamla Britta skulle kunna göra så många sysslor på torpet, men Stina vill inte ha med sin svärmor att göra. Hon är så övermodig och högfärdig. Som om hon vore kommen av en finare släkt. Gamla Britta kommer också från en torparfamilj. Men hennes far hade varit grenadjär och det tycker hon är mycket att yvas över. Gamla Brita och Olle ville först inte

veta av Stina som sonhustru. Stina var inte fin nog åt deras son för hennes far var en fattig torpare på Vråskogen. Att nu be svärföräldrarna om hjälp var inte att tänka på. Anna var en illa hållen Holmlunds flicka, som mor Britta uttryckligen sagt ifrån att inte någonsin hjälpa fast Anna var så illa nödställd när hon kom dit.

Det blir besvärligt att få ordnat för Annas och barnets jordning också. Det är långt till kyrkan och Anna är ju inte hemmahörande i Skogs-Tibble egentligen. Hon har varit så kort tid här att hon borde höra hemma i Lövsta. Men det blir långt bort och det vore bättre för henne att få jordas i Österunda där hon växt upp. Och kista? Erik får väl be sin far Olle att han hjälper dem med det. Olle är duktig att snickra och brukar hjälpa andra med kistor ibland. Även om gamla Brita och Olle föraktat Anna så är de säkert måna om att hon ska komma i jorden på rätt sätt. Några osaliga andar vill de säkert inte ha runt Borrsätra.

Bara de gamla nu kan ändra sig när Anna inte

finns i livet längre. Ända sedan Anna Holmlund kom hit till Borrsätra så har inte vare sig gamla Brita eller hennes Olle varit in till sonen och hans hustru. De förnödenheter de ska ha för undantaget har Erik fått gå och lämna dem i deras undantagsstuga, de har inte ens hämtat sin mjölk vid fähuset.

Med en suck snor Stina sjalen tätare om huvudet och går iväg mot Balsbo. Det är inte roligt att vara ensam om allt här vid torpet. Någon gång ska det väl bli bättre. Borrsätra är ett bra torp med mycket jord som Eriks far och farfar skött om i mer än femtio år. Visserligen är de inte ägare till torpet men Erik skulle vilja friköpa torpet. Men den drömmen går nog aldrig i uppfyllelse. Ägaren till Ribbingebäck som torpet lyder under, har så stora fordringar på både arrende och arbetskraft att inget blir över för Stina och Erik att lägga undan.

– Johanna, är du inne? Kommer jag och stör?
Johanna ...

När Stina inte får något svar på sina knackningar öppnar hon dörren och tittar in. Förvånad ser Stina mot köksspisen där Johanna sitter på en låg pall, djupt framåtböjd. Hon har armarna lagda i kors så hårt att händerna når ända bakom axlarna och hon tycks varken se eller höra. Stina går fram till henne och ser på henne från sidan.

– Johanna? Vad är det? Har det hänt något? frågar Stina stilla och tar i Johannas arm.

Med ett ryck rätar Johanna upp sig och försöker dölja tårarna som samlat sig i ögonvråerna och rinner nerför kinderna.

– Så bra att du kommer. Jag behöver någon att prata med om jag inte ska bli tokig.

Johanna tappar alldeles behärskningen och sätter i att storgråta. Stina sätter sig på huk och håller om henne, försöker stilla henne i vad sorg det än är fråga om. Vad kan det vara som får Johanna att bli så ledsen och översiggiven?

Till slut lugnar sig Johanna och när Stina frågar vad det är som hänt så nästan ropar hon högt:

– Jag är med barn igen! Igen, en unge till! Förstår du hur det känns? Det var ju så svårt sist och det är bara två månader sedan. Det borde vara nog med nio ungar. Jag har ju i alla fall fyra flickor kvar. Jag vill inte gå igenom det en gång till.

Johanna börjar storgråta igen. Stina drar sig till minnes hur Johanna mått dåligt de två sista gångerna hon väntat barn. Stina och Johanna var båda huspigor i Ribbingebäck några år innan Stina gifte sig och kom till Borrsätra. Stina hade arbetat där flera år innan hon gifte sig och är numera på Ribbingebäck några få dagar i månaden för torplegan. Johanna är mycket äldre än Stina men de blev goda vänner från första början när Johanna kom flyttande från Värmland med sin man och bosatte sig i Balsbotorpet.

– Så, så. Det är väl inte sagt att det blir lika besvärligt igen. Det kan ju bli en pojke denna gång, säger Stina i ett försök att få Johanna att sluta gråta.

– Vad hjälper det när jag har många månader

framför mig som jag vet att jag kommer att vara sjuk och eländig varenda dag. Jag är sån. Jag mår så rysligt dåligt och kastar opp varenda dag ända till den sista månaden.

– Men du måste hoppas och tro att det blir bättre den här gången. Du kanske kommer att må bra. Och tänk om det blir en pojke!

– Visst vore det roligt om jag kunde få en pojke men han får säkert inte leva. Jag blir så matt och svag av att vara barnsjuk hela tiden. Sedan räcker inte mjölken till och barnet dör. Så har det gått med de sista fem jag fött.

– Men kanske går det bättre nu i alla fall. Ni har ju fått det mera ordnat och har gott om mat hela vintern. Förut har du ju berättat hur du svultit medan du väntat smått. Det är säkert bättre nu när du kan äta ordentligt var dag.

Så småningom reser sig Johanna och de båda kvinnorna sätter sig vid bordet. De pratar lite om Erik som är på gården och sågar timmer idag. Gården, det är Ribbingebäck det. Där ska byg-

gas ut och repareras både i stall och i boningshus. Alla torpare ska hjälpa till med extra dagsverken.

Så småningom vågar Stina säga som det är, berättat om Anna och om att hon vill ha hjälp. Då blir Johanna tyst en lång stund innan hon stillsamt knäpper händerna och säger:

– Stackars lilla Anna. Här sitter jag och ömkar mig över det nya liv jag skall föda medan en död väntar på att få det sista vi kan göra för henne. Flickorna är inte hemma, vi kan gå med det samma och göra Anna fin.

De två kvinnorna ordnar allt som skall göras inför begravningen. Erik talar med socknens präst och efter gudstjänsten en söndag när tjälen gått ur jorden blir Anna begravd. Prästen ville först inte begrava henne på vanligt vis men så ve knade hans hjärta när han förstod att Anna var en god och sann kristen fast hon varit förföljd av ett illasinnat rykte.

Anna får sin viloplats långt ifrån kyrkobyggnaden, längst bort invid kyrkmuren

där en stor lönn sträcker sina grenar in över den utsedda gravplatsen. Endast en liten jordkulle visar var Anna och hennes lilla barn finns och bara så länge som Stina ser till att sätta blommor på kullen.

10

Stina och Erik har det bra på sitt lilla torp. Visserligen måste de arbeta och slita men de klarar sig ganska bra ändå. Varje år hitintills har spannmålen räckt till arrendet. De har klarat av att föda sina fem får även om de inte kunnat ha lammen kvar utan fått lov att sälja eller byta dem mot mjöl och annat för sin egen överlevnads skull. Men det har aldrig gått någon riktig nöd på dem under de här första åren som egna torpare. De har en ko och hon har varit enastående att ge mycket mjölk.

Med god sparsamhet och mycket arbete har de klarat av sitt strävsamma liv. De har blivit fler i familjen och det behövs mera mat och kläder. Två små pojkar har Stina fått och de ser ut att

arta sig bra. Den sista, August, har varit klen men repar sig nu när det blivit sommar. Han är lite över året nu och borde växa till sig. Den andra, Oskar, är förstfödd och har redan fyllt fyra år. Han var redan från början ett stort och livskraftigt barn. Och om allt går som det ska så blir det ett barn till innan jul.

Ibland tänker Stina med vemod på sin kusin Anna. Tänk om hon fått leva och om hennes barn, som var en flicka, hade fått vara kvar här hos Stina och Erik. Då hade Stina haft den flicka hon så innerligt önskar sig. Fem år skulle den flickan ha varit nu.

I linåkern blommar det vackert blått och utanför fåhuset står stora knippor med löv som skall in när de blivit torra. Det skall bli mat åt fåren och på skullen finns redan årets höskörd bärgad. Till hösten ska Stina ta till vara linet och så har hon en hel del ull att spinna. När hon sedan tillverkat nyttosaker ska hon ge sig till stan för att sälja. Kanske kan det bli någon krona över för

henne själv. Hon skulle så gärna vilja ha en ny stor gryta i köket.

Stina har sparat och snålat med allt och sett till att det räckt åt de gamla i undantagsstugan också. Varenda liten smula av allt måste tas till vara och det är nätt upp att det räcker till åt dem, fyra vuxna och två barn. Det gäller att blanda korn i rågmjölet vintertid så det drygas ut tills det växer nytt. Egentligen är det inget litet torp men i alla år har storbonden på Ribbingebäck höjt kraven och begärt mera spannmål eller pengar av dem för att de ska få bo kvar. Erik och Stina är lyckligtvis ännu unga och har kraft att arbeta sig till bättre förhållanden.

Stina är mån om att de gamla ska ha det bra. De har vant sig vid Stina och sett att hon inte är en sådan oärlig och vanartad kvinna som släktingarna varit. Sedan Anna jordats började de gamla vara med i arbetet på torpet igen och då barnen kommit har gamla Brita blivit medgörlig och visar sig vara en duktig barnpiga. Brita högaktar sin

sonhustru nu när hon ser vilken arbetsvillig och duktig människa sonen gift sig med.

Erik har träffat många torpare från andra gårdar och inser att det finns andra ställen att bo på där det inte skall betalas så rysligt höga arrenden. Han har flera gånger talat om att försöka få tag i något annat. Eller att försöka friköpa torpet. Men det mesta blir bara drömmar för var skulle de ta pengar ifrån? De har ju ingenting, bara några få kronor kan de möjligen spara något år. Men det äts upp av efterkommande år då skörden kanske inte är lika god.

Stina känner oro i kroppen när hon i tidig morgon går ut för att leda fram kon och mjölka. Erik har hägnat runt backen nedanför fähuset och där brukar Gulla gå om nätterna. Det är enklare att ha henne gå lös i inhägnaden än att ställa henne inne i fähuset nu när det är sommar. De kan ju inte tjudra henne vid pålen på ängen under nätterna. Erik och Stina är måna om sina djur och

passar dem noga, särskilt den enda kon. Hon får inte komma till skada och trassla in sig i tjudret bara för att ingen håller uppsikt.

– Kom Gulla, kom Gulla, lockar Stina.

Kon kommer villigt fram till henne och Stina kliar henne i nacken och småpratar med henne som om Gulla kunde förstå. Stina berättar att så småningom ska Gulla få träffa Torri, den stora tjuren på Ribbingebäck, få bli med kalv och sedan slippa mjölkas ett tag. Men lite till måste hon tåla sig så det hinner bli rätt årstid när kalven föds. Det måste finnas möjligheter för familjen att vara utan mjölk en tid. Till sommaren är det lättare att avvara mjölken och då kanske det går att få någon liter hos andra torpare mot gentjänst.

När Stina tagit pallen och satt sig att mjölka märker hon att fåren är oroliga. Erik har byggt ett särskilt litet fårhus i skogskanten och där är de instängda på nätterna. Det är osäkert om det finns rovdjur i skogen intill så det är bäst att vara försiktig.

Erik har redan gått till gården för att med de andra torparna lägga stengrunden till det stora hus som nu är under byggnation. Ett tungt och slitsamt arbete som sliter på både hans kropp och hans kläder. Bonden vill ha så stora stenblock som möjligt för han säger sig vilja ha flera våningar på huset och då måste det vara en stadig grund.

Varje kväll när Erik kommer hem är han så trött att han måste vila innan han kan ta itu med sådant som måste göras hemma på torpet. På så vis blir det mycket för Stina att sköta ensam och det mesta klarar hon av så länge hon har gamla Brita som ser till barnen. Svärfadern däremot är klen och utsliten efter att ha haft torplegan i Borrsätra och tjänat vid Ribbingebäck i över trettio år.

– Måtte inte Erik bli lika fort gammal som svärfar, säger Stina för sig själv där hon sitter och funderar medan händerna av vana rytmiskt kramar kons stora spenar.

Men vad är nu fåren så oroliga för? Stina reser sig när de sista mjölkdropparna kramats ur, klap-

par kon och går en bit bort och ställer ifrån sig mjölkspannen. Så går hon till fårhuset, lägger av klinkan och öppnar dörrens överdel.

Det är svårt att se inne i skumrasket men det står bara fyra får vid dörren. De bräker henne välkomnande tillmötes och när Stina öppnar dörren springer de fyra ut och börjar genast beta av gräset som är lite torrt och brunbränt här invid skogsbacken. Stina kan inte se det femte fåret förrän hon kommer ända in i det låga huset, men hon blir förskräckt då hon ser att det ligger i ena hörnet, helt stilla och flämtande med ögon som är stora och glosiga. Största tackan är svårt sjuk och Stina kan se hur hon ligger där och plågas.

Buken verkar uppspänd och tydligen har tackan sparkat väldeliga där hon legat. Halmen är kring-spridd och jordgolvet upprivet av klövarna. Hon måste ha haft ont och varit sjuk hela natten fast inget fel märktes kvällen innan när Erik föste in dem. Stina blir gråtfärdig. Vet inte vad hon ska göra och ser samtidigt att det inte finns så mycket

att göra. Hon känner på fårets nos och märker att den är alldeles het, likaså är den spända buken het och andedräkten är också varm. Plötsligt drar tackan en lång suck, vrider huvudet bakåt ryggen innan hon sträcker fram halsen och bräker långdraget. Så lägger hon ner huvudet och blir stilla, andningen upphör.

Förstenad sitter Stina kvar och stryker över fårkroppen med ena handen. Den andra håller hon för sitt hjärta för att dämpa sin egen oro och förskräckelse över att tackan dog så hastigt. Hon finner ingen förklaring till vad det är som drabbat tackan. Stina kan bara hoppas att de andra inte får samma sjuka.

I samma stund som Stina tänker den tanken kommer hon på att hon ställt ifrån sig spannen med mjölk utanför fähuset och att kon ännu står bunden där. Hon reser sig kvickt och rusar ut, bara för att se hur de fyra fåren står borta vid fähuset och har puffat omkull mjölkspannen.

– Vad mera kan hända nu? jämrar sig Stina och

går fram till kon för att lösa henne.

Fåren ska ha sin gröpa nu så de vet att de kan få mera när de kommer hem från skogen till kvällen och kon ska ledas bort till tjuderstången på ängen. Vatten ska hämtas från bäcken bakom fårhuset och bäras till ämbaret som står vid tjuderpålen. Barnen har säkert vaknat inne och tarvar sitt. Stina har inte tid att ömka sig. Hon stänger dörren till fårhuset och går in till de gamla för att berätta om olyckan och om att de får klara sig utan mjölk i dag. Erik får ta hand om den döda tackan när han kommer hem till kvällen. Kanske kan de i alla fall ta tillvara ullen. Mer kan inte Stina göra nu.

Stina får en liten flicka en kylig november natt 1866. Matt och slut ser hon på det lilla barnet, flickan som hon längtat så efter. De båda pojkarerna som Erik tagit in i kammaren ser på den nyfödda med stora ögon. Något så litet har de aldrig sett. Ett Guds under är den lilla flickan,

välväxt som nyfödd och med ett silkesmjukt ljust hår. Ännu har hon knappast skrikit, bara förnöjt fått sin modersmjölk och gnytt lite när hon varit hungrig. Det ser ur att bli ett snällt barn.

Erik är väl inte särskilt glad åt att det blev en flicka. Det behövs flera arbetskarlar här på torpet om de ska kunna behålla detta arrende. Flickor är inget att ha när det gäller arbete utomhus. Erik har dåliga erfarenheter från sitt hem där det fanns flera flickor som var bortklemade av modern. Ändå borde Erik veta att han har en enastående kvinna i sitt hus, hans egen hustru, som kan arbeta lika mycket och tungt som en karl. Han ler förnöjt när han tar pojkarna med sig och går ut. Han tycker säkert att hans hustru är den bästa som finns, men han har svårt att visa det.

För Eriks skull hoppas Stina att den här flickan, hans första dotter, skall bli en arbetsam människa som gör rätt för sig och kan bli bra gift. För ett giftermål och trygghet i ett hem är det bästa för alla flickor, tycker Stina. Och Stina vill så gärna

ha flera barn, åtminstone en flicka till och kanske någon mera pojke, för Eriks skull. Men ett par flickor till hjälp kunde Stina ändå behöva eftersom hon tar på sig så mycket av arbetet i en drängs ställe.

Men här ligger hon och drömmer! Det dröjer många år ännu innan någon, vare sig son eller dotter, kan vara till nytta i arbetet. Stina får allt arbeta lika hårt som förut. Men just nu efter den plågsamma natten känner hon sig svag och trött.

Johanna har varit och sett till henne och skött om att barnen och Erik fått mat. Nu har hon gått sin väg och Stina måste försöka komma på benen igen. Men först måste hon sova lite.

Svärmor har gått till gården och hjälper till med slakten, blandar smet efter eget recept och gör korv med en smak som ingen annan vet att göra. Hon har varit där ett par dagar nu, hade lovat bort sig för länge sedan. Det var ju inte meningen att Stina skulle föda ännu. Pojkarna är med Erik i skogen nu på eftermiddagen. Han är allt bra

snäll hennes Erik, som tar hand om barnen fast de bara är fyra och två år gamla. Men i dag fanns ingen annan råd, ingen kan ta hand om dem och Stina behöver vila lite. Svärfar är inne hos sig, ligger nog som vanligt och har sina plågor. Det är tyst och lugnt inne. Med ögonen fästade på den lilla flickan känner Stina hur hon domnar bort i sin matthet.

– Du lilla, dig ska jag kalla Mina, för du är en av mina. Fast du ska döpas till Kristina Vilhelmina. Så har Erik bestämt. Men Mina får du heta. Stina viskar ömt flickans namn flera gånger innan hon överrumplas av sömnen.

– Hallå! Är det någon här?

Stina väcks av att någon ropar. Först blir hon lite rädd och undrar vem som ropar inne i hennes kök. Det hörs att någon går in och stannar innanför farstudörren. Vem kan det vara, en tjuv eller en granne? Men så ser hon att det börjar skymma på och då kommer ju snart Erik hem.

Undrande vänder hon blicken mot dörren ut till köket och prövar att sätta sig upp med benen över sängkanten. Nu måste hon upp. Johanna har hjälpt Stina med tvätt och kläder så hon är fullt presentabel för vem det vara må. Den främmande ropar igen men Stina känner inte igen rösten.

Dörren skjuts upp och en mansperson tittar in. En vådligt fin karl ser det ut att vara. En stor skinnmössa sitter långt ner över pannan, mustaschen är väl ansad och rocken han har på sig ser ut att vara av skinn den också. Vadmalsbyxorna är nedstoppade i stora långskaftade kängor. Det måtte vara varmt att gå klädd så där nu i början av november, allra helst som ingen vinterkyla kommit ännu.

– God dag, god dag. Förlåt mitt intrång, men jag hörde något härifrån kammaren och fick för mig att det var någon som behövde hjälp, säger manspersonen.

– Nej, nej, här behövs ingen hjälp, säger Stina och reser sig upp med den nyfödda i famnen.

Det är förfärligt så allt snurrar när hon ställer sig upp, nästan så hon faller omkull. Den främmande ser hur hon vacklar, skyndar fram och tar ett stödjande tag om hennes armbåge och lägger den andra armen om hennes rygg. Samtidigt rumlar det i farstun och Erik kommer in genom dörren med minsta pojken på armen. Den andra gossen föser han framför sig.

Ingen av männen säger något på en lång stund. Det måtte se underligt ut för Erik att en främmande man står och håller hans hustru i armen. Men så rycker den främmande till och säger hastigt:

– Tro nu inget galet, far! Jag hjälpte bara till att hålla i er hustru för hon är lite matt i benen ser jag. Jag vill ingen något ont. Jag är kolportör hos Evangeliska Fosterlandsstiftelsen och går omkring för att om möjligt frälsa människor från ondska och avgudar. Jag välsignar er båda för jag ser att här har nyss givits er ett nytt liv, säger mannen med hög röst.

Kolportör har inte Stina hört talas om. Men Erik vet att det är en sådan som säljer böcker, en vandringssman som också kan predika. I Stinas öron låter kolportör bara underligt främmande och hon förstår att Erik inte kan förklara för henne just nu.

– Jaså, han är det. Ja, några böcker ska vi inte ha och inte behöver vi predikas för heller, här i skogen, säger Erik.

Då förstår Stina på ett ungefär vad det är för en fin karl som kommit på besök.

– Jag heter Jesper Engsell och vill bara höra om jag kan få nattlogi här. I morgon ska jag gå vidare till Åland och på Västerby ska jag predika. Jag hade brev från en bonde att han skulle samla ihop folk. Ja, jag känner honom sedan gammalt, så han brukar hjälpa mig att samla folk som vill lyssna.

– Hm, säger Erik bara. Så vänder han sig om och hjälper barnen att få av kläderna innan han gör upp ny eld i spisglöden som ännu pyr lite. Han generar sig inte inför den främmande att

göra fruntimmerssysslor.

Stina går försiktigt ut i köket och tar fram kokkärlet för att om möjligt, om hon orkar, göra i ordning lite rågmjölsgröt till kvällsmat. Annars kommer nog mor Brita hem snart och får sköta om kvällsvarden.

Och mycket riktigt. I samma stund som Stina tänker tanken kommer mor Brita i farstun. Hon tvärstannar dock innanför dörren när hon ser besökaren, känner igen honom och vet hans yrke.

– Va gör han här? Vi ska inte ha nåt och här kan ingen läsa hans böcker, säger hon fast hon mycket väl vet att både hennes son och sonhustru har lärt sig läsa.

Så vänder hon på klacken och går ut igen. Hon småpratar för sig själv och säger något om tjuvstryker. Hur det är med den saken vet ingen något om, varken Erik, Stina eller mor Brita.

Med möda får Stina fram lite mat på bordet. Erik verkar inte vara trakterad av sällskapet. Engsell försöker prata om barnen och om att de

borde frälsas till Gud medan de är små, men Erik som sett sin mors ogillande gentemot denna besökare vill inte samtala med honom ens. Han tiger och ägnar sig åt barnen. Stina märker hans avoghet och tiger hon också. Kanske den främmande ändå är en tjuvstryker, tänker hon. Då är det bäst att se till att skydda det som är deras.

Stina hade inte behövt oroa sig. Ingenting händer medan Jesper Engsell vistas i Borrsätra. Han sover över natten på fähuskullen och på morgonen vandrar han vidare efter att ha fått lite slätvälling. Stina är fortfarande trött och slut efter barnsörden men nu klarar hon av att passa barnen och sköta maten.

Allt återgår till det vanliga igen och Stinas krafter återvänder snabbt. Det är tur att det är vinter och inte så mycket utomhusarbete nu när hon har dibarn att ta hand om. Erik hålls mest i skogen men kommer hem tidigt på kvällarna nu när det är som mörkast på året. Snart är det jul och nytt år och Stina tänker och hoppas att det ska bli

lite bättre för dem så småningom.

Det här sista året har varit svårt, skörden blev klen, höet möglar av allt regnande under sommaren och det var en stor förlust att mista fåret som så oförklarligt dog. Den enda kon har träffat Torri, tjuren, men det verkar inte som om hon är med kalv. Kanske är Gulla för gammal. Hon har visserligen bara haft två kalvar sedan Erik köpte henne när de gifte sig och dessförinnan hade hon haft bara en kvigkalv enligt uppgift. Bonden kanske ljög. Gulla kanske haft flera kalvar än han uppgav och i så fall är det inte så underligt om hon går gall.

Stina är orolig och befarar det värsta. De kanske inte kan bo kvar i Borrsätra utan att till slut bli så fattiga att de inte har mat för dagen. Tiderna förändras och allt som ska köpas har blivit dyrare. Dessutom har de förstått att den som ska bruka Borrsätra helst bör lossa torpet, köpa hus och jord och bli självägande torpare. Men hur ska

Stina och Erik någonsin få råd med det?

Det är i alla fall en välsignelse att Erik skaffat sig den där bössan han kom över på förra höstmarknaden i Uppsala. Han kanske gjorde något olagligt då för han köpte bössan av en obekant och fick senare veta att det var en stryker som kanske sålt en stulen bössa till honom. Men bössan har kommit till användning och han har kunnat skjuta en och annan skogshöna. Redan förra året, när bössan var alldeles ny, hade Erik försökt sig på att skjuta en älgkalv, men han hade inte träffat. Stina hade varit rädd att han skulle bli anmäld för länsman, för det var inte säkert att det var tillåtet att skjuta älgar, så det var ju tur att han inte träffade den gången. Visst hade de behövt kött, för det är inte så lätt att föda både de gamla och barnen. Det blir inte så mycket över när Ribbingebäckens ägare fått sitt. De gamlas fördel från stora gården räcker inte om de ska äta sig mätta och dessutom klä sig anständigt.

Livet är slitsamt och just nu känns det värre än

vanligt eftersom allt är så osäkert när inga förråd finns. Nästan allt av skörden gick till spillo detta år igen.

11

Ångan står som en bolm ur hästens mun. Darande står den fastbunden vid en tallstam med tömmen surrad både runt stammen och runt frambenen. De två männen, Erik i Borrsätra och smeden Magnus från Ribbingebäck, måste försäkra sig om att hästen står stilla. Den är skärrad efter den hårda färden i den djupa snön på helt obanad väg. Helt fritt från att hästen känt rovdjursdoft är det inte heller, så mycken oro som den visat.

Erik tänker på sin del i det här, den skjutna älgen de gömt och den nya bössan. Den gamla bössan, den som Erik köpte i Uppsala, hade varit svår att sikta med. Erik tyckte han var tvungen att ha något att skjuta med så han kunde dryga ut maten med vilt, det var absolut nödvändigt. Sämst

är, att den nya bössan inte är betald ännu. Den som sålde bössan var ute i skumma ärenden och kan inte göra sak av det hela, men Erik vill göra rätt för sig ändå. Han har anstånd med betalningen ett par månader till så han skall nog klara det om han får del i älghuden och sedan säljer lite annat som han har täljt. Med Magnus hjälp skall han nog kunna smida något också. Om nu bara tiden räcker till för allt han måste göra.

Här under ris och snö ligger nu den älg som Erik skjutit. Magnus var med och lärde honom hur han skulle hantera den nya bössan. Nu ska de skotta undan snön, både den de skottat dit själva och den som sedan lagt sig ovanpå som ett stort luftigt vaddtäck.

– Är du nu säker på att ingen såg dig när du for hit med släden? Jag stod i skogsbrynet och tyckte jag såg både Balsbotorparen och Per Persson borta på vägen när du kom över åkern, säger Erik.

– Nej då, nej då! Inte var där någon som såg mig. Förresten så kan de väl inte veta hur långt in

i skogen jag ska eller vad jag ska göra. Jag brukar ju låna häst ibland och hämta hem lite ved. Och inte tror jag att någon gör sig besvär att följa spåren i så här djup snö ända hit till Bredmossen, svarar Magnus.

– Man kan aldrig vara nog försiktig. Det är ju ljusan dag, muttrar Erik.

Beslutsamt börjar Magnus med en träskovel ösa undan snön uppe på något som ser ut som en stor sten eller liten kulle. Det var en välsignelse att det kommit nysnö strax efter sedan de skjutit och gömt den granna älgturen. Alla spår är över-snöade och ingen som kommer förbi kan ana vad som döljer sig under snön på kullen. Det är väl knappast troligt att någon befinner sig här inne i skogen så nära den skrämmande Bredmossen där vittror och annat oknytt brukar visa sig. Sådant där tror inte Magnus på, det är bara tomt prat. Han har lyckats övertyga Erik också om att det bara är skrymt och ingen sanning i det som sägs.

Till en början står Erik och bara tittar på, rädd

och orolig att någon ska komma och se vad de håller på med. Men så tar han sig samman, ser på den trygga Magnus och griper sig sedan an med att riva loss ris som sticker fram där Magnus skottat undan snön.

Snart har de båda männen fått fram köttet och älghuden de gömt i en djup grop. Turligt nog var det ingen hård tjäle just då, så de hade kunnat gräva djupt och stoppa ner det styckade köttet. Sedan täckte de över allt med stenar och ris. Nu gäller det att lasta det på släden, gömma det under ett lass ved som de tar från en trave strax intill. Magnus har löfte om att ta sin ved ur bolags-skogen och det är hans ved som de nu ska köra hem. Ingen kommer att ana att det är något gömt på slädbotten innanför lämmarna.

Älghuden, som de hade brett ut i gropen under köttet, ska de lägga överst på släden och innan de kommer ut ur skogen gömma den i en gammal kolarkoja dit inga djur kan komma och förstöra den. Senare, innan tjälen går ur marken, ska Mag-

nus hämta den och sälja den till en garvare.

Männen arbetar och sliter med att lyfta de stora köttbitarna som de lindat in i tygstycken. Nu ska allt med hem och till sin glädje ser de att inget av köttet blivit förstört. Det är hårt fruset fast det inte legat så länge här och de kan lätt handskas med köttet när de väl fått fram de frusna klumparna.

– Tyst, vad var det?

Magnus sätter ner skoveln. Tittar på Erik och står alldeles stilla och lyssnar.

– Äh, det var inget. Vad trodde du att du hörde? frågar Magnus när han ser hur blek Erik blivit.

– Någon ropade, säkert någon som sett oss och följt efter för att se vart vi skulle med häst och släde, säger Erik oroligt.

– Inte då! Du bara inbillar dig, säger Magnus och fortsätter skotta snö.

Erik är rädd. Tänk om det var en människa som ropat eller om det var ett omen? Han skulle aldrig ha givit sig in på detta med att skjuta en älg nu

mitt i vintern. Skulle de bli upptäckta så blir det han och inte Magnus som får stå för lagbrottet. Det är ju Eriks bössa och Magnus som är förslagen i det mesta kan säkert ljuga sig fri från allt. Det är Erik väl medveten om men han tycker att han måste ta den här chansen att få hem lite kött till torpet. De svälter ju nästan och än är det lång tid tills de kan skaffa annan mat på hederligt vis, sedan när vintern är över.

Erik stannar upp i arbetet med att dra undan ris och plocka fram köttstycken. Han tycker om igen att han hör rop, men då han inte litar på att han hör rätt och Magnus inte heller tycks höra något så säger han inget. Han vill inte visa sig feg. Han måste ändå lyssna en liten stund tills Magnus säger åt honom att göra nytta.

Skogen är tyst nu, en och annan liten fågel piper, en spillkråka skriker bortåt myren, men inget mänskligt rop hörs mera. Ett par timmar tar det innan de får upp allt kött på släden. De måste skynda sig nu så de hinner gömma älghuden i

kolarkojan innan det blir mörkt.

När det skymmer på kommer de ut ur skogen med sin fullastade släde. Vädret har slagit om under dagen och det blåser lite i träden. Det tycker Magnus är bra för då förtas ljudet från deras släde och hästens frustande. Huden har de gömt i kolarkojan. Sista biten bar de huden fram till kojans, sedan sopade de igen sina spår så gott det gick. Snön är ännu kall så den yrde omkring när de sopade. Ingen kan se att människor gått där och det är knappast troligt att någon kommer oförhappandes förbi.

De tar en annan väg nu än förut, kör hästen i en vid omväg, följer en väl uppkörd forväg fram till Borrsätra. Erik tycker han ser människor ute vid Ulriksdals fähus och säger det till Magnus.

– Inte är det någon där, det är bara en synvilla. Var inte så harig, Erik. Nu har vi ju snart bärgat lasten och du behöver inte oroa dig mer för vare sig upptäckt eller svält, tröstar Magnus.

Och visst kommer de osett hem utan missöden. Erik är ändå orolig och tycker sig ha sett Petrus i Ulriksdal stå och spana efter dem.

Eriks onda aningar att någon sett dem besannades. Vem som sett dem och anmält dem för länsman vet de inte. Men en stämning fick de på halsen båda två och Erik är rädd att han nu blir satt i fängelse.

– Det här kan aldrig gå vägen, du Magnus. Vi borde nog inte ha hämtat hem älgen på dagen. Nu när vi blir instämnda till tinget måste vi gå eden och jag kan då inte ljuga på Gudsboken. Kan du det?

Erik ställer frågan till Magnus där de traskar vägen fram på väg till tingsförrättningen. Nu ångrar sig Erik att han någonsin tagit Magnus med för att prova den nya bössan han köpt. Allt beror på det från början. Om inte Magnus varit med så hade Erik inte skjutit annat än det som är tillåtet. Magnus tittar på Erik och ruskar på hu-

vudet som om han tycker Erik är dum.

– Inte behöver vi oroa oss. Det är ju ingen som sett oss ordentligt. Ingen har sett köttet, ingen har sett huden vi gömt. Och det där med att svära på bibeln och sedan tala sanning ... nä, inte tror jag att man blir straffad av någon Gud om man säger sådant som kan vara till gagn för en själv.

– Men tänk om det dyker upp ett vittne som sett oss, någon som vi aldrig lade märke till? För någon måste ju ha sett oss eftersom vi blivit anmälda. Vad gör vi då? undrar Erik.

– Nog skulle vi ha sett om det funnits någon tillräckligt nära för att se vad vi hade för oss. Det som låg övertäckt i släden såg ingen på nära håll och att du blev sedd när du kom hem med bössan betyder ju inte att du skjutit en älg. Ingen kan fälla oss, det är jag övertygad om.

Det är lugnande ord men Erik kan ändå inte låta bli att oroa sig för den kommande rättegången.

Men Erik hade inte behövt oroa sig. I varje fall inte för den här rättegången. Erik blir aldrig utsatt för något förhör. En enda fråga får han och på den svarar han ett kraftfullt nej. Domaren frågade:

– Har du Erik Andersson skjutit älg på olaga tid vid Igelsjöns mosse?

På det kan Erik svara nej utan att begå mened, för det var vid Bredmossen han och Magnus hade skjutit på älgen.

Det finns dock flera vittnen som skall höras, men de skall bli inkallade senare, vid nästa tingsstillfälle, vilket blir till hösten.

När hösten kommer blir det i alla fall inget bevänt med vittnen. Det är några som vägrat komma. Erik vet dock att Magnus har mutat dem till att inte infinna sig. Magnus har lovat dem att betala de böter vittnena får, för att de inte har hörsammat kallelsen till tinget. Erik är rädd att Magnus ska svika honom och säga att det är Erik som ensam är skyldig till tjuvjakten, men han kan

inte neka till att det är bra att vara vän med Magnus. Denne har god råd att muta vittnen och vet hur det går till vid tinget.

I april hålls nästa ting, ett helt år efter det första förhöret, och Erik behöver inte ljuga då heller. Vittnena som är med den här gången har glömt det mesta och kan inte ange exakt var de sett några tjuvskyttar eller att de sett någon skjuta älg på olaga tid. Däremot har någon sett Erik året innan i augusti i sällskap med två andra torpare komma hemdragande med en älg på en släpa. Det kan Erik villigt erkänna att han varit med om, för den jakten var fullt laglig. Det var inte han själv som skjutit, han hade bara varit med som drevkarl och fick bara ett litet köttstycke.

Det är märkligt så många det är som ställer upp för att vittna. Magnus menar att de inte gillar honom och försöker sig på att få honom straffad genom att vittna, kanske vittna falskt. Det kan Erik förstå, för ryktena går att Magnus har för vana att lura andra människor för egen vinnings

skull. Själv är Erik i vanliga fall en ärlig man men får lida för sin vänskap med Magnus. Alla andra frågor under vårens förhör är sådana att Erik slipper ljuga. Och så blir målet uppskjutet till hösttinget. Smeden Magnus är nöjd. Nu blir det allt svårare för vittnen att komma ihåg vad de sett och hört och när det hade skett.

Vid det här fjärde tinget som hålls på hösten ett och ett halvt år efter det första, blir både Magnus och Erik tillsagda att gå till själasörjaren för att undervisas om kristendomskunskapen och sedan förhöras på sina kunskaper före nästa ting. Erik kan detta, han känner Guds bud och har lätt för att svara på frågorna under förhöret. Magnus har lite svårare att lära sig men han får ett betyg han också. Vid tinget ska de visa upp sina betyg, förklara att de förstår allvaret i att begå eden och sedan lova med fingrarna på bibeln att tala sanning. Först därefter skall de förhöras.

Och så är det då äntligen dags för dem, att med ed avvärja alla beskyllningar om olaga jakt. Mag-

nus svär sin ed med frimodig blick, Erik lite mera räddhågat och försynt. Alla ord läggs i hans mun, han behöver bara svara ja eller nej på frågorna och på så vis känns det inte som om han begår mened. Innan dess har nämndemännen talat med alla vittnen igen och ingen vet med bestämdhet att Erik och Magnus verkligen skjutit och gömt undan en älg.

Slutligen kommer frikännandet, som inte Erik hör mer än slutet av: ”... och beslutades, sedan svarandena den föreskrivna eden sålunda fullgjort ...” – då går det kalla rysningar över Eriks rygg när han kommer till insikt om att han faktiskt begått mened – ”... dessa från ansvar i målet frikänt ...”.

Mer än så hör inte Erik. Han blir så glad, men också sorgsen över sin mened. Det går runt i huvudet på honom och han blir glad över att han kan känna sig fri och slippa böter. Han vet dock att både Stina och barnen och hans gamla föräldrar skulle ha svultit och lidit nöd om han inte skaffat det där älgköttet. Det känns som en för-

mildrande omständighet till hans brott mot Guds bud. Han skäms och han har fått dåligt rykte av bara misstanken om att ha tjuvskjutit älg tillsammans med Magnus.

Erik smider planer på att skaffa en annan torplega och det här bråket med rättsväsendet får honom att göra slag i saken. Ganska snart efter tinget ger han sig iväg till Österby i Åland och hör sig för. Inom ett år kan han få komma som torpare i Lilla Norrgärdet, ett visserligen mindre torp än Borrsätra, men där ser ut att vara bättre jordar. Och så får de närmare till grannar. Det har ju Stina alltid önskat sig. Om han nu flyttar med Stina och barnen så blir hans gamla föräldrar kvar. Eriks bror vill inget hellre än komma hem till Borrsätra och ta över efter Erik. Egentligen skulle väl brodern vara den som tagit vid efter föräldrarna först, eftersom han är äldst, men han ville inte bli torpare förut. Varför han ändrat sig vet ingen.

Men det är bra om det går att ordna på det här viset för nu slipper Erik ha dåligt samvete för att han inte kan ta föräldrarna med sig till Åland. Nu får de bo kvar och ha sin fördel till hjälp, så inte brodern får det så betungande att klara utskylde-
rna i Borrsätra. Erik tror nog att allt kommer att ordna sig. Han börjar planera för flytten till Åland.

12

– Mina, Miiinaaa ...

Stina ropar med hög röst på sin lilla flicka men hon får inget svar. Det är egendomligt så flickebarnet alltid springer bort. Mina är fyra år och har så stor nyfikenhet på allt att hon glömmer sig och springer iväg långt så hon inte hör när mor ropar. Ibland är det som om hon gömmer sig bara för att retas.

Tung och ovig drar Stina på sig en sjal och går ut på gården. Bakom den stora stenen vid eken skymtar hon en ljus hårtofs. Det är där Mina alltid brukar gömma sig och säkert är det hennes

ljusa hår som syns nu också.

Med möda går Stina förbi fähuset och bort mot stenen. Det frestar på att bära detta fjärde barn. Ingen gång förr har Stina varit så stor om magen och inte heller haft besvär av barnstyngden. Än är det en dryg månad kvar tills barnet skall födas men Stina känner det som om hon inte skulle orka länge till med denna stora mage. Hon tror att barnet skall födas i januari och ännu är det bara slutet av november.

En sådan märklig höst det varit hittills. Ingen kyla och ingen frost eller snö, bara detta ovanligt varma väder och regn mest var dag ända från sommaren. Säden ruttnade bort innan den blev mogen, mältade och möglade och var till största delen förstörd innan den skördades. Det var lika illa som om det varit den värsta torrsommar, ja nästan värre, för mjölet blev beskt och dög knappt till djurföda.

Stina är rädd att hon räknat fel och att barnet skall födas nu snart. Men så får det inte bli för

hon har inte tid med ett dibarn nu. Här vid Lilla Norrgärde har bekymren för familjen bara blivit värre än de var i Borrsätra. Allt såg så ljust ut när de flyttade hit förra året. Jorden vid torpet såg inte ut att bli så torr och utarmad av torrsomrar som den vid Borrsätra, åkrarna var inte fulla av sten som Erik fick slita med och bära bort. Inte heller skulle Österbybonden kräva orimliga dagsverken och arrendepengar.

Men det blev inte så bra som de förväntat sig. För att försörja familjen har Erik tagit extra arbete vid en annan gård invid Ålands kyrka. Ibland arbetar han i kvarnen och ibland nere vid sågen. Det blir drygt att gå varje dag till arbete och det kommer an på Stina att sköta fåren och de två kor de har nu. Hon måste också försöka hinna väva och ta tillvara ullen som de har för att om möjligt kunna få ihop något att sälja.

Stina närmar sig den stora stenen. Hon brukar skrämna barnen och säga att det är ”pukens” bo

under stenen, mest för att de inte skall leka där. Ända sedan de flyttade hit till Lilla Norrgärde har pojkarna haft sin lekplats där och nu är Mina också med. Stenen är så stor att det vore farligt för barnen om de klättrar upp. Faller de ner kan de bryta både armar och ben. Oskar är så stor att han lätt tar sig upp på stenen men de andra två klarar inte av det ännu.

August är inte som vanliga barn. Han kan inte tala rent fast han är sex år och redan på det sjunde och han har svårt att göra sig förstådd. Han är klumpig och vinglig när han rör sig, ramlar ofta handlöst omkull. August är ett sorgebarn och varken Stina eller Erik kan förstå vad det kan vara för fel. Han föddes alldeles på vanligt vis och Stina gick den utsatta tiden.

Erik tror på gammalt skrock så han menar att Stina sett något småfolk eller någon vätte på samma dag som barnet blev till och att småfolket blivit förnärmade av Eriks och Stinas älskogslek. De kanske har satt ”skott” i barnet. För det är nu

så att Erik och Stina älskar varandra djupt och innerligt och finner stor glädje tillsammans i sängen eller var tillfälle bjuds.

Det är alldeles tyst bakom den stora stenen och hårtofsen har försvunnit. En stor ek invid åkerkanten har ännu sina löv kvar. Den sträcker ut sina långa grenar så det blir som ett tak och gömsle invid stenen. Kanske kan eken vara lika gammal som Stina. Det är inte gott att veta med sådana träd. Eken är vackert växt och när Stina drömer sig bort till en bättre värld står hon alltid med blicken försjunken i trädets grenverk.

Stina har gått över vägen och klivit över diket när hon hör hur båda pojkarna skrattar och fnissar. Mina är tyst och det är väldigt ovanligt att den jäntan kan hålla sin mun när hon är med sina bröder. Nyfiket för att se vad pojkarna tycker är så roligt går Stina försiktigt runt stenen och kikar in under ekgrenarna.

Det hon får se gör henne förskräckt. Inte kan det väl vara så att pojkarna vet vad de håller på

med, förstår vad de gör mot sin lilla syster? Lilla Mina ligger på marken med nedhasade strumpor och byxor. Oskar som är försigkommen i allt har tydligen fått reda på hur stora människor beter sig och försöker nu få den snart sjuårige brodern att leka pappa.

– Nej! Sluta! Vad håller ni på med?

Stina rusar fram och rycker upp August med omild hand, ger honom en dask i baken som säkert känns, och knuffar undan honom. Så lyfter hon upp Mina, rafsar åt sig hennes skor, vänder sig om och ser på de båda pojkarna.

– Det här ska jag tala om för far så han får ge er en riktig risbastu. Sådant här får ni aldrig, aldrig hålla på med. Det borde väl du Oskar förstå?

– Hoppa, hoppa, mera hoppa, gnäller August.

Han förstår som vanligt ingenting av de lekar som Oskar lurar honom till. Han gör bara som Oskar säger och Oskar är den enda som August bryr sig om. Han lyssnar inte på någonting när hans föräldrar ska lära honom något. När däre-

mot Oskar talar om för August vad han ska göra eller säga så lyder han men utan att förstå eller ta lärdom till en annan gång. Det är ett underligt förhållande bröder emellan. Oskar är snäll mot sin bror men ibland lär han honom en massa dumheter, som nu detta att ge sig på Mina.

Stina går mödosamt in med Mina i famnen, kramar om henne och sätter på henne kläderna. Så slår hon sig ner på en stol med Mina i knäet, sitter så med armarna om flickan och vaggar henne fram och tillbaka. Mina är tydligen trött för hon sitter alldeles stilla och faller i sömn. Så blir de sittande länge, ända tills det är dags att tänka på att laga mat till middagsmålet.

Åren går och det blir inte bättre för familjen här i Lilla Norrgärdet. Visserligen har de sista åren varit bra växtår och Erik och Stina har kunnat bärga goda skördar på de små tegarna, men de har svårt att klara livsuppehållet. Många andra olyckor har drabbat dem. Olyckor som de

oförskyllt fått stå ut med, sorger som är svåra att komma över och olyckor som fått dem att komma på obestånd.

Största sorgerna är dock att de förlorat två små flickor. Den sista, Linnéa, har nyligen jordats, på Ålands kyrkogård, bara en månad gammal. Hon blev begravd intill sin syster Augusta som blev gravsatt för ett år sedan.

Stina är bedrövad. Först blir det inga barn på flera år, sedan får hon äntligen en flicka, en liten Augusta som är det allra ljuvligaste änglabarn. Men flickan är så tyst, för tidigt född och mycket liten. Hon skriker aldrig och hon tynar bort fast Stina har gott om mat åt henne. Så blir flickan sjuk, får magen i olag. Hon kräks upp det mesta så fort hon ätit, inte ens modersmjölken får hon behålla, och sedan kommer resten den andra vägen, mot slutet blodblandat. Augusta blir bara åtta månader innan hon sluter sina ögon för gott.

Ett år senare föds Linnéa, en klen liten varelse, också hon för tidigt född och redan från första

stund nästan livlös. En månad lyckas Stina hålla liv i henne genom att försöka spruta mjölken rakt ner i flickans hals så hon inte kan undgå att svälja. Men det hjälper inte. Linnéa får inte leva hon heller.

Och så har de olyckan att få en gall ko som slutar mjölka och måste slaktas. Någon ny har de inte råd med ännu och Netta, den andra kon, är nu för gammal för att få några flera kalvar. Två av fåren gick bort sig i skogen. Det ena hittade Erik så småningom nästan uppätet av vilda djur. Det andra fåret kom aldrig tillrädda. Kanske hade fåren jagats av ulven fast det påstods att det inte finns sådana odjur här i skogarna nu längre.

Sämst är ändå att Erik tröttnat på allt slit och inget högre önskar än att få flytta ifrån Lilla Norrgärdet. Det är inget Stina kan opponera sig emot. Hon är själv inte hemtam på torpet, kan inte finna den rätta hemkänslan och den vanliga arbetsglädjen.

Stina är bekymrad, för även om Erik i vanliga

falla är en duktig arbetsmänniska, så har han börjat missköta allting på torpet. Inte lagar han farstuetaket som läcker vid regnväder, inte mockar han och håller rent i fähuset och en av klöverängarna har han inte ens slagit denna sommar. Han har låtit korna beta av ängen med den påföljd att en stor del av ängsgräset har blivit nertrampat och gått till spillo, varken dugt åt korna att äta eller att torka till hö.

Stina är själv inte mycket att räkna med i arbetet utomhus. Hon har de sista två åren varit klen och är fortfarande håglös och sorgsen över alla motgångar. Att sköta först Augusta och sedan Linnéa har tagit all hennes tid och hon orkar ännu inte bryta sig lös ur sorgen och arbeta tillsammans med Erik som förut, hjälpa honom att bärga grödan eller sköta djuren, utom mjölkningen förstås.

Stina vill inte säga att Erik är bliven lat, men vad är det då som så illa ansätter honom, att han hellre vilar på soffan en stund ibland, än går ut i arbete? Alltsammans tär Stina och när nu Erik börjat tala

om att de skall höra med Österbybonden om att få kontrakt på ett annat torp, Karlstad, tycker Stina det är lika bra att ge upp Lilla Norrgärdet där de inte trivs längre.

Karlstad är ett jämbördigt torp men där fanns mera skog att förvalta och det åläggs den som har kontrakt på torpet att hugga och avverka i skogen, kanske kola någon vinter. På så vis skulle Erik slippa en del dagsverken och mera rå sig själv. Kanske kan det få honom att bli lite bättre till sinne och humör. För om Stina skall vara riktigt ärlig, så tycker hon nog att Erik numera är bra besvärlig, både mot henne och mot barnen. För det mesta träter han och menar att barnen bara springer i vägen.

Här i Lilla Norrgärdet finns grannar nära, torpare och backstugusittare men Stina har inte lyckats komma överens med någon av dem. Inte så att de träter och bråkar, men nog märker Stina att de ser snett på henne. Kanske tycker de att det är orättvist att Erik fick den bästa biten av Lilla

Norrgärdet när han skrev sitt kontrakt med Österby gård. Han var ju inte ens från socknen och kanske backstugusittaren och hans familj ville ha torpkontraktet för att få det bättre. Nu är ju inte Lilla Norrgärdet så bra som det verkar, det har Erik och Stina blivit varse.

13

Det är lite underligt att bonden är så vänlig mot Erik fast han inte mäktar med att sköta torpet. Och nu går han villigt med på att låta dem flytta till Karlstad i stället. Det blir ingen lång flytt, bara på andra sidan skogen norrut, men det finns ingen väg genom skogen så det blir ganska långt ändå att köra flyttlasset på de vägar som är framkomliga runt skogsmarkerna. Erik får låna häst, en snäll gammal märr, och en vinkelaxelkärra utan säten till att köra deras bohag på. En tidig oktobermorgon bär det iväg. En granne har hjälpt dem lasta kärran och i Karlstad skall den förra torparen möta dem för att hjälpa dem lasta av när

de kommer fram på eftermiddagen.

Med överlastad kärra, den enda kon och ett av fåren bundna bakefter och pojkbarna och den snart sju år gamla Mina springande bredvid för att mota de andra tre fåren, lämnar Erik och Stina gående det torp som varit deras hem under bara tre år. Det är inte alls med sorg i hjärtat, snarare tvärt om. Stina ser att Erik är glad åt att få något nytt att gripa sig an. Några enkla möbler och tre välfyllda säckar trängs på den högt lastade kär-
ran. Stina är orolig att surrningen inte ska hålla för Erik har inte varit så noga. Han har bara använt några blånor som han hastigt vridit samman, andra blånor och trasiga gamla säckar har han drevat in mellan möblerna för att de inte ska flytta sig på lasset och bli skavda mot kärrens låga lemmar eller mot varandra.

Erik har smort kärrehjulen och försökt att stärka en sprint i ena hjulet med en träkil. Hjulet skevar lite men han tror inte det gör något. De har ju så lite saker, inget tungt, och inte ska de så långt

heller. Men Erik muttrar lite över att de inte fått låna en fyrhjulig vagn i stället. Det fanns sådana lediga i vagnslidret. Det såg han när han fick den här anvisad åt sig av rättaren.

I pinnsoffan ligger allt husgeråd. De har inte så mycket av allting, men i lump och trasor har Stina lindat in bunkar och grytor, knivar och skedar, ett par tennbägare som hon fått från sitt barndomshem i Tjockmyra i Skogs-Tibble, en mässingsljusstake, en skopa och några små prydnadsföremål som inte är ömtåliga. Ovanpå dessa saker har hon försiktigt packat in ett halvt dussin buteljer, några dricksglas, fyra spillkummar och sex tallrikar av porslin.

De har inte kunnat förnya sitt husgeråd på flera år och de kunde inte ta med sig allting från Borrträta. En del hade de gemensamt med de gamla där och brodern som tog över torpet hade ingenting. Erik och Stina var tvungna att lämna en del kvar till Eriks bror eftersom det till stor del var fråga om arvegods som skulle delas.

Stina ser på barnen. De har, trots att det ibland varit knappt om maten, i alla fall växt och ser inte ut att vara undernärda. Pojkarna har fått gå i skolan men det är klenst ställt med Augusts förstånd. Pojkslarvern verkar inte alls kunna lära sig läsa, det är något fel i hans huvud. Han har så svårt att förstå de allra enklaste ting också hemma. I leken med sin bror och andra barn är han mest bara till förtret. Han är nio år nu men pratar orent som en treåring.

Stina tycker synd om sina barn. De har fått så lite tillsyn, har fått sköta sig själva, särskilt de sista två åren när deras småsyster kommit till världen och sedan togs ifrån dem igen. Särskilt Mina, som är minst, borde ha fått mera omtanke. Stina lovar sig själv att hon ska vara mera mor för sina barn i fortsättningen. Hon ska också se till att det inte blir flera barn nu. Men Erik ...

Plötsligt tvärstannar hästen och Stina får annat att tänka på. Erik som normalt är en lugn och sansad människa börjar plötsligt svära långa ha-

ranger. Sådan har Stina aldrig hört honom. Först förstår inte Stina varför han blir så arg att han tar till svordomar, men så ser hon att hela lasset lutar, att något hänt med ena hjulet. Att hästen stannat helt tvärt är inte så konstigt för hjulet har åkt av axeln, eller om det är axeln som gått av. Vilket som, så är det tur att de fått låna en lugn gammal häst som vet att stanna när hela lasset är på väg att stjalpa. Om hästen går ett endaste steg till så kommer hjulet ur läge och kärran stjalper.

– Håll er undan, ungar! ryter Erik åt barnen med ett tonfall som inte tål motsägelser.

Förskräckt springer Mina fram till sin mor och tar tag i hennes kjol.

– Men Erik, vad ska vi göra? Inte kan vi köra så där, säger Stina som ännu inte förstår vilket problem de råkat ut för.

– Det begriper du väl kärring, att vi måste lasta av alltihop här och laga kärran. Det är bara att sätta igång. Oskar, August! Nu jävlar håller ni reda på fåren medan jag surrar frambena på mär-

ren så hon inte tar ett steg till. Håll dig undan för i helskotta! säger Erik, det sista till Stina.

Aldrig har Stina hört Erik använda så elaka ord till henne.

Först löser Erik det bundna fåret, ger repstumpen till August och lossar sedan ett rep på kärran för att ha till hästens framben, hela tiden småsvärande.

– Men Erik då! Så du svär.

– Det ger jag fan i! Du tar hand om kon, Stina. Tjudra henne en bit fram. Där finns grönt gräs och en gärdesgård du kan binda henne i. Och du Mina håller dig undan.

Så förfärligt att lyssna till den uppretade Erik, hur han svär och domderar. Men kanske är det bra att han är arg. Hellre det än den förtvivlade håglöshet och irritation han visat det sista året, tänker Stina.

Tyst och flinkt lyder barnen och Stina. Sedan börjar de på hans anvisningar försiktigt lyfta bort de minsta sakerna från kärran, knyten, ämbar och

ett par små lådor med lätta träsaker. Sedan måste de med gemensamma krafter försöka lyfta ner den stora Borrsätrakistan, den som de har allt sitt linne och sina kläder i, ett par täcken också. Stina vill vara aktsam om det de har, för trots allt så känner hon sig trygg med det lilla bohag som är deras.

Just som de lyfter kistan gungar kärran till och det är nästan så den stjälpes. Märren frustar till då hon känner rycket i skaklarna. Kvickt sätter de ner kistan igen.

– Vi måste få jämvikt, säger Erik och går runt kärran för att se vad de ska kunna flytta på för att få motvikt när de ställer av kistan.

– Vad är det i den här säcken? Är det ömtåligt?

– Nej, det är bara rovorerna och potatisen, så det är väl inte svårt att flytta den utan att de skadas. Jag såg till att ha rötterna i dubbla säckar för att de inte skulle frysa om det blir kallt innan vi får dem i källare. Rötterna är ordentligt skyddade för stötar.

– Då tar vi och flyttar över den här halvvägs till andra sidan så kanske vi kan lyfta av kistan sedan, säger Erik och hoppar upp på kärrans bakkant.

– Men den här säcken då? Är inte den bättre att flytta? Den är mycket tyngre, för det är väl i den som du har de där smidesverktygen du fick av smeden? säger Stina.

– Kanske det. Där har jag ju mycket tungt. Vi provar med rötterna först, säger Erik.

Försiktigt jämkar han över säcken åt ena sidan. Den är lagd ovanpå pinnsoffans lock och bredvid säcken har Erik surrat fast en stol och piggtittaren.

– Nu ska vi nog kunna lyfta kistan, säger Erik när han försiktigt flyttat säcken med rötterna.

Med förenade krafter sträcker de sig upp över kärrans kant och Erik lyckas lyfta kistan i ena ändan. Stina rår inte mer än rubba kistan en aning, så hon tar spjärn mot kärrhjulet för att få få mothåll, tänker sig inte för, kommer inte ihåg

att hjulet sitter löst, inklämt under kärrans kant.

Plötsligt gungar kärran till. Erik släpper kvickt taget under kistan och ger Stina en hård knuff så hon far ner i landsvägsdiket. Med ett brak välter kärran, hästen hoppar med frambenen och slår bakut så skaklarna vrids ur sin bindning. Allt blir en enda villervalla. Fåren bräker och kon slutar beta av gräset borta vid gärdesgården. Hur märren kommer loss hinner varken Stina eller Erik se, men med ett ryck och vilt gnäggande skenar hon iväg en bit bortåt landsvägen.

Stina, som hamnat nere i botten på diket, inser att hon skulle ha legat under röran av splittrade möbler om inte Erik knuffat henne. Erik hann inte hoppa undan så han fick skänken över sin fot. Barnen är oskadda och står bredvid med stora förundrade ögon. De glömmer alldeles bort att vakta djuren så fåren har sprungit efter märren, bara det bundna fåret står kvar för Oskar håller det med ett stadigt tag i repet fast det stretar och drar för att komma loss.

Till en början säger ingen någonting. Det är bara fåren som bräker lite borta på landsvägen. Alla fåna och märren står nu bredvid den bundna Netta, som om de väntade sig att bli omhändertagna. För Stina är detta ofattbart. Hon kravlar upp på dikeskanten, ser efter att barnen klarat sig undan och sedan tittar hon på Erik med en frågande min som om detta är något hon inte förstår. Erik ligger alldeles stilla med benet under skänken. Han gör inga försök att komma loss. Stilla ser han tillbaka på Stina där hon sitter.

– Men ... Hur ... Erik, säg något, kvider Stina efter en stund när både Erik och barnen bara tigger.

Erik bara ruskar på huvudet, gör en grimas som om han har ont. Då först ser Stina att han sitter fast med foten. Hon reser sig och går runt röran av säckar, stolar och splittrade möbler för att se hur det är med honom.

Hela tiden följer Erik henne med ögonen, ser nästan anklagande ut. Och då slår det Stina att

denna olycka helt och hållet är hennes fel, att det är hon som har orsakat den när hon var så dum att hon tog spjörn mot hjulet. Men Erik ser också skuldmedveten ut, som om det vore hans fel att lasset tippat.

– Erik, hur är det?

– Jag vet inte. Oj, oj, vad är det jag lurat in oss i? Lånat en sådan usel kärra! Förlåt mig Stina för alla hårda ord nyss. Jag blev bara så arg – och lite rädd också.

Stina faller på knä bredvid honom och tar tag i hans ena knä och försöker dra fram foten.

– Aj, aj! Vänta, det går inte. Du måste lyfta skänken. Ta tag i det där hörnet så kanske du rår.

Stina tar i allt vad hon orkar och Erik lyckas dra loss foten. Men kängan blir kvar. Erik tar sig om vristen och grimaserar igen. Han har ont, det syns, och när han reser sig har han svårt att stå på foten. Den måste vara ordentligt klämd. Med möda kan Erik linka undan från bråten och ställer sig framför de tomma skaklarna som vridits rakt uppåt.

Tillsammans synar de sitt lilla bohag. Det är inte mycket som är oskadat, men riktigt illa är det med skänken. De andra sakerna håller ihop åtminstone, även om de fått skråmor och spjälk lite här och där. Men så ser Stina något förfärligt längst ner i diket, under utdragssängens ena gavel.

– Åh, nej ... Min fina piggtittare! Den är alldeles sönderslagen. Den som jag fick av mormor när jag var liten och som jag lovade vara rädd om.

– Piggtittaren är väl inte det värsta, säger Erik missmodigt och river sig i huvudet.

Varken Stina eller Erik kommer sig för att göra något, barnen står tysta bredvid, djuren står borta vid gärdesgården bredvid den tjudrade kon. Det är en mild och fin oktoberdag men ingen ser solen. Allt tycks dem helt mörkt. Och hur är det egentligen med Eriks fot? Stina ser begrundande på honom, väl medveten om att han inte är den som jämrar sig i första taget. Men hur ska Stina och han kunna klara av att reda upp detta om han har så ont i foten som det ser ut när han hoppar

på ett ben runt den stjälptra kärran?

– Kan jag vara till någon hjälp? Ni har råkat illa ut, ser jag.

En mörkhyad man kommer ut från en skogsstig bredvid och går sakta fram till dem. Han bär en skinnpåse över axeln, har lite slitna kläder men rejäla kängor på fötterna. Av hans sätt att gå, kan man gissa sig till att han är en man som går mycket, en vandringsman antagligen, någon som inte är från orten.

– Ja, det vore kanske bra med ett handtag, säger Erik dröjande.

– Jag heter Leonard Persson. Har mina vägar förbi och kan hjälpa er dit ni ska. Ingen väntar på mig, säger mannen och böjer artigt huvudet en aning, som om han med det vill visa att han kan vara deras dräng.

Erik nickar till svar, förmår inte just då säga något, eftersom han tar ett par steg åt sidan och nästan faller omkull när han skall stödja på den onda foten. Han överrumplas av den vassa smär-

tan som strålar ända upp till knäet och jämrar sig högt. Han är en ganska tålig man i vanliga fall, men nu är det som om han alldeles tappar besinningen. Allt är emot honom och han måste få utlopp för sorg och besvikelse över att det gått så illa.

– Jävlars anamma, vrålar han rakt ut, utan tanke på att han för barnens skull borde behärska sig.

– Sätt dig ner ett tag. Jag ska se om vi inte kan linda om vristen så du får stöd och kanske kan stå lite på foten i alla fall. Har hon något tygstycke i packningen? säger Leonard Persson och vänder sig till Stina.

Stina river av sig huvudduken och räcker fram den. Hon ser forskande på mannen och känner instinktivt att på honom kan de lita, att han skall hjälpa dem. Men på vilket sätt han ska kunna hjälpa dem förstår hon inte. Det är en händig karl i alla fall. Han lindar sjalen stadigt runt Eriks fot och vrist och hjälper sedan Erik att ställa sig upp.

– Så där. Nu kan du kanske gå lite på foten. I

varje fall tills vi får ordning på flyttlasset erat. Sedan är det nog bäst att du håller dig stilla några dagar. Jag kan hjälpa er om ni vill och så följer jag med er dit ni ska och ser till att reda upp hemmet erat. Jag förstår att ni är på väg till ett nytt ställe. Lön behöver jag ingen bara jag får maten för dagen.

– Nja ... Vi ska nog klara upp det här. Vi har ju pojkarna och Stina är nog stark för det här nu. Att lyfta menar jag, säger Erik tveksamt.

– Men Erik! Du ska väl inte tacka nej till hjälpen! Det är klart att vi vill ta emot Perssons hjälp. Mat har vi så det räcker även om det inte är så fin mat, säger Stina och ger främlingen ett stort leende trots all bedrövelsen just nu.

Det darrar invärtes i Stina när hon ser mannens ögon, så mörka och outgrundliga. Och när han ler mot henne ser hon något som hon tyder som beundran. När han sedan sänker blicken som i vördnad, får det henne att känna sig ung igen. Och hon är ju ung, inte fyrtio fyllda ännu.

Erik ger med sig, tar emot hjälpen som bjuds och det första som sker är att Persson undersöker kärran, hur den kunnat gå sönder. Han hör sig för om varifrån de lånat kärran och vart de är på väg. Han säger sedan, att det här är något som nästan ser ut att ha varit förutbestämt, att hjulet skulle ramla av och att de fått låna en redan trasig kärra från gården.

– Det kan väl ändå inte vara möjligt. Tror Persson det? säger Erik.

– Kalla mig Leonard. Och jag får väl säga Erik? Jo, du är allt grundlurad till att ha fått låna en dålig kärra. Och varför en sådan här kärra med två hjul till ett flyttlass? Du borde ha haft en riktig vagn med fyra hjul. Det är omåttligt svårt att få jämvikt på en vinkelaxelkärra när det är frågan om flyttlass.

– Det var väl rättarn som bestämde, säger Erik lite snopet.

Han inser att han borde ha tänkt på det själv och bett att få en annan kärra. Det finns ju gott om

både vagnar och kärror på gården, så nog kunde han ha fått låna någonting med fyra hjul.

– Det är inte så långt ner till Österby. Om du inte misstycker, så tar jag med mig hästen och hämtar något annat att lasta på. Ni måste få reda med era saker så ni kan komma dit ni ska innan kvällen. Du kan inte gå dit nu när du är illagjord i foten. Kanske kan jag få någon duktig drängpojke till hjälp också, så du slipper anstränga foten mera i dag.

Erik funderar på om det kan vara bra att en annan går hans ärenden. Leonard frågar lite mera om deras flytt, om varför de ska byta torp och om de har skött sina utskylder och åtaganden. Erik och Stina berättar om hur de tycker de blivit lite lurade på Lilla Norrgärdet, att jorden inte var så god som utlovat, som det sett ut innan de flyttade dit. Till slut menar Persson att de har all rätt att få ett annat fordon till låns och erbjuder sig igen att gå och prata med Österbys ägare om inte rättaren är medgörlig.

– Ja, det kanske blir bäst så. Tala om att det var fel på hjulet från början. Det är inte mitt fel att det gick som det gick, säger Erik till sist.

– Jag ska nog tala om för den det vederbör hur man ska vara mot sina torpare. Att de ska ha den hjälp de behöver för det är ju det som hela gården lever på, att torparna gör sina dagsverken och sköter sina utskylder mot gården. Då ska de också ha hjälp att flytta mellan gårdens egna torp.

Med de orden går Leonard bort och tar tag i hästens tömmar, klappar den för att lugna den eftersom den tycks reagera på att en främmande människa kommer nära. Så går Leonard iväg neråt Österby med hästen. Det borde ta honom en knapp halvtimme att gå dit och han borde vara tillbaka i tvåtiden om allt går väl och han får låna en vagn.

Stina sätter sig i dikeskanten invid sin sönder-slagna pigittare. Mina kommer fram och sätter sig bredvid och trycker sig mot modern.

– Mor, har vi ingenstans att sova nu? Sängen är

trasig. Kärran är trasig. Mor? Vad ska vi göra?

– Vi ska låna en annan kärra. Den där mannen som gick iväg med hästen ska hjälpa oss. Och vi har stugan i Karlstad som står och väntar på oss. Nog ska vi bo där fast allting hamnat här i diket. Vi får göra så gott vi kan och försöka få ihop spillrorna på ena eller andra sättet. Allting är ju inte förstört, säger Stina, mest för att trösta sig själv, och lägger armen om Mina.

Erik sitter också på dikeskanten och pojkarna har på hans tillsägelse börjat röja i bråten och ställa upp det som de rår med och det som är helt så de lätt skall kunna lyfta upp allt på den vagn som Leonard förhoppningsvis skall komma med.

Men väntan blir lång. Inte längre än vad de förväntat sig, men det är svårt och oroligt att inte kunna göra något, bara vänta.

Leonard ler stort när han kommer tillbaka med hästen som drar en fyrhjulsvagn. Själv sitter han på flaket tillsammans med en storvuxen dräng.

– Det gick bra det där. Jag träffade inspektorn och han hutade åt rättsaren direkt för att han lånat ut en för liten kärra som dessutom var i dåligt skick.

– Inspektorn? Vad är det för en? Den har jag inte träffat, säger Erik.

– Han kanske nyligen kommit till Österby, men han visste precis vilken kärra ni fått låna, mindes att han sagt att just den skulle ställas undan tills den blivit lagad. Jag kände igenom honom från Brunna så han lyssnade på mig. Han kanske inte är inspektor nu, men han hade i alla fall befogenheter att huta åt rättsaren.

Med de orden sätter Leonard igång att vända vagnen så den kommer åt rätt håll. Han är en duktig hästkarl och får hästen att lyda varje drag i tömmen. Det ser enkelt ut att få runt vagnen på den smala vägen, men inte skulle då Erik ha klarat av den manövern utan att nyttja åkern bredvid.

Kalle, drängen, som varit tyst och stått och sett

på hela tiden börjar nu, på en vink av Leonard, hjälpa till att lyfta upp både det oskadade och det sönderslagna bohaget på den betydligt rymligare vagnen. Skänken och allt det andra ser ut att väga ingenting när Leonard och drängen lyfter. Den trasiga kärran drar de ner i diket. Den kan drängen och Leonard kanske lyfta upp på vagnen och ta med sig till gården när de lämnar tillbaka häst och vagn. Rår de inte så får de väl hämta hjälp från Österby.

Stina samlar ihop det sönderslagna glaset från pigtittaren och stoppar ner det i en liten påse som är tätvävd, försiktigt så hon inte skall skära sig. Hon plockar noga reda på alla delar och ser att det inte är trävirket som gått sönder utan fogarna som lossnat. Kanske går det att sätta ihop delarna, använda någon spik och limma med rågmjöl så delarna håller ihop igen. Och glasbitarna är så stora att de duger till att spegla det nödvändigaste om man lägger dem tätt tillsammans.

Pojkarna och Mina hjälper till med småsaker,

håller reda på fåren och klappar om Netta som lagt sig ner. Netta är lugn och verkar inte alls orolig över att ha fått stå bunden vid en främmande gårdesgård så länge. Lasset ser bedrövt litet ut och det ser inte ut att vara en hel familjs bohag. På den större vagnen finns mera plats än vad som behövs och det gör att möblemanget ser ännu mindre och ynkligare ut än vad det är.

Innan de ger sig av tar Stina fram matsäck åt alla. Det börjar kvällas och moln har hopat sig och gör oktoberdagen onödigt mörk redan tidigt på eftermiddagen.

– Bara det nu inte blir regn, säger Stina oroligt.

– Det hinner inte fram något oväder innan vi når fram till Karlstad och fått sakerna under tak, tröstar Erik som nu blivit sitt vanliga jag, slutat träta på barnen och slutat svära över olyckan.

Erik ser sig om och kan inte låta bli att undra över att ingen från Klasbo eller den andra gården en bit bort sett dem och kommit för att hjälpa eller bara för att titta. Ingen människa syns till

och ingen har heller kommit förbi på väg åt något håll. Det kan ju vara detsamma för nu har de ju fått hjälp ändå och det är dags att dra iväg med det nya lasset till Karlstad.

När alla fått sig lite bröd och svagdricka och Stina dragit fram lite mjölk ur kons spenar åt barnen plockar Leonard fram en pipa och en tobakspung. Han räcker fram pungen och bjuder Erik att ta lite.

– Tack, men jag har ingenting att stoppa tobaken i, säger Erik som nog gärna vill ha en pipa att suga på men inte haft råd på flera år nu.

– Då får du låna min. Jag ska tända åt dig så kan vi samsas om en stopp innan vi ger oss av.

– Nej, jag tror jag avstår. Det blir inte någon råd för mig att skaffa vare sig pipa eller tobak sedan, så då blir det bara en pina att vara utan. Jag har allt nyttjat pipa förr, men sedan jag slutade med det, har jag blivit bjuden att smaka ibland, men då blir suget etter värre efteråt. Du ska ha tack i alla fall, säger Erik och ser längtansfullt på Leo-

nard som nu suger i sig den goda tobaksröken.

Så är matrasten slut och Stina tar hand om Netta, barnen ser till fåren och när Erik satt sig på vagnen med Mina bredvid sig tar Leonard hand om tömmarna. Så bär det iväg mot Karlstad. Drängen går bakefter, ser till att ingenting är löst på lasset.

När flyttlasset kör in på den lilla gräsplanen framför torpstugan i Karlstad syns ingen människa till. Inga djur finns i närheten, skogen står mörk och tyst, den lilla stugan står med igenstängd dörr och ingen kommer dem till mötes.

Försiktigt bultar Stina på dörren in till den låga stugan. När inget hörs inifrån så bultar hon igen. Inte nu heller är det någon som öppnar. Nyckeln sitter i dörren på utsidan och de som skulle lämna över i dag har tydligen tröttnat på att vänta. Erik var ju lovad hjälp med avlastningen så det borde ha varit någon kvar vid torpet. Det är tur att Leonard och drängen är med dem.

Granskogen står hög alldeles invid husets ena

gavel så det är mörkt redan nu i skymningen. Skogen är tät och risig ända nere vid marken. Där kan det inte finnas mycket bär men kanske är det mark för svamp i stället. Stina har lärt sig av sin svärmor att ta vara på några få svampar som går att äta och det är bra att dryga ut födan med ibland.

Framför torpet sträcker några ängar ut mot en glesare skog med både lövträd och barrträd. Inte är det stora tegar, men det finns ett par inägor i skogen också. Det har Erik berättat när han var med den förre torparen och besåg det nya stället. Fähuset ser ut att vara i gott skick och rymmer kanske fyra eller fem kor och några får. Förhoppningsvis ska Erik och Stina kunna få fähuset fullt med djur, inte nu men så småningom.

Erik linkar också fram till dörren och bultar med hårda nävar. Men ingen människa syns till.

– Då får vi väl gå in då, säger Leonard och vrider om nyckeln.

Dörren öppnar sig lätt men ingen människa syns

till. Förre torparen har tydligen lämnat huset för flera dagar sedan, för det luktar unket och instängt kyligt. En massa skräp ligger på golvet i farstun, inblåsta löv och lerklickar från grova skor. Förskräckt ser Stina smutsen.

– De har tydligen flyttat förr än vad som sagts, för flera dagar sedan. Jag hade gjort upp med torparen att han skulle bo kvar tills jag kom den här dan. Vi skulle hjälpa varandra att lasta på hans saker och lasta av mina. Om inte kärran gått sönder så hade vi varit här i god tid för att han skulle komma iväg i tid till sitt nya ställe. Kan inte förstå varför han svek oss? säger Erik.

Leonard går in genom farstudörren och kliver in i ett större rum som har en stor spiskåpa över en inmurad vedspis med vattenbehållare, reservoar har Stina hört att det kallas. En grovt tilltyxad vedlår står bredvid och stickor och träflisor ligger runt om. Rummet är kallt och utkylt.

– Men hur ska vi kunna bo här i natt? Det är ju redan mörkt och vi måste ju få in alla sakerna och

elda så det blir varmt. Och som här ser ut! Hur kan folk lämna något så ostädad efter sig? säger Stina och går fram till kammardörren.

Kammaren är lite bättre städad men den är så liten att de får svårt att få plats med bäddar åt barnen och kanske byrån också om den går att laga. En kamin står vid murstocken med ett rör in till skorstenens rökgång. Kylan inomhus är nästan värre än kvällskylan utanför. Huset har säkert stått tomt i flera dagar.

– Nej, här kan vi inte stå. Nu får vi allt hjälpas åt att göra i ordning. Ni måste få i ordning så barnen kan sova utan att frysa och så ska vi väl ha något varmt i oss alla. Du Erik får se till att få fart på eldningen, både här i köket och i kammaren. Jag och Kalle får se till att få in djuren i fähuset innan det blir helt mörkt och sedan bära in möblemanget. När vi fått färdigt kan vi två lägga oss i fähuset. Pojkarna kan hjälpa till med djuren, säger Leonard.

Erik tittar på honom och tycker inte det är

förmätet av honom att styra och ställa. Han är bara glad att ha hjälp för foten värker ganska så illa nu.

Leonard öppnar ryggsäcken han haft med sig och plockar fram en påse som han räcker över till Stina.

– Här finns lite kaffe. Koka oss lite så snart som möjligt för det kan vi behöva att pigga upp livs-andarna med. Jag ska se till att få tag i lite ved också för det här räcker inte långt, säger han när han tagit sig en titt i vedlåren.

Tacksamt tar Stina emot påsen. Kaffe har de inte haft på länge. Både Erik och Stina har lärt sig dricka kaffe vid Borrsätra och Ribbingebäck, men de har sällan haft eget. De känner till kaffets uppigande inverkan.

Stina är mycket trött när de äntligen fått allt under tak, både det som är helt och det som är tråkigt. Ingenting behöver förfaras av regnet som nu fräser mot det vissna höstgräset i täppan. Leo-

nard och Kalle hann precis få in det sista av det som stod på vagnen.

Erik och pojkarna ligger på de provisoriska bäddarna på golvet. Stina själv ligger i utdragssängen som Leonard lagat med ett rep. Han har bundit repet runt om sängen och knutit fast det i en krok på väggen. Mina ligger tätt intill Stina med ena armen om moderns hals. Flickan snusar och sover nu gott efter dagens strapatser.

Trots den stora tröttheten har Stina svårt att somna. Hon är orolig för hur det ska bli för dem här i Karlstad. Tre gånger har Erik besökt förra torparen och sedan påstod Erik att det skulle bli bättre för dem att flytta hit till Karlstad än att stanna vid Lilla Norrgärdet. Som det ser ut nu, så som torpet blivit lämnat, är Stina inte alls belåten. Hon visste att huset skulle vara i dåligt skick och Erik har sagt att det blir bråttom att få det i ordning till vintern. Men med tiden kommer de att få det bättre här för jorden är annorlunda än vid Lilla Norrgärdet och så har de skogen och

ved. Kan sen Erik kola lite också så blir det extra förtjänst så de kan köpa flera djur. Erik som är händig funderar också på att bygga till stugan så de får ett rum till.

Utanför skvalar det så konstigt från taket. Tänk om det inte håller tätt? Skogen så nära inpå husknuten skrämmer lite. Och tegarna är som om de inte varit i bruk det senaste året. Men nog borde Erik ha sett hur det var innan han bestämde sig.

Med en suck rättar Stina till täcket, vänder sig lite mera på sida och gömmer näsan i Minas hår, blundar och domnar sakta bort. Som i drömmen ser hon hur fint här kommer att bli när de får bygga ut, sköta tegarna och nyttja skogen till beten, ved och kolning. Hon lyssnar till sprakandet och suset i vedspisen och hennes sista vakna tanke är glädje över deras nya möjligheter och glädje över vattenreservoaren vid spisen. Hon känner sig hemma på det här stället trots allt arbete som väntar.

Och visst finner sig den lilla familjen tillrätta. Drängen från Österby tar hästen och vagnen med sig tillbaka till Österby redan andra dagen, men Leonard stannar en hel månad och hjälper dem med allt som måste göras före vintern. I en lada inne i skogen vid en lycka har förre torparen lämnat hö efter sig. Så var det avtalet. Nu körs fodret hem och det kommer inte att gå någon nöd på djuren.

Det blir också Leonard som klänger upp på taket och lägger nya brädlappar över ett par hål så det inte ska regna in. Över vintern får det duga, men till sommaren måste Erik se till att förbättra taket på riktigt. Han måste nog skaffa nya läkter, säger Leonard, och bäst vore att byta ut alltihop av trä och lägga på nytt tegel.

Sedan hugger Leonard med pojkarnas hjälp torrved i skogen, för ved finns nästan ingen alls hemma till vintern. Det blir väl en del sura vedträn som kommer att osa och ha svårt att brinna, men med ständig eld i spisen så ska det väl gå att

klara sig igenom vintern. Torrakor och risiga granar med de nedre grenarna torra finns det gott om i skogen. Det får duga som vedbrand under den här första vintern för det kommer inte att vara brist på ved om bara Erik blir så han orkar hugga och ta hem. Och huset är tätat och gediget byggt för att hålla värmen, mycket bättre än det såg ut vid deras ankomst.

Så är familjen installerad i Karlstad och de kan klara sig själva. Leonard går vidare på sin vandring. Han vill iväg innan det blir snö och kallt. Han var en snäll människa och både Stina och Erik är honom stort tack skyldig för all hjälp. Han berättade aldrig något om sig själv, han bara gick sin väg, men lovade komma tillbaka någon gång.

Karleby tingshus i Simtuna

Detta är en fristående fortsättning på boken ”De fördömda åren”
utgiven år 2003.

Denna berättelse har delvis varit publicerad som följetong i
tidskriften Kvällsstunden och har, liksom den utgivna boken, en viss
verklighetsbakgrund inhämtad från domstolsprotokoll och
kyrkoarkiv i Torstuna härad och Uppland.